

naše planine

9–10 1967

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

»The Mountains«

»Nos Montagnes«

»Unsere Berge«

»Le nostre Montagne«

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Gregorina mr Zvjezdana, dipl. ing. i Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor.

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak, Zagreb, Cesarčeva 5/II

Preplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojedino dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi godišnje u šest dvobroja. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisak: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb

G. XIX SEPTEMBER—OKTOBAR Broj 9—10

S A D R Č A J

V. Stanišić: Ostati nasamo s planinom	193
S. Gilić: Gle, eto članak o »Klinu!«	195
Prof. dr M. Pražić: Mrtvo more	200
E. Korjenić: U tmini Paklarskih stijena	205
B. Špoljarić: Jedan susret, jedan razgovor, jedna priča	207
U. Beširović: Slike s Durmitora	209
H. Čaušević: Planinarstvo između dva rata u BIH	214
N. Škaljić: Ravna planina	219
E. Korjenić: Entuzijazam »Igmanaca«	220
B. Radošević: Prenj u maju	221
Dr B. Gušić: Jedna dobra knjiga	223
Prof. dr M. Pražić: Još jedan prikaz »Planina Jugoslavije«	225
E. Hrasnica: Na Lopati u novembru	228
K. Bihać: 10 godina plan. susreta »Bratstvo i jedinstvo«	229
E. Korjenić: Više od 300 puta na Čvrsnici	231
Speleologija	232
Za alpiniste	233
Vijesti	235

Duše planine

GOD. XIX SEPTEMBER-OKTOBAR 1967 BROJ 9-10

VELIBOR STANIŠIĆ, Beograd

Ostati nasamo s planinom

Kad sunce predveče obasja poslednji put zaledeni alpski vrh, a u dolinu se uvuče večernja studen i u blizini čuje žubor vode koja otice ispod glečera i blejanje stada na povratku sa paše — čovek zastane i gleda ponovo na vrh koji će večno nositi u duši, sa pomešanim osećajem mira, zadovoljstva, i žaljenja što nikad nikome neće moći tačno da kaže šta se zapravo dogodilo tog dana između njega i planine i šta je doživeo boreći se strminom, stojeći na vrhu i pažljivo nameštajući noge u silasku u svoje nogostupe.

Zato se reši da o tome i ne govori. Pa ipak mu se ponekad učini da je došao do neke od istina o životu u planini, do neke od onih istina koje se traže celog veka, a da se nikad do kraja ne izreknu niti nesumnjivo potvrde.

Bio sam još mlađ planinar kada mi se dogodilo prvi put da sam stanem na jedan visoki vrh, jedan običan vrh u snežnim Prokletijama, neko bi možda kazao — bez posebne lepote i značaja. Mnogo puta sam se kasnije smučao njegovim padinama, mnogo puta sa njegovog temena i sa njegovih suseda posmatrao blještave lance i grebene. Mnogo puta sam stajao na drugim vrhovima koje je proslavila

njihova daleko veća visina ili elegancija linija. Ali, oni trenuci kada jedan sam čovek stupa na vrh, svestan istovremeno svoje moći i sičušnosti, svestan činjenice da su mu prijatelji ostali hiljadu ili dve hiljade metara niže, kada mu se pred očima otvaraju vidici samo za njega i ni za koga drugog iz te perspektive, kada zna da mu u silasku ne sme zadrhtati nogu niti otkazati cepin ili smučka — ti trenuci se ne mogu ničim zameniti.

Drugom prilikom našao sam se u jednoj od klisura u Srbiji, jednoj od onih uz čije su stenovite strane povučene brojne alpinističke stometarske minijature, koje nisu bez nekog svojevrsnog šarma. Došao sam do ulaza u lak, već od ranije sa mnogih izleta i tečajeva poznat smer, sa iznenadom rođenom namerom da ga prodem. I onda me ispod stene zaledio slep strah koji nije dozvoljavao unutrašnji dijalog sa razumom. Vratio sam se dole i seo na obalu reke. Posle nekog vremena osetio sam — kao još ponekad pre i posle toga — da jedini put u dalji život za mene vodi kroz to parče stene i da moram proći. I jasno — prošao sam.

Toliko puta sam doživljavao lepe časove posle težih uspona, bilo zato što sam drugima pomogao da esencijalno dožive planinu, bilo sa osećanjem zahvalnosti prijateljima koji su to meni omogućili. Ali najpuniji osećaj unutrašnjeg trijumfa nije se javljaо posle najtežih uspona nego posle najvećih pobeda volje.

Češće se događalo da iskrcavši se iz voza u nekoj od stanica u Ibarskoj dolini, provedem više noćnih časova idući uz šumovite kose Stolova ili Željina, da bi me negde gore na visoravnima dočekalo jutarnje sunce. Ili bih izgubio put, pa bih čekao na nekom stablu ili kamenu da se razdani, slušajući kako šuma živi i diše i kako se u njoj stalno nešto kreće i treperi. Mašta se rasplamsavala, senke su dobijale neslućena značenja, strah narastao i... onda bi nebo iznad krošnji počelo da bledi, sve bi se svodilo u realne oblike i dimenzije i postajalo poznato i jasno, a ja svestan svog cilja i svoje snage.

Ovakve noći, možda i pre onih u igloima i na tesnim policama, zauzimaju mesta u mom sećanju i duši.

Potrebno je ponekad ostati nasamo s planinom, jer čovek nikad kao tad ne može poznati sebe.

Potrebno je biti sam. Ali, nikako ne uvek. Lišili bismo se onih dometa koje samo udruženi sa drugima, možemo dostići. Još više, ostalo bi nam uskraćeno zadovoljstvo da drugima otkrivamo svoja bogatstva. Zato, nikako ne uvek!

Ali, potrebno je biti i sam. Jer, kao što se gostoljubivost ravnog tla može potpuno osetiti tek posle stenovitih i ledenih strmina i kao što nepogoda rađa čežnju za suncem, tako se i čovek može potpuno radovati druženju sa ljudima tek ako je ponekad ostavljen bez njihove pomoći i sâm suočen sa nečim što mu je u tom trenutku najveći i jedini zadatak.

Nije važno što će težina takvog zadatka biti različita za razne ljude i u raznim prilikama. Potrebno je biti sâm da bi se izvršio akt moralne snage, kao što je drugi put potrebno biti sa prijateljem da bi se osetila, lepota solidarnosti.

Tu je razlog zbog koga ostaju u sećanju igre oblaka i vetrova na zimskom Grintavcu, mirisi sparušenih trava na zaboravljenim glavicama Rumije na koje se niko ne penje i na koje ne vode nikakve staze, davno napuštene kaverne i rovovi koji remete geometriju Dolomita i toliki usamljeni, skromni vrhovi širom Alpa, Dinarida, Rodopa, bez atraktivnih imena i objekata, udaljeni od frekventnih staza i drugih planinarskih pogona savremene turističke industrije, na kojima je moguć razgovor sa planinom.

Potrebno je da čovek zna da bude i sâm u planini, da bi stvarno postao jak i srećan.

STANISLAV GILIĆ, Rijeka

Gle, eto članak o »Klinu« !

Ima nešto između mene i ove planine!

Ana Marić

Klin je već za nama više od jedne sedmice, a ja još ništa nisam napisao. Ono što sam poslao obavijest »Vjesniku« i »Novom listu« ni ne smatram pisanjem A Nedо je apelirao na moju pismenost, kao, eto, to је ja najbolje obaviti.

Poslao sam tako »Vjesniku« jednu noticu kao »prvo« obaveštenje, a oni ništa, nego su u planinarskim vijestima objavili, kako smo penjali šest dana sa četiri bivaka. Bio bih se slatko nasmijao tom jednom preskočenom bivaku, ali mi ostade samo gorka grimasa na usnama kad razabrah, da to i nismo bili mi, alpinisti, već doslovno nekakvi alpinci. Odakle sed odjednom vojska u Anića kuku?! Poslali odmah ispravak takvog nakaradnog obavještavanja, i strpljivo idućih nekoliko dana prelistavah stranice »Vjesnika«. Ni mukajet!

Onda me nakon mjesec i pol evo opet u Paklenici. Gledam u Anića kuk i sjetim se one divne, spontane i naivne iskrene rečenice što ju je Ana zapisala u knjigu utisaka, onoga dana kad smo se svi sabrali nakon našeg uspona i sjeli da se odmorimo pred planinarskom kućom. Ta je rečenica postala naša. Ona je obuhvaćala u jedno nas nekolicinu, pa zato i stoji kao motto na čelu ovog članka.

Tu iz Anića luke osvrćem se svakog časa prema stijeni, a u međuvremenu podižem šator. Čini mi se kao da je tu Nedо, koji upravo priprema kolce za svoju kavkasku platnenu kućicu, a Miro prevrće po željezu i užetima...

...već je skoro podne. Šator je podignut. Ana i Zvonko imat će krov nad glavom, a mi stijenu.

Pod Brahmovim smjerom sinoć su Miro i Zvonko ostavili punu naprtnjaču materijala. Idem sam po nju. Miro i Nedо ravno će iz Luke pod Klin. Dotevio sam naprtnjaču do našeg ulaza, i prije nego sam odahnuo, zagledao sam se u stropove iznad glave.

»Oni se prvi veliki zaobilaze«, tumači mi Nedо kao da pogada moje misli.

Prvo svladavanje »Brahmovog smjera« u Anića kuku
(M. Dragman i S. Brezovečki 1940).

Foto: S. Brezovečki

Da, znam, već sam toliko o tome slušao! Ipak, slušao sam s osjećajem kao da to pripada drugima, da su tu već drugi počeli, a sam sam i onako imao drugih planova u sjevernoj stijeni. Zašto sam onda danas tu? Svemu je »kriv« Davor! On je trebao biti treći, ili bolje, jedan od trojice. Upravo se spremao na put, na jedan drugi put, daleko od domaje. Oboje smo tih dana bili u Splitu. Činilo nam se kao da i nismo nikada otišli. Naše je srce ostalo u »Mosoru«. Tamo smo se, bez ikakvog dogovora, našli svako veče. Od »starih« ostali smo samo nas dvojica. Prikriveno smo osjećali izvjesnu tugu. On odlazi za koji dan i ne može više računati na — kako ju je on nazvao — simetralu kuta između Mosoraškog i Velebitaškog smjera. Otišli smo jednog dana na Mosor i slikali stare crkvice od Dubrave do Donjeg Sitna. Slijedećeg smo dana bili na kupanju. I tamo na moru, u uvali Kašjuni, iznad koje se diže strmi odlom marjanskih stijena, u čijim su pećinama nekada živjeli pustinjaci, a po čijim pločama i pukotinama danas vježbaju splitski alpinisti, tamo u tom tihom i divljem ambijentu donio sam odluku. Bojao sam se da ne ispadnem »padobranac«. Davor me uvjeravao kako Nedо i Miro već računaju na mene, kako im je on mene predložio i na kraju, svi se dobro pozajemo i šta tu sad patiti od nekakvih obzira. Tako sam »uletio u klopku«. Nešto dalmatinsko sunce, nešto bistrina mora, nešto pećina Sv. Jere u koju smo se malo kasnije popeli, i na kraju, neka podsvjesna identifikacija sa prijateljem koji, eto, uskoro odlazi, koji je toliko sanjao o tom Klinu, i kad već treba da netko bude treći, zašto onda ne bih bio ja?!

Nedo je već krenuo. Vidi se da je tu kod kuće. Pozna svako uporište. Pukotine uopće ne traži i ne ispituje. Samo gurne klin i »žvajzne« ga čekićem. Slijedim ga s ormarom od naprtnjače na ledima, a kad me Miro vidi kako se mučim, onda se odluči da smanji našu zalihu sponki za dvadesetak komada. On je također prekomjerno natovaren. Gotovo ga i ne vidim, kao da sama naprtnjača penje po stijeni. Čemu se čuditi? Ta zar ne idemo penjati najteži smjer u historiji hrvatskog alpinizma. Historija, svima nam je odavno jasno, zahtijeva žrtve. Zato kilogram više ili manje, što je to za nas! Trebali bi psovati — možda bi nam bilo lakše — ali za nesreću ni Miro ni ja to ne znamo.

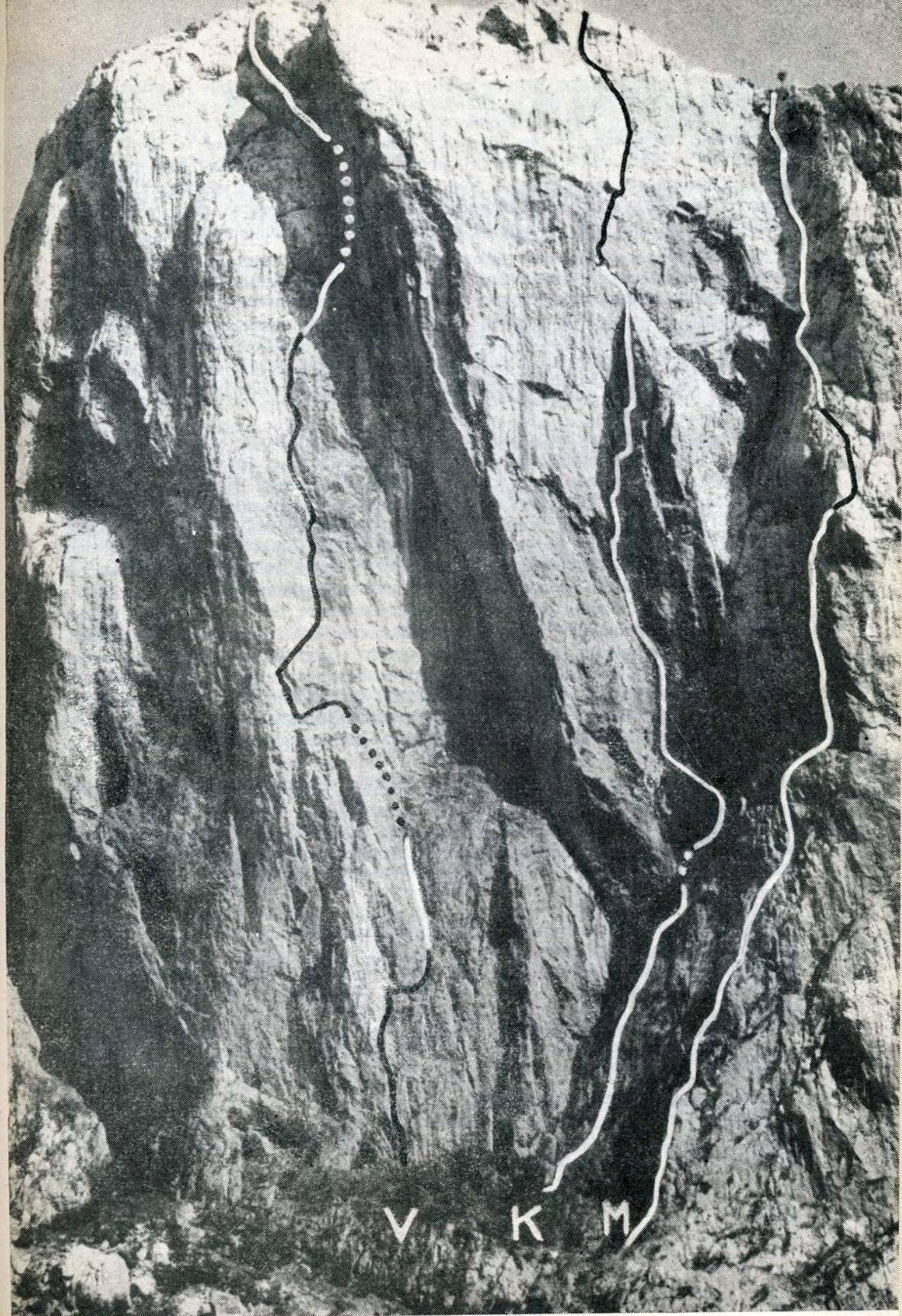
Dobra stara vremena, kad su alpinisti penjali s jednim užetom i s jednim ili dva »bože pomozi« klinom. Žalimo, tako, za svime što je klasično, a radimo kao da to ne osjećamo. Žalimo za dobrom klasičnom muzikom, a uzbuduju nas nekakovi čupavi »električari«. Govorimo o klasičnoj ljepoti, a po izložbama gledamo »nefigurativce«. Ali ...

... sad smo tu i ne koristi nikakovo mudrovanje. Teške naprtnjače treba pronijeti kroz stijenu, a o užicima i estetici govorit ćemo kasnije kad budemo pisali članak za »NP«.

Do večeri smo planirali doći do jedne pećine i to je jedino što smo uspjeli ostvariti prema planu. Pećina je bila divna, s lijepo zaobljenim svodom, onako kao u filmovima o Ali-Babi ili u »betlehemskoj štalicici«. Ima i terasu ispod sebe. Nedо ju je već kod ranijih pokušaja ogledavao ali se tek ovaj put konačno odlučio da ude u nju. Miro i ja smo se osjećali kao gosti, zato smo bez prigovora prihvatali njegov prijedlog da je nazovemo Nedova hiža. Zašto ne, zaista prava kuća u stijeni. On nam je, kao pravi domaćin, prije spavanja čitao pjesme. Bio je to neki ukrajinski pjesnik preveden na ruski. Nije nam te večeri sve pročitao,

Slika desno: SZ stijena Aniča kuka u V. Paklenici
V = Velebitaški smjer VI (4. i 5. X 1961)
K = Smjer »Klin« VI, VI + (4—8. X 1966)
M = Mosoraški smjer V (17. VII 1957)

Foto: S. Gilić

jer, kaže, bit će još bivaka. Bivaka je bilo, ali knjige više nije bilo — odletjela je u podnožje stijene. I Muze nas napuštaju. Ostali smo isto tako bez slike ove stijene u koju je Nedо tako slijepo vjerovao kao naši predi u amulete, uroke, zle oči i tome slično. Ostadosmo i bez klinova... smiješno: u Klinu bez klinova... ali kud ja ovo žurim — pa još nismo ni počeli. Gdje smo ono stali? Aha, treba po redu, po kronologiji događanja — tako su nas učili »drugovi pedagoški radnici« rekao bi Lola. Odakle sad Lola? Kako ne znate? Naš Ive, mosoraš. Onaj iz Kašjuna. Ah Kašjuni, da nije bilo njih ne bi me video Klin. A kronologija?

Zaista, opet sam skrenuo, a upravo se mučim sa jednim zaobljenim prevjesom — podsjeća me na žensku dojku. Kao da dojka može biti muška! Smiješno. Treba je savla... pardon, treba ga (mislim prevjes) savladati.

Kakva konfuzija... pa gdje su fifiji. Prokleti fifiji. Dakako, tko je uopće izmislio tu mudroliju; tako mudruju naši alpinisti pod stijenom. A tu? Tu, dakako, fifi treba, i zato Stanko, žrtvuj se, pa srednji si u navezu (bar danas), daj fifije zadnjemu. Dao sam — on mora izbijati ono što se prvi (jadan!) toliko namučio da zabije.

I zato (ostali smo na dojki-prevjesu) treba od zamke napraviti umjetni nogostup, ukopčati, i konačno izići iz ove blesave situacije. Još samo deset centimetara pa sam do slijedećeg... »da, to je tako, čitaoci vole uzbudljive događaje, vole opis prirodnih krasota, vole... samo im nemoj govoriti o klinovima. Jer, priznaj Stanko, šta oni imaju od toga kad im ti opisuješ nekakvu prevjesnu žljebinu koju nisu kadri da zamisle ni uz najbjubniju fantaziju. I onda oni vaši penjački štosovi saklinovima, pukotinama; vi bi svaki metar stijene opisali u detalje, a oni... A oni sada prolaze dolje putem za planinarsku kuću, ili silaze prema Starigradu. Prođu pored izvora ili se zustave. Gledam ih kako piju i nemarno otresuju dlanove. To se ne vidi, ali znam, kaplice vrcaju na sve strane. Nema žedi, nema znoja. A mi? Isušeni, sasušeni, osušeni... (ima li još kakav prefiks?). Skoro bi se čovjek nalutjio kako nemarno postupaju s tom darovatelicom, s tom kolijevkom života. A mi... Drugi, opet samo prođu ni ne osvrnuvši se. Htio bih im viknuti nek stanu, nka se napiju, neka piju za nas žedne. Poneki se domaći čovjek zaustavi, naivno nas upozori da požurimo, jer će nas noć na stijeni...

Noć! E, da je samo noć; e, da je to ona prva u Nedovojo hiži. Ali ovo? Ovo je igranje vjeverice koja se noću pretvorila u šišmiša obješenog na stropu. Razlika je nezнатна, bar odozdo iz doline, jer ipak ovi šišmiši ovdje vuku nekakve platnene ormare, vuku za sobom nekakve niti, deblje, tanje, bijele, crvene, dugačke 100, 80, 30 metara. Vuku to sve za sobom, navezani, isprepleteni pa još »stotinu drugih stvari«.

Noć. Duga! Koliko duga? Noć prolazi polako polako... kao da kapi kapaju, polako. Da, kapaju kapi sa prevjesa nad mojom glavom. Kapaju kapi vode što se nakupila iz gornjih dijelova stijene od one kiše što je danas padala, a nas nije dohvatiла. Penjali smo po suhom. Vidiš, Miro, trebalo bi to ići malo... ali pustimo to. Pogledaj kako vrhovi Anića kuka i Jurasove glavice svojom sjenom šaraju bizarre pile po dolini. To im mjesec za ledima sja. Kakva mjesecina! Bijela i tiha. Kakva noć, noć koja kaplje... a moja je vjetrovka preko čitavog ramena i leđiju već mokra. Voda je probila do kože. Trnci!

Vjeverice—šišmiši—pauci! Ljudi? Zaista, bez šale, to su oni, nazivaju se alpinistima — čak su im o tome i svjedodžbu dali, i značku, naravno, bez toga nigdje ne ide. Ne mislim da oni ne idu bez značke. Nego to, sa značkama i ordenima i tome slično, pa znate i sami...

Ipak, nisu baš svi prolaznici samo prošli; jedan se zaustavio, nešto razgovarao s Anom. Ona mu vjerojatno tumači, kako nam je ove dane slala vodu u stijenu. On nešto vadi iz naprtnjače i pruža joj. To je bilo zadnjeg dana, petog... kud ja opet pred rudo? Druže, a gdje ti je kronologija? Da, zaista, moram opet ispočetka.

Penjemo! Kakva velika riječ. Više nije običan povratni glagol. Postao je kreativni. Opet ti u nauku. Pusti to, »čitaocima treba lagano uzbudljivo štivo«. Znam, znam, moraju naći sebe, moraju se prepoznati — znamo mi to, već je Tin govorio o pobratimstvu lica u svemiru. A s kim se mi sada bratimimo? Kome služi naša muka? Druže, ti zaboravljaš na historijski zadatak, na žrtvu. Ne pomaže to ovdje, mene naprtnjača žulja, mene bole prsti, i klinove (opet oni) moram izbjegati jer nam trebaju nam kao kruh kojega već davno ne vidjesmo. Hljeba, hljeba, gospodaru, ne vidjesmo... Neka jedu kolače! Shvaćam gladne i žedne jer sam sam. Oni su moja braća, braća i kad sam sit. Treba penjati, ne, treba živjeti. Ne! Ne treba životariti, već treba živjeti i penjati! Kakva divota, kakva stijena, dozvolite, ne govorim o stijeni već o Stijeni, o nama, o vama. Iako u prvom licu, govorim o nama, jer »ima nešto između mene i ove planine«. Ono »nešto« neobjašnjivo je kao i život sam. Osjećam samo veličanstvenost stijene, prostora, naše kretanje puževim korakom. Naše stajanje, osiguravanje, »kuhanje ručka« u nemogućem položaju na vrhu Sulice. Shvatite to doslovno: Lakše biste na vrhu prave sulice zaigrali preferans, nego skuhali ručak na ovoj našoj Sulici. I još ga zračnim putem poslali partneru na udaljenost od 20 metara!

Onda opet noć. Duga, zamorna, neudobna. »A što si mislio, da te u stijeni čeka fotelja i jastuče!« Ovo je već četvrta noć. Radije ču misliti na onu treću, kad smo svi bili odvojeni jedan od drugoga. Spajala su nas samo užeta i ista misao! Ona je ona koja pobjeđuje. Tanka, konfuzna, nejasna, čudna, neobična, preplašena, ustreptala, izvanredna ljudska misao. Ona je spona. Ona je inspiracija i podstrek, ona je moral; naša zajednička misao, da moramo prepenjati ovu stijenu. Nema te strmine, nema eksponiranosti koja bi joj se ozbiljno suprostavila. Možemo i pokleknuti, biti poraženi, ali naša će misao opet biti tu. »Aha sad se vadiš na pseudo-filozofske reminiscencije i komentare. Pusti sad to, to možeš kasnije, kad budeš pisao članak. Danas treba penjati.«

Penjemo, paučina bešumno teče kroz sponke, klinovi izvijaju skalu tonova od basa do soprana, do tankog pištavog zvuka. Voda je u potoku presušila, nema je ni kapi, kao ni u našim grlima.

Ah, šteta; rado bih vam to ispričao, kako sam tog zadnjeg dana trebao ići prvi, ali konstatacija da su se Nedj prosuli »ekspanzivci« pdo stijenu, brzo me ohladila. Bit ču zato treći. Treći nakon toliko napora, treći u najtežoj dužini. Ali što je to... Trebao bih vam prije ispričati kako je Miro prepenjao tu dužinu, tu prevjesnu pukotinu u kojoj je uspio zabiti samo nekoliko sumnjivih klinova. Slobodno u VI+! Kakva divota, i kakva šteta da vam o tome ne mogu, niti znam reći bar dvije riječi. Jer »znaš, to ti je tako, čitaoci...« Znam, znam, već smo to čuli, ali ona je tu, pred nosom, pred mojim očima, već nekoliko dana, i treba penjati. Treba doći na vrh.

Stijena! Nju je otkrio čovjek 19. stoljeća, u nju je čovjek 20. stoljeća prenio sebe, svoje misli, svoje umijeće, svoj život — sebe, sve nas!

»Ti ćeš, ovako, bez kraja, Stanko. Zar ne čuješ ovu muziku, zar ne vidiš kako ljudi plešu? Prestani s tim šaranjem. Pleši! Ljudi to vole. Ljudi te vole. Pleši.«

Stigli smo na vrh u zalasku sunca.
Gore su nas dočekali Ana i Zvonko.
Ovo je i njihov smjer. Jer... nismo
se sami penjali!

Mrtvo more

Posjet najnižoj tačci zemljine površine (-430 m)

Planinarstvo kao društvena djelatnost okarakterizirana je najviše i poglavito time, da planinari odlaze na planine i gore, da se uspinju na vrhove, te upoznaju prirodne ljepote. Pretežni dio planinara, »običnih planinara«, odlazi na planine i gore svoga bližeg i nešto daljeg obitavališta, a tek povremeno otiče i malo dalje, na malo udaljenije planine. Na tim svojim pohodima oni će se uspinjati na planine do 2.500 metara, što će opet uglavnom ovisiti o materijalnim, fizičkim, geografskim i nekim drugim faktorima i mogućnostima. Tek vrhunski planinari odlazit će u udaljene krajeve, pa i na druge kontinente, da se uspinju na vrhunce iznad 5.000, 6.000, a možda i 7.000 metara. No posjetiti najnižu tačku zemljine površine i to u planinarskom smislu, a kod toga ne biti speleolog, nego to promatrati kao jedan čisto planinarski podvig, svakako je doživljaj, koga vrijedi ne samo doživjeti, nego i našem planinaru čitaocu prikazati, u toliko više, jer, koliko je meni poznato, u našoj planinarskoj literaturi o toj temi do sada još nije ništa napisano.

Istočnim rubom pustinje Negev u Izraelu te jordansko-sirijskim područjem teče tektonska pukotina, koja počinje odmah iza Beer Menuha u južnom dijelu pustinje Negev. Od tuda se ona spušta skoro 100 km ravno prema sjeveru na svoju najnižu tačku od 430 metara ispod morske razine. Tu tačku ona dostiže na području Mrtvoga mora. Odavde se pukotina dalje, u pravcu sjevera, uzdiže u području toka rijeke Jordan, da na jordansko-sirijsko-izraelskoj granici u području Tiberiadskog jezera, kroz dalnjih 100 km opet se znatno spusti ispod morske razine, no ipak ni izdaleka ne toliko, kao u području Mrtvoga mora. Pukotina se od Tiberiadskog jezera dalje izdiže prema sjeveru, da se konačno u području Sirije potpuno izgubi.

Doći do pustinje Negev i do Mrtvoga mora, pod povoljnim uslovima i optimalnim mogućnostima vrlo je jednostavno. Treba sjeti u Beogradu na Caravelu, koja za jedan sat i četvrt stiže u Atenu. Ovdje se presjeda na drugi mlaznjak, kojim se za jedan sat i pol stiže u Tel Aviv, glavni grad Izraela. Taj je nacin putovanja najjednostavniji i najbrži, no naravno i najskuplji. Postoji još jedan, znatno jeftiniji način, a to je putovanje brodom od Trsta do Haife, glavne luke Izraela. To putovanje traje 5 dana, osim toga su brodske linije na toj pruzi rijetke. Na ovaj način samo putovanje brodom tamо i natrag odnese 10 dana pod pretpostavkom, da se može odlazak i povratak tako uskladiti, te ne treba bez potrebe čekati na povratak.

100 kilometara južnije od Tel Aviva, koji leži na samoj morskoj obali, a to znači oko 2 sata autom odnosno autobusom, stiže se u Beer Shebu, glavni grad negevske pustinje, koji se smjestio na gornjem rubu pustinje. Pustinja se spušta poput izdubljenoga romba skoro 400 kilometara na Jug do Elatskog zaljeva. U svom najširem, gornjem, sjevernom području, na visini grada Beer Shebe, široka je oko 100 kilometara, a onda se naglo suožava prema Jugu, da kod Elatha, najjužnijeg naselja pustinje ne zauzima ni 20 kilometara.

Klimatske prilike u području pustinje Negev, a naročito u području Mrtvoga mora izrazito su nepogodne za nas Evropljane, koji živimo u umjerenim klimatskim uslovima, pa je zato veoma važno, u koje godišnje doba treba ići kao turist i planinar u to područje.

Klima u Izraelu općenito, a pogotovo u Negevu i oko Mrtvoga mora je veoma vruća. Prosječna temperatura u Tel Avvu iznosi u siječnju 19° , u ožujku 21° , u srpnju 30° , a u rujnu 31°C . Kiše padaju jedino u sjevernim dijelovima Izraela i to u razdoblju od prosinca do veljače, no u Negevu u pravilu i u zimsko doba kiše veoma rijetko padaju. Temperatura vode u Mrtvome moru iznosi u siječnju 19° , u ožujku 21° , u srpnju 30° , a u rujnu 31°C .

Već samo ovo nekoliko podataka jasno ukazuje na to, da zapravo na Mrtvo more treba ići samo u ožujku i travnju, jer već u svibnju postaje prevruće, a ta nesnosna vrućina počinje jenjavati tek u novembru sa dolaskom zimskih kiša.

Još jedan karakterističan detalj pustinje Negev predstavljaju vrlo velike oscilacije temperature između dana i noći, što se zapravo najteže podnosi. Dok se ljeti dnevne temperature redovno penju do 40°C , pa i znatno više, dotle noću naglo padnu po neki put na 0°C a po neki put još i niže.

Kroz pustinju Negev vode uglavnom samo dvije asfaltirane ne odviše široke ceste: jedna se po dužini pustinje spušta na Elat u Akapskom zaljevu, a druga silazi na Mrtvo more.

Kako je Mrtvo more skoro 200 kilometara daleko od Tel Aviva, a kako do njega iz Tel Aviva vodi samo jedna cesta, do njega se može stići jedino autom ili autobusom. I automobili i autobusi imaju na toj relaciji ugrađen uredaj za kondicionirano rashladivanje, jer bi inače bilo praktički nemoguće odlaziti na Mrtvo more.

Pružila mi se u martu ove godine prilika da provedem kraće vrijeme u Izraelu, pa sam iskoristio tu priliku da posjetim i Mrtvo more. Ma da sam pred odlazak u Izrael bio pismeno upozoren, da je doduše taj mjesec najpovoljniji za turizam u Izraelu, no da je ipak već dosta toplo i da zato moram ponijeti lagana odijela, doživio sam nešto, što ni domoroci nisu očekivali i na što ni oni nisu navikli. Ovo proljeće je bilo u Izraelu izvanredno (naravno, za njihove prilike i pojmove!) hladno i izvanredno kišno. Ta hladnoća bila je toliko očita, da sam npr. u samom Jeruzalemu doživio takvu snježnu mečavu, kakvu mi u našim krajevima doživljavamo za vrijeme zime. Doduše, te mečave su zahvatile samo područje oko Jeruzalema, koje je blago bregovito i ne prelazi visinu od 500 metara, no i u pustinji Negev, u kojoj se na pojedinim područjima izdižu planinski grebeni do 1 000 metara iznad mora, pojavio se tih dana na planinskim grebenima snijeg. Ta iznimna hladnoća i obilne kiše (od siječnja do ožujka količina oborina u Jeruzalemu i u Tel Avivu bila je veća nego u proteklih 8 godina zajedno) pridonijele su, da je moj posjet Mrtvome moru prošao na potpuno neuobičajan način, tj. bez vrućine, sa podosta svježine, pa je u toliko više bio zanimljiv i impresivan.

Pustinja Negev nije pustinja Saharskoga pješčanog tipa. To je golo, kamenito područje na kome se izdižu pojedini planinski lanci sve do 1.000 metara

U južnom dijelu pustinje Negev

iznad morske površine, a između tih grebena i lanaca smjestile su se sada veće, a sada manje, dosta široke no i sasvim uske, neke plitke, a po neke veoma duboke udoline, sa manje kamenitim dnom. U udolinama ima ponešto fliša i zato se tu i tamo zapaža, po neki zakržljali grm i po neki sasušeni žbunak trave. Po udolinama životare male grupe Beduina nomada sa stadima malobrojnih koza i ovaca.

Sjeverni, gornji, početni dio Negeva odmah se od primorja izdiže i ima planinski, pusti, naborani karakter, pa se i cesta uzdiže sve do 300 metara iznad morske površine. Na tome se području smjestio glavni grad pustinje Beer Sheba, do koga dopire željeznička pruga iz Tel Aviva. Od Beer Shebe cesta se spušta i vijuga između planinskih rastocenih grebena, te pored sve dubljih erozionih pukotina i vododerina. Na jednom mjestu kraj ceste odjednom susrećemo veliku tablu na kojoj stoji: »Pažnja! Sada se nalazite na razine 0 metara iznad morske površine!«

Gledajući oko sebe stalno, na prvi pogled jednako visoke, strme, gole i raspucane stijene i sve dublje pukotine i kanjone, a ispred sebe sve strmiji spust ceste, koja me treba za 20 kilometara dovesti do Mrtvoga mora, doživljavam osjećaj, koji je u planinarskom smislu svakako jedinstven i sa ničim do sada doživljenim usporediv. Krajolik postaje još divljiji, još raspucaniji, sa još dubljim kanjonima, pored kojih se cesta strmo vijuga, da na jednoj okuci, gdje je izgrađeno pogledalo, zastanemo. Izašao sam iz auta i u daljini ispod nas ugledao Mrtvo more, blage plavkasto zelenkaste boje. Sa toga mjesta Mrtvo more izgleda izduljeno, vidi se samo njegov južni kraj, susjedna istočna jordanska obala i planine iznad nje, dok se gornji, sjeverni dio Mora gubi u daljini i sumaglići.

Stojim na vidikovcu, kojih 150 metara iznad površine Mrtvoga mora, a kojih desetak kilometara udaljen od njega i ne malo sam zbuњen. Pogled na Mrtvo more odavde, sa uzvisine i iz daljine, više je nego lijep, a blaga bijedo zelenkasta boja površine Mora na sasvim osebujan način odskače iz okvira gole kamenite obale.

Gledam u to lijepo, minijaturno more, zapravo veće jezero i priznajem, da sam očekivao nešto drugo i zato sjedam u kola i nastavljamo spuštanje prema Mrtvome moru, a putem sam svome suputniku priznao, da me je prvi dojam Mrtvoga mora, barem ovako iz daljine iznenadio, jer sam očekivao da će vidjeti nešto »mrtvo«, nešto drugo, nešto, što mora opravdati infernalni pojam Mrtvoga mora. Umjesto toga prvi dojam je dapače lijep i nikako ne paše pod predodžbu »Mrtvoga« mora.

Moj suputnik se malo nasmijao i rekao mi: »Prije svega, ne stvarajte nikakve zaključke prerano, jer još niste stigli do Mrtvoga mora. Osim toga ne zaboravite, da mu vi prilazite na sasvim neuobičajeni način, a ja moram priznati, iako u Izraelu živim, da ni ja tako nisam prilazio Mrtvome moru, ma da sam na njega silazio već mnogo puta. Na Mrtvo more putuje se kao što vidite samo onda, ako su u kola ugradeni kondicijonirani rashladni uređaji. I ja ga evo imam, no nisam ga čitavo vrijeme našega dosadašnjeg puta stavio u pogon Gore na vidikovcu, svi automobili i autobusi obligatno se zaustave, no putnici uglavnom i ne izlaze iz kola, nego samo kroz prozorska stakla pogledaju u daljinu, gdje se u vlažnoj sumaglići jedva i raspoznaće površina mora a odmah nakon toga putovanje se nastavlja.«

Konačno smo stigli i do same obale Mrtvoga mora. Mrtvo more dugačko je oko 200 kilometara, a široko na najširem dijelu tek oko 20 kilometara. Mjesto na kojem smo stigli na obalu nosi biblijsko ime Sodoma, ili kako ga Izraelci nazivaju, Sdom, odnosno Sedom.

Kada čovjek promatra Mrtvo more sa ceste, koja je došla tik iznad Mora, ili kada se spusti na samu obalu, tј. na najnižu tačku zemljine površine, ne malo je zbuњen. Boja Mora barem tada, kada sam ja bio na njemu i kada ne samo da nije bilo izvanredno vruće, nego naprotiv, kada je bilo prohладno, vjetrovito i vedro, bila je na neki sasvim specifično blagi način jasno plavkasto zelenkasta. To je bila boja, koju do sada nisam vidio ni na jednom našem ni evropskom jezeru, ni na jednom od evropskih mora. Zbuњenost postaje još jača, kada pješačim uz blago položitu obalu, pokritu krupnim oblim kamenjem i promatram vodu. Voda je izvanredno bistra, gotovo bih rekao, neobično bistra. Imam čudan osjećaj, da je nekako »prazna«. Odmah, nesvesno umačem prst u vodu i prinosim ustima, da doživim opet nešto, što nikad ranije nisam doživio. Voda je tako

intenzivno slano-gorka i odurna, da mi počinje slina curiti iz usta kao reakcija na taj snažni podražaj. Ustuknuo sam nakon toga od vode i počeo promatrati samo obalu. Ona je doslovno i potpuno sasvim gola. Nigdje nema ni travke, ni grma ni drveta. Sve je ovdje doista mrtvo, u vodi nema riba, ni alga, ni pužića. U vodi nema ničega. Voda je također potpuno mrtva. Sama Sodoma nije ni mjesto ni naselje. To je samo jedan omanji restorančić, u kome je svaka prostorija providena sa kondicioniranim rashladnim uredajem, te uz njega jedno malo kupalište, odnosno bolje bi bilo reći niz kabina i tuševa. Pratilac mi priča, da turisti, koji pod normalnim uslovima, tj. po žezi, koja je ovdje na obali 9 mjeseci u godini gotovo neizdrživa, stignu pred restoran, izlete iz kondicioniranih kola odnosno autobusa i ulete u restoran, koji je također kondicioniran, a onda se uz čaše rashlađenih napitaka, kroz velike prozore dive, svaki na svoj način, toj osebujujo mrtvoj ljepoti.

Po neki turist izade iz restorana nakon obilnog rashlađivanja, u želji da se okupa u Mrtvom moru. On će se u kabini skinuti, otici do obale i ući u More, koje je još daleko od obale dosta plitko, tako da će morati daleko koračati. A kada pokuša plivati osvijedočit će se, da je u Mrtvom moru nemoguće zaroniti, odnosno potonuti, jer je uslijed velike gustoće vode presičene sa otopljenim solima halogena dovoljno se ispružiti na vodi i dobro paziti, da voda ne dopre do usta. Čim međutim kupač izade iz vode odmah mora otici pod tuš i u tekućoj vodi dobro se oprati, te sa sebe skinuti slanu vodu. To je pranje veoma važno i potrebno, jer neoprane soli mogu prouzrokovati neugodne upale kože. Samo, usput moram dodati, da pranje odnosno tuširanje košta pola dolara.

Na pučini mora, kome ne nazirem gornji sjeverni kraj, ne vidi se nikakvog broda, nikakvog čamca, nad njom ne leti nikakova ptica. Tu nema ničega živoga. Tu je doista sve mrtvo. Mrtvo je sve oko mene. I obala, i površina vode, i sama voda. Život predstavlja samo ovaj mali restoran sa turistima u njemu, koji će doskora otici, zatim tvorničke zgrade, koje nekako žalosno odskaču iz onog mrtvila, te usta crta ceste, koja se vijuga uz obalu i po kojoj tu i tamo projure automobili. Krenusmo cestom od Sodome prema sjeveru. Pustoš, monotonija i mrtvilo prate nas desetinama kilometara, pružajući uvijek istu sliku i sa lijeve

Mrtvo more (— 430 m)

i sa desne strane. Sa desne strane uvijek ista slika površine mora, a sa lijeve strane odmah do ceste uzdižu se strme stijene golih i raspucalih grebena, koje su po negdje 300—400 metara visoke (one se zapravo izdižu do visine morske razine!).

Nakon skoro 100 kilometara takvoga putovanja uz obalu, za koje vrijeme se ni sa desna ni sa lijeva ništa novog ne zamjećuje, odjednom sa lijeve strane, pod strmim stijenama iskrasavaju dva lijepa i velika hotel-restorana, opet na sve četiri strane providena sa obilnim kondicioniranim rashladnim uređajima. To je židovsko nacionalno zavjetno historijsko mjesto Massada. Iznad tih restorana na jednom golom stošcu završila je pod pritiskom rimskim legija židovska država i sloboda Židova. Producujemo dalje na sjever, kroz pustoš i monotoniju, no sada kao da ta pustoš postaje nešto blaža. Kraj postaje pitomiji, doskora jma i više zemlje uz obalu mora, a konačno se počinju javljati male grupe kućica, provideni sa kondicioniranim uređajima za rashladivanje. To su kibuci, odnosno, kako bismo mi rekli, zemljoradničke poljoprivredne zadruge. Zadruge se ovdje bave poljoprivredom i voćarstvom, što im je omogućeno samo na taj način, da pomoći dubokih arteških bunara dobivaju vodu, kojom vrše irrigacije svojih polja i oskudnih voćnjaka.

Konačno, opet, nakon skoro 100 novih kilometara dolazimo i do granice izraelskog dijela Mrtvog mora i izraelskog teritorija. To je naselje Ein Gedi, koje sačinjava nekoliko većih i manjih kibuča, dosta obradene zemlje i nešto više voćnjaka sa agrumima i bananama. Taj dosta živ, pa i zelen kraj nekako neobično odskače od ranijeg mrtvila. Ovdje se nalazi i jedan restoran, kod kojeg zastajemo i izlazimo iz kola. Moj saputnik je veoma ponosan, jer će mi pokazati nešto, što je za sve njih najlepše u Izraelu, nešto, sa čime se svi oni ponose, nešto što svakom strancu obligatno pokazuju. Odmah od restorana uspinje se uski, gotovo bismo mogli kazati, planinarski put prema jednoj gorskoj usjeklini, dosta visoko u planini. Na početku toga putića nalazi se velika tabla na kojoj stoji:

NACIONALNI PARK EIN GEDI

I doista, par koraka dalje ulazimo u usku prosjeklinu punu zelenila, drveća skromne šikare, pa i trave, a pri dnu prosjekline žubori, doduše veoma maleni, no bistar potočić, koji malo niže nestaje u suhom kamenjaru usjekline. Napredujem uzbrdo. Potočić postaje nešto jači i sa više vode, sa više žuborenja, a vegetacija također postaje sve bujnija, prava mediteranska. Kojih stotinjak metara uzbrdo napredujući neprestano po dnu te uske prosjekline, odjednom se nalazim pred lijepim malenim slapom potočića. Ovaj slap, Sulamitkin slap (po legendarnoj najdražoj ženi kralja Davida) najveća je atrakcija ne samo ovog nacionalnog parka, nego i čitavog kraja oko Mrtvog mora, pa i više, čitavog Izraela, jer je to i pored legende, koja govori da je lijepa Sulamit dolazila redovno pod ovaj slap da se kupa, jedini slap u Izraelu. Slap je visok oko 10 metara a pada u jedno sasvim malo jezerce, koje ima promjer najviše 10 metara, a koje je u sredini duboko tek oko 1 metar. Svaki turist (osobito ako je ženski!) smatra svojom obavezom, da se u tom jezeru okupa, što u danima žege svakako predstavlja naročito osjećenje. Stotinjak daljnjih metara uzbrdo nalazi se i izvor toga malenog i jedinog potočića, a odmah iznad njega opet nastaje kamenita pustoš. Nacionalni park Ein Gedi sigurno je najmanji i najčudniji nacionalni park na svijetu. Dugačak je niti 1 kilometar, a širok niti 200 metara. Na tome malenom prostoru nalazi se jedan mali potočić i oko njega bujna mediteranska vegetacija. Oko toga uskoga i malenoga prostora pustoš je, koja je tipična i karakteristična za Negev i Mrtvo more.

Vraćam se polako kroz taj jedinstveni nacionalni park dolje do restorana, sjedam u auto, a onda polako krećemo natrag do Sodoma, pa uzbrdo prema puštinji Negev i dalje kroz nju u Tel Aviv.

Na povratku, spuštala se večer i na Mrtvo more i na pustinju. Površina mora bila je još mirnija, još prozračnija, još mrvija, a pustinja, bez daška vjetra i bez traga života. Jest, treba doživjeti i Mrtvo more i pustinju Negev, sve to vidjeti, sa time se na neki način i oduševiti, no nakon toga će sigurno i bezuvjetno svaki planinar i turista iz naših krajeva znati svoje bregove i svoje planine daleko više voljeti i u njima uživati više nego ranije.

U tmini Paklarskih stijena

Ušli smo u proljetnu noć, ali ne u onu zvjezdanu, sa punim mjesecom, tihu i prijatnu, mirisavu od planinskog bilja i borovine. Ne, već u noć tamnu i tmurnu, a kiša je neprestano lila kao da je jesenja. Nije bila hladna, ali neprijatna i dosadna.

Sa zebnjom smo gledali gore na visoke i okomite Paklarske stijene i pribjavali se neizvjesnosti prema kojoj idemo, jer je ovaj masiv, stravično namrđoden, izgledao kao avet u zasjedi koja čeka svoju žrtvu.

Nekoliko mještana Paklareva, dobrih poznavalaca vremenskih prilika ovog kraja, uozbiljilo se i zavrtilo glavom kad su saznali da idemo put Galice na Vlašić i nastaviti ispod Paljenika (1943 m) do Malog Šantića.

Tminu i stravičnost u ovoj mrkoj noći povećavala je gusta magla koja se poput vala kotrljala odozgo sa Vlašića duboko prema Paklarevu i Turbetu prekrivajući stjenoviti masiv sve više i više. Svjetlucanje kroz uska prozorska okna sela Paklareva sve su bljeda i nejasnija, a onda ih je sasvim nestalo. Potpuno smo postali zarobljenici guste i tamne magle.

Hodanje nam otežava ne samo kiša, magla i jak uspon, nego i toplota, jer smo umotani u nepropusne kišne kabanice.

U punom smislu riječi »ne vidimo prst pred okom« i naprežemo se da ostanemo na prvoj stazi, koja je doduše široka i po danu veoma vidljiva, ali nama u ovoj tmini sada ne treba mnogo nepažnje pa da skrenemo na kakav sporedan put ili prema provaliji.

Na visini iznad hiljadu metara snježne krpe su sve češće i veće, a na zavrni same Galice, povrh Paklarskih stijena, snijega je toliko da se čini da je ovdje još uvijek zima. Očigledno proljeće je zakasnilo, i prvih čobana iz sela podno Vlašića još uvijek nema, iako je trebalo da se sa svojim stadima već smjeste u brojne ljetne katune, razasute po ovoj izvanredno lijepoj visoravni, gdje se spravlja na daleko čuveni »travnički sir«.

Magla nam je potpuno onemogućila kretanje kada smo izbili na veliki proplanak potpuno prekriven snijegom, bez ikakve staze i oznake, tako da za dalje kretanje nismo imali nikakve orientacije.

Prostrana i suha, koliba je za nas značila prekid neizvjesnosti i ujedno strahovanja, jer smo se do jutra mogli skloniti na sigurno mjesto i pri pucketavoj smrčevoj vatri osušiti, pa čak i malo prileći.

Gromila u Smiljevici na Vlašiću

Na putu prema
Paklarskim
stijenama
Foto: S. Plaček

Dim ispunjava kolibu, a sa greda iznad nas počinje se topiti snijeg. Stalno se sklanjamo od kapljica, koje su na mjestima postale tanke, male mlaznice. Koliba se sva rasvijetlila. Ugodno nam je i priyatno, jer je ovdje suho i toplo — upravo onako kako smo ove noći najviše željeli. Improviziramo ležaje oko vatre, ali ne smijemo zaspati jer moramo paziti na vatru čije iskrice pri pucketanju smrečevine stižu čak do dasaka i greda na krovu kolibe.

Vani padaju krupne i gусте pahuljice snijega. Planina se, ko zna po koji put ove godine, ponovo obukla u bijelo. U daljini ponekad zagrimi, a kad s vremena na vrijeme nestane magle i prhne negdje gore prema Paljeniku, sjaj munja sa zapada nadjača svjetlost naše vatre i kroz brojne šupljine u drvenim zidovima i krovu osvijetli kolibu još jače.

Borba sa polusnom i željom da ne zaspemo trajala je dc zore, do nastavka našeg puta prema Malom Šantiću.

Paklarske stijene
Foto: S. Plaček

Jedan susret, jedan razgovor, jedna priča

Pogled iz kuće za čas se zadržao na mokrim borovima, a zatim odlutao prema stijeni koja je još noćas bila osvjetljena mjesecinom. Stijene nije bilo. Magla se stisla uz nju i njen vrh.

— Kakvo vrijeme! — reče Ivo s grimasom gadljivosti.

Meškoljeći se još u krevetu, Pero se okrene potruške i zabulji u prozor. Oblaci su čvrsto stisnuli vrhove planina i kiša je pljuštala neumorno.

— Ništa od penjanja — reče Pero takvim glasom kao da izriče presudu: nema pomilovanja!

Obojica su znali što im donosi takav dan u planini. Sjedit će u toploj blagovaonici i kartati do iznemoglosti. Doručak će za razliku od onih doručaka prije uspona trajati kao gostovanje. Otegnut će se uz pričanje nekoliko sati, da se u prekidima opet — karta.

Tako je i bilo. Jedino s tom razlikom, da je Pero po Ivinom mišljenju bio dosadniji, nego ikada ranije. Pričao bi o dogodajima koji su im bili zajednički s toliko uvjeravanja kao da Ivo kod njih uopće nije bio prisutan. Ali Ivo je volio svog Petra. Bili su prijatelji još iz djetinjstva.

Oko podneva u blagovaonicu uđe mlad čovjek, mokar i umoran. Pogledali su ga s interesom. Bio je njihovih godina. Polako je skinuo kabanicu i naprtnjaču, i ugledavši ih u kutu veselo pozdravio:

— Dobar dan prijatelji! Lošeg li vremena!

Potvrdili su pitajući, dolazi li s planine. Odgovorio je da je krenuo sa željezničke stanice.

— Morao sam se naći s prijateljem. Dogovorili smo da zajednički nešto menjemo, ali je on bolestan. A ja, eto, ne ču da ne iskoristim priliku kad sam već ovdje. Ako ništa drugo da malo protegnem noge do podnožja planine.

Kasnije im se pridružio, kako je to obično u planinama, bez velikih uvoda i riječi. Ivo je bio zadovoljan, da je još netko s njima, jer Pero je dosadan i sigurno bi stalno raspravljao o Braci, kako nije potrebitno da se tako mlad ženi kako je lud što se razišao s Mirjanom i, uopće, kako je glupo imati djevojku. On bi mu morao povladavati samo da ga se riješi, no Pero je uporan i teško se dade smesti u svojim meditiranjima.

Razgovor s novim znancem skrenuo je na zajednički poznata mjesta u planinama i dogodaje koji čovjeka vežu uz brda. Ivo je pripovijedao o mjestu na koje najčešće misli: bilo je to tamo gdje je prvi puta zabio klin i počeo učiti abecedu alpinizma. Pero se pak pohvalio svojim skijaškim uspjehom kad je bio četrdeset i drugi.

— Od četrdeset i dvojice! — upao je Ivo kroz smijeh. Pero se opet nije dao pokolebiti i uvjerio ih obojicu, da je to zaista bio uspjeh, jer je tada prvi puta stao na skije. Uostalom, bilo ih je i nešto više od četrdeset i dvojice. I zato, zbog tog uspjeha, on još uvijek najviše voli tu stazu, pa bilo ljeti ili zimi, uvijek kad se pruži prilika njom prolazi.

— Ovaj dom mi je, na primjer, oduran — nastavlja Pero. Jedino da u njem prespavaš i onda brzo u brda.

— Još jedna plačna uspomena? — upita Ivo.

— I opet ti! Istina, ovdje sam se s njom posvadao, pa što onda? Činilo se da je ljut, ali je čas kasnije zajedno s obojicom prasnuo u veseli smijeh.

Njihov novi znanac prekinuo je veselo zadirkivanje i, kao da su mu misli nekuda daleko odlutale, uozbiljio se:

— Znate momci, zaista postoje mjesta koja su neobično draga i privlačna, ali i ona druga koja to nisu. Mislim da ih svaki čovjek ima. Mjesta koja pružaju smirenje. Začudit će vas možda, ali ja najrade odlazim na jedan most. Ne most u planinama, na most u jednom gradskom parku. Da li me podsjeća na

nekog?... na nešto?... Ne, ili možda da! Jednostavno, od najranije mладости volio sam dolaziti tam. On je nedaleko moje kuće. Naslonjen na strme obale potoka, duboko u šumi.

— Ja ipak najviše volim Medvedgrad — upadne Pero, gledajući blaženo u tavanice. — Tamo sam se prvi put zaljubio.

Ivo zakoluta očima i Pero istog trenutka osjeti jak udarac nogom ispod stola.

— Što ti je Ivo? Ali ja sam se zaista...

Međutim mladić je nastavio:

— I mene za most vežu ljubavne zgode i nezgode. Ali sve to potiskuje jedan poriv za razmišljanje na koje taj most prisiljava.

Zatim se zagleda preko njihovih glava kao da nešto traži u magli, koja je zaklanjala vidike.

— Sjećam se jedne zime. Iz potoka je virilo kamenje ogrnuto ledom. Zrak je bio vlažan, dolazio je jugo. Stvorio sam plan da odem preko granice. Imao sam i razloga. Za polugodište sam nosio dvije lijepo ocjene u dačkoj knjižici. Što hocete više? Imao sam sedamnaest godina i puno mašteta. Mora da sam dugo stajao na mostu. Sjećam se da sam gledao malene vodene brazde, koje su se slijevale niz daske mosta i padale u dubinu. Prenuo me nepoznati glas. Momak nešto stariji od mene gledao me saučesnički. »Nesretan si?« — bilo je pitanje. Priznao sam.

Prekinuo je na čas pripovjedanje i s osmijehom dodao:

— Tako je počelo prijateljstvo sa Srećkom.

— I od inozemstva ništa? — Pero će znatiželjno.

— Ne. Ali sam zato počeo ići u brda. Srećko mi ih je pokazao. Zapravo, tada sam ih počeo voljeti. No kad god bi mi bilo teško, odlazio sam tam do na most. Zadnji puta sam bio prekjučer. Prije putovanja. Razmišljao sam kako je Srećko uvijek bez straha hodao po ogradi mosta. Njemu je to uvijek uspijevalo, meni nikada. Zatim sam se zagledao u površinu potoka, duboko dolje, i ne znam zbog čega me oneraspoložio zeleni list, koji je pao u vodu. Kratko je vrijeme plivao po površini, a onda nestao u slapu, zapeo negdje između nabacanih kamena i drvlja...

Mladić se zagledao u svoje ruke i nagnut nad stolom izgledao je mnogo stariji. Nastala je pomalo mučna tišina. Ivo je prekine pitanjem:

— A gdje je sada taj Srećko?

— Srećko — tiho će mladić i zagleda se kroz prozor prema stijeni čiji su se obrisi počeli ocrtavati iz magle poput utvara. — Srećko? Srećko je poginuo. Ovdje u blizini. Ima sat hoda... Vraćao se s uspona i nesretno pao. Bio je dobar penjač...

* * *

Jutarnje sunce je pobijedilo i uz pomoć vjetra rastjeralo maglu i kišne oblake.

Trojica mlađih ljudi uspinjali su se prema stijeni. Stručci planinskog cvijeća lepršali su im na naprtnjačama. Jedna crna mramorna ploča očekivala je njihov posjet.

UZEIR BEŠIROVIĆ, Sarajevo

Slike s Durmitora

Priroda, taj razuzdani arhitekta-graditelj, pomoću glečera načinio je čudo zidajući kaskando kamene terase miješane sa zelenom travom, pa tako nastade džinovska kula sivo-zelene boje u prostranom Durmitoru, koju nazvaše Šarenim pasovima.

To je učinio i na susjednom Prutašu, samo u suprotnom pravcu i sa nešto izmijenjenom gradom. Tamo su bijeli kameni sipari išarani travom vertikalno. Prutaš zato podsjeća na veliku zebru.

* * *

Jutro. Zora je »otjerala« tamu noći iz Škrčkog cirka. Magle su kuljale uz Skakala iz kanjona Sušice. Visoke kamene kule Bobotova kuka štitile su nas od sunca, koje je zlatnom bojom milovalo i prelijevalo zatravnjene kamene stijene Prutaša. Hladni jutarnji povjetarac dolijetao je iz pravca istoka, te rashlađivao naša oznjena tijela.

Sporo i neprimjetno počeli smo odmicati: prvo uz kamene doline i sipar, a potom preko trave i snježnika. Pronalazimo najpristupačnije terase, pa pomoću njih sporo odmičemo. Pri usponu pomažemo se i rukama. Svakog časa se osipa kršljivo kamenje. Trava je vlažna od rose, što nam otežava i onako naporan uspon.

Sa jedne zatravnjene police nemamjerno smo poplašili divokozu sa mladim jaretom, koja je za tren oka nestala u kamenju tamo daleko put Marićina vrela. U tome kraju smo jučer naišli na dva poskoka.

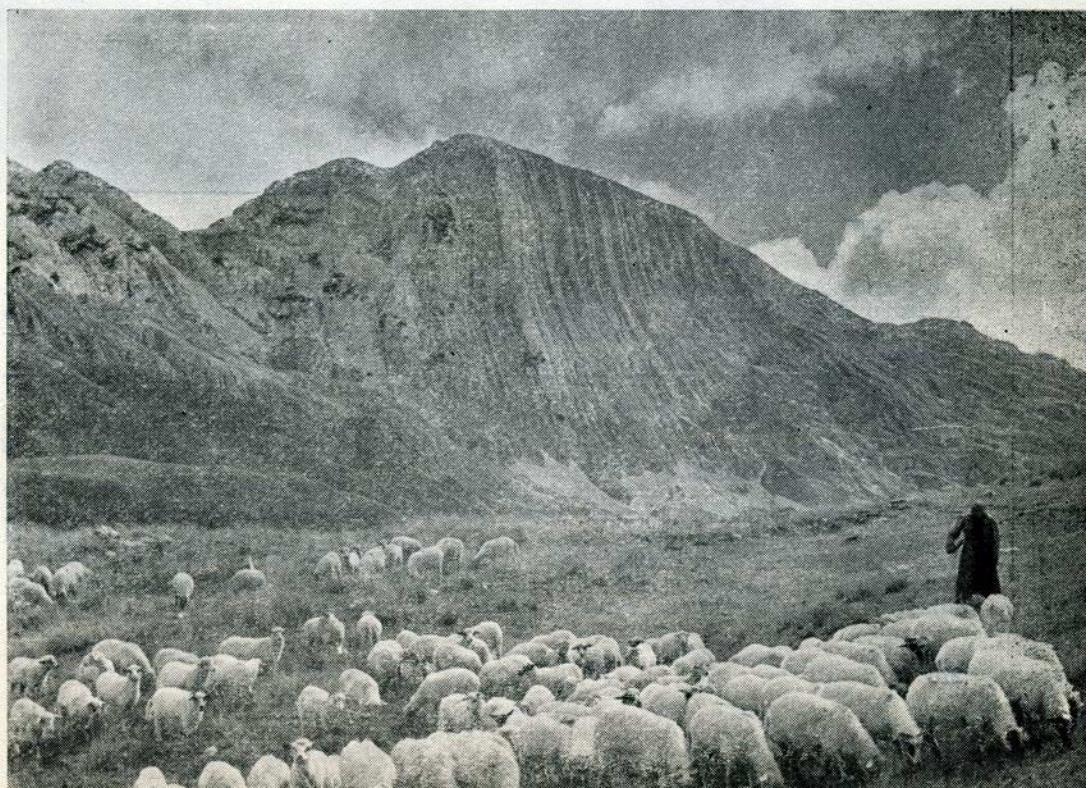
Mjestimično, ali rijetko, na lazimo na izbljedjelu markaciju. Ona nam daje osnovni pravac kretanja put sedla.

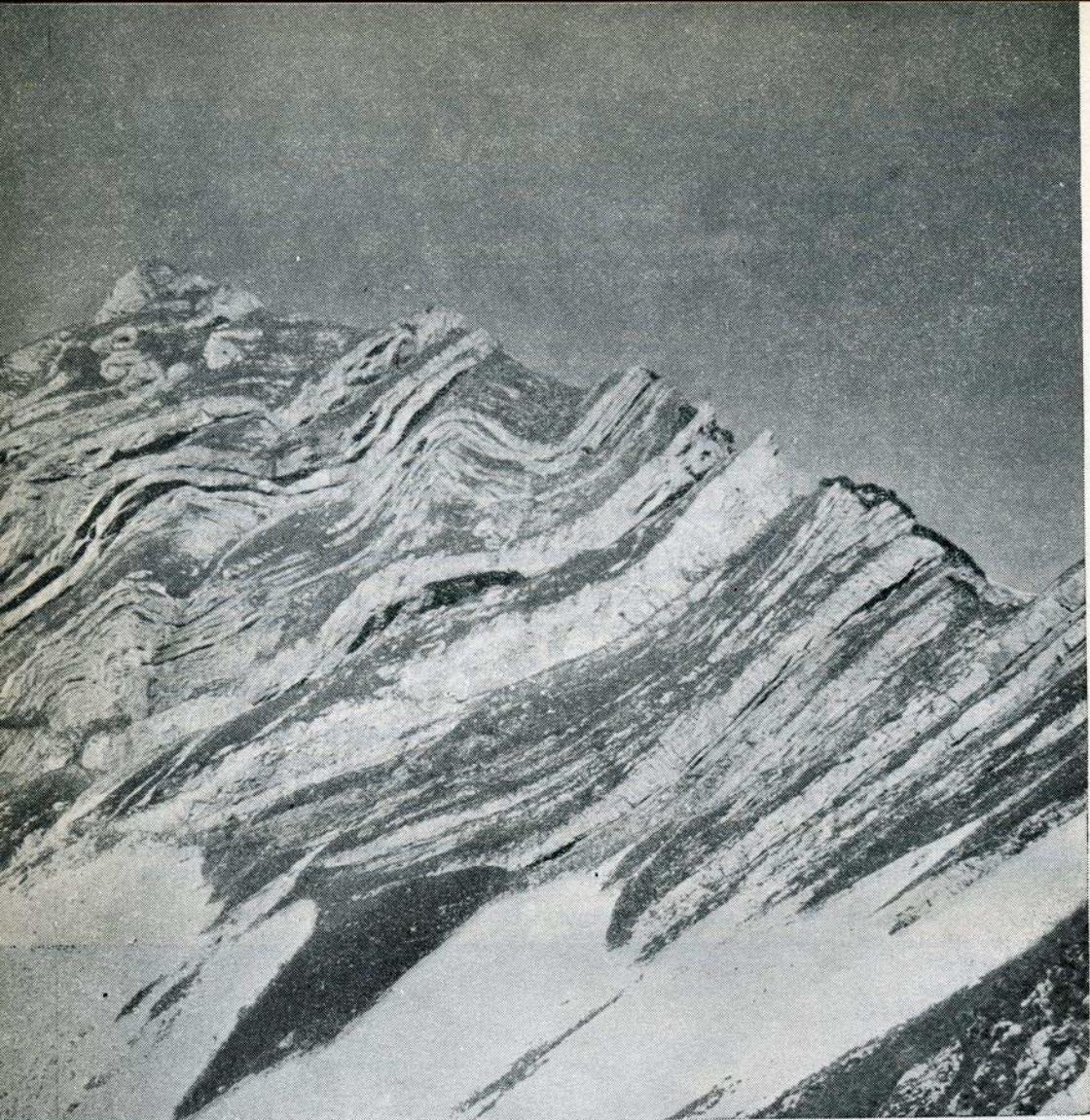
Dosta napora i znoja smo utrošili dok smo izašli na zatravnjeni prevoj kojim vješti planinari izlaze iz Škrka na Bobotov kuk.

* * *

U kraćem odmoru sa sedla posmatrali smo jedinstveni prizor u kamenjaru. Jedan par velikih orlova izveo je, vjerovatno po prvi put, mlade orlove na vježbu

Prutaš

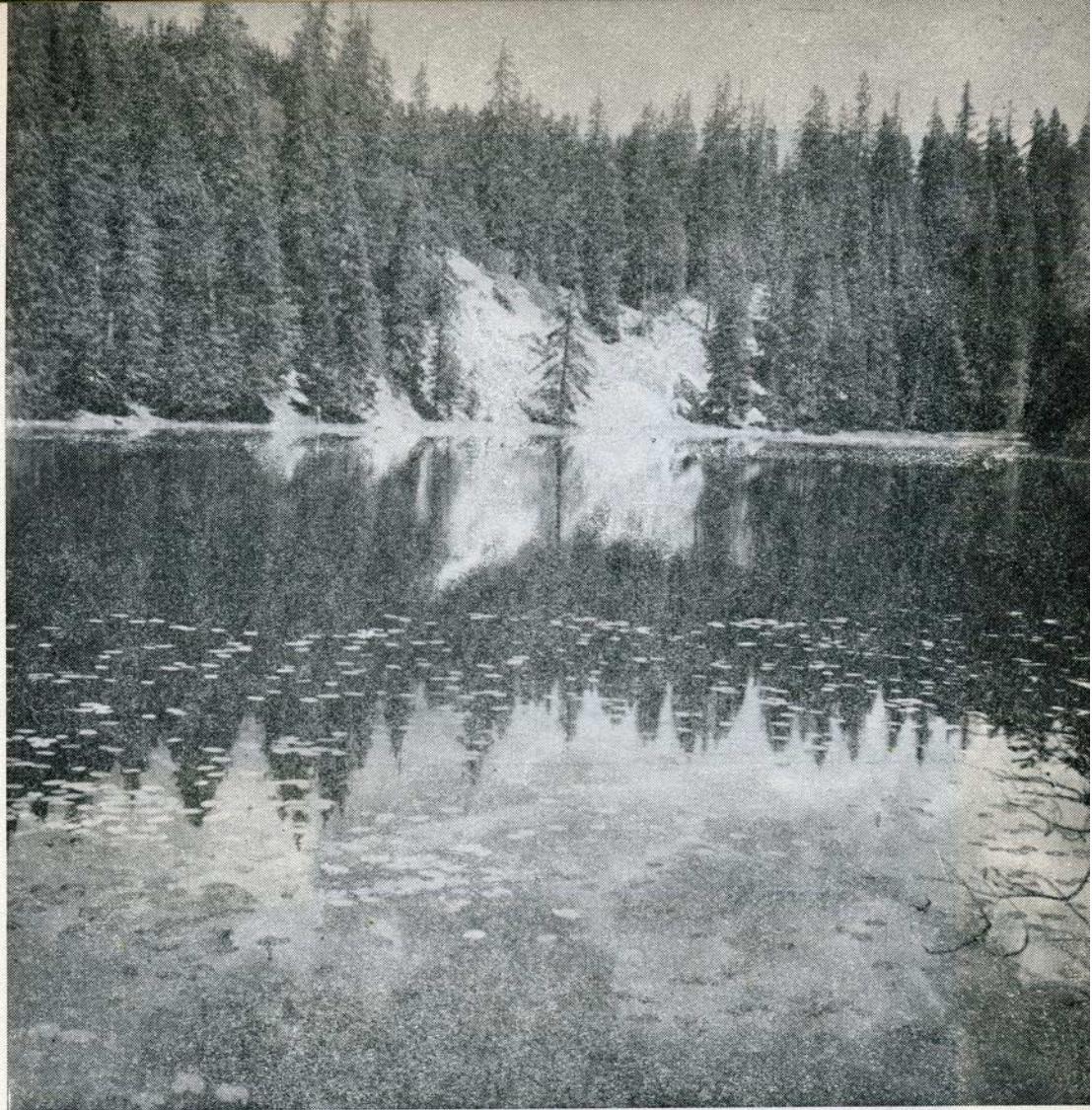

Sareni pasovi

Foto: U. Beširović

letenja. Kao iskusni letači, čiji je promjer krila duži od jednog metra, visoko su se izdigli i letili roditelji, a za njima 5—6 mladih. Često je »eskadrila« mijenjala pravac letenja, možda zbog taktičkih razloga, i fantastičnom brzinom gubila ili postizala visinu, a sve to sa nevjerovatnom lakoćom. Par puta su se ustremili i sunovratili nepogrešivo na određeni cilj. Spektakl ove jedinstvene letačke atrakcije i »obuke« prekinuo je jastreb. Njegovom pojавom let je poprimio drugi karakter. Jastreb je letom iza ivoa orlove, što često ima za posljedicu stradanje jastreba. Međutim, to se ovog puta nije dogodilo. Jastreb je ubrzo nestao iza stijena Minina bogaza, a orlovi se spustili na kamene šiljke.

Nakon nekoliko trenutaka orlovi su ponovo bili u zraku. Ovog puta im je cilj bio stado divokoza, zapravo mladi kozlići. Nastao je metež među nemirnim, hitronogim i plašljivim divokozama, koje su vješto krije svoje mlade — izlažući sebe opasnosti. I ovdje orlovi nisu imali uspjeha. Napad je brzo bio odbijen. Divokoze su se sklonile u klekovinu. Gladna usta su ostala željna dobrog zalogaja. Mladi orlovi su cvrkutali i civili.

Zmijinje jezero

Foto: U. Beširović

* * *

Posljednji pogled uputili smo na Škrčka jezera, u kojima smo vidjeli izlomljene slike kamenih vrhova. Dva plava gorštačka oka — tamnih, mrkih i oštrih trepavica od klekovine — radovala su se novom sunčanom danu. Razdragano su unosila život i vesele jutarnje boje u ovu kamenu dolinu, koja ih, eto, zauvijek zarobi i žive zazida.

Sa prijevoja put nas je vodio dalje preko strmih kamenih sipara i snježnika do osamljenog Zelenog vira podno oštrih Zubaca.

U vodi Zelenoga vira postoji samo jedna boja — tamno zelena, kao boja trnina. Ovo malo jezero nema nestašnih talasa, šaša, ljepote, divljine niti sličnosti sa bilo kojim drugim jezerom. To je jednostavni kameni kotao napunjén hladnom vodom.

Ostavili smo mrtvo jezero i zajedno sa suncem izašli na gredu Bobotovog kuka.

* * *

Gore: Hotel kod Crnog jezera

Foto: U. Beširović

Dolje: Savina voda

Foto: U. Beširović

Bobočev kuk
Foto: U. Beširović

Raspjevani Mlinski potok pomamno je skakao sa stijena u vlastitom koritu. Visoka stoljetna stabla štitila su nas od sunca — dok smo brzo odmicali u pravcu Crvene grede. Nekoliko stotina metara prošli smo od zadnjeg mlina-potočara, kada smo ugledali Zmijinje jezero.

To veliko vodeno ogledalo u čijem se sjaju neprestano ogledaju tamno-zelene jeli, zatekli smo u nijemoj tišini, u nestvarnom snu. Samo bi lagani povjetarac povremeno naborao glatku površinu. Nemirni valovi bi uzdrmali žute, mirisne cvjetove lotosa. Njihalo se lišće i cvjetovi, kao da pozdravljaju naš dolazak. Lotosi su najljepši ukras toga jezera, koje ljubomorno čuvaju visoka debla tamnoputih jela.

Kada smo se od obale otisli i zaplovili na dotrajalom splavu, ispred nas su hitale dvije zmije. Gledajući ih kako vješto plivaju uzdignutih glava iznad vode — tek smo tada shvatili zašto je Zmijinje jezero dobilo ovo ime.

* * *

Iza nas su ostale zmijolike serpentine kojima je nekada jezdio crnogorski kralj Nikola. Mi ih pređosmo pješice uz dosta uloženog napora i znoja u jednom ljetnom danu. A za naknadu, Savina voda nam pruži ugodno osvježenje. Kao neveliki gajtan stalno i ujednačeno teče bistra i hladna voda. Zbilja, jedinstveni izvor na visini od 2.212 metara, smješten je u sivom kamenjaru. Zub vremena nagrizao je i ošteto drveno korito do te mjere da se u njemu ne može skupiti vode ni dva litra. »Sveta voda«, kako tamošnji stanovnici nazivaju ovu vodu, gubi se odmah tu na izvoru u kamenju.

Vjekovima se spominje ovaj izvor. Čuven je po tome što se tu svake godine održavaju teferiči. Tom prilikom vjere se djevojke. Jedna od mnogih je bila loše sreće. Naime, za nekoliko izlazaka na Savinu vodu nije bila isprošena, pa je spjevala pjesmu — Moj zaludi hodu na Savinu vodu...

H. ČAUŠEVIĆ, Sarajevo

Planinarstvo u Bosni i Hercegovini između dva rata

Skica za studiju

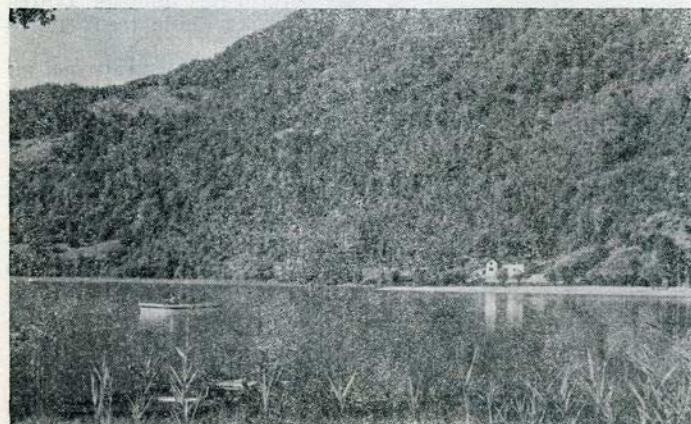
(Svršetak)

Za razliku od alpinizma sa špiljarstvom je situacija nešto drugačija. Vrlo rano planinarska društva počinju pokazivati interesiranje za pojedine pećine u bližoj ili daljoj okolini Sarajeva (Banja Stijena, Krivajevičke spilje, Crepoljsko, Kuvija, Popova pećina u dolini Miljacke, Vjetrenica, Novakova pećina, Klokočevica na Igmanu i dr.) Često se priređuju zajednički izleti u pećine od kojih su neke bile vrlo precizno markirane (npr. Banja Stijena na pruzi Sarajevo —Višegrad). Posebnu pažnju obradivanju pećina pokazivalo je naročito DPBH »Prijatelj prirode i HPD »Bjelašnica«. Međutim nemamo podataka o postojanju zasebnih speleoloških ili sličnih sekcija u bilo kojem planinarskom društvu.

Skijanje kao posebna planinarska disciplina prije prvog svjetskog rata u BH je bila gotovo nepoznata. Iz raspoloživih podataka možemo utvrditi da su se pojedine vojne jedinice u Kalinoviku i na Igmanu služile skijama za čisto vojne (patrolne) svrhe. Prvu upotrebu skija sa čisto planinarskim ciljevima demonstrirao je 1911. godine na Igmanu član Turističkog kluba Somogji. Danas je vrlo teško utvrditi na kakav je prijem pojava skija naišla u ondašnjim planinarskim redovima. Međutim, sama činjenica da se skijanje vrlo rijetko spominje u sačuvanim izvorima i literaturi (ima mnogo više informacija o sanjkanju), daje naslutiti da interes za skijanje nije bio velik.

Prvih godina poslije prvog svjetskog rata skijanje vrlo polagano zauzima svoje mjesto u planinarskom životu BH, zapravo Sarajeva. Jači interes za skijanje pokazuje se neposredno po osnivanju Planinarske sekcije »Slavija« i PD »Roma-nija«, a posebno nakon osnivanja Ski-kluba (1927), koji je već imao izrazito natjecateljske tendencije.

Od početka svoga osnivanja Ski-klub usko surađuje sa Vojnim zimsko-sport-skim centrom u Sarajevu, a već u veljači 1929. priređuje propagandno natjecanje u skijanju na terenima u okolini današnje bolnice Jezero u Sarajevu. U isto vrijeme, a samo nekoliko dana kasnije, održano je i prvo prvenstvo BH u skijanju, na kojem je uzelo učešće 28 natjecatelja. Natjecalo se samo u jednoj disciplini: daljinsko trčanje na stazi dugoj 22 km.

Dom »Prijatelja prirode« na Boračkom jezeru 1938. godine.

Osim toga u ovo vrijeme veliku aktivnost pokazuju i skijaške sekcije po jedinim planinarskim društavima, čiji članovi i inače uzimaju učešća u svim skijaškim natjecanjima. Sekcija »Slavije« i PD »Romanija« znatan dio svoje aktivnosti posvećuju razvitku skijanja. »Slavija« organizira posebna ski-natjecanja na inače izvanrednim, ali i teškim terenima Bjelašnice, pod nazivom »Bjelašnički dani«, dok »Romanija« obradivanjem planine Jahorine, na kojoj izgrađuje i za ono doba najkomformniji planinarski dom u BH, stvara odlične uslove za razvitak i odgajanje skijaških kadrova. U toku zime »Romanija« održava posebne tečajeve skijanja na Jahorini, dok njeni članovi u isto vrijeme svake zimske nedjelje treniraju na padinama Trebevića (Jarčedoli).

Veliku pažnju skijanju i uopće svim vidovima planinarske aktivnosti na snijegu poklanja Društvo planinara u BH, čiji članovi učestvuju na svim skijaškim natjecanjima. Godine 1929. ovo društvo organizira na Trebeviću posebno natjecanje, na kojem se pojavljuje blizu 50 sanjkaša. U ono doba ovo je bio prvorazredni planinarsko-sportski događaj u Sarajevu. Slijedećih godina priređeno je još nekoliko sličnih natjecanja.

Visokogorsko skijanje je bilo zastupljeno naročito među članovima HPD »Bjelašnica« i »Prijatelj prirode«. Planine Prenj i Čvrsnica, na kojima su se nalazili i planinarski objekti ovih društava, predstavljale su upravo idealne alpske skijaške terene. Osim toga »Bjelašnica« je posebno organizirala klubska natjecanja na Bukoviku, koji je zajedno s visoravnji Crepoljsko imao u ono vrijeme prvorazredan skijaški značaj.

Općenito izgradnja i održavanje planinarskih kuća na mnogim eminentno skijaškim terenima oko Sarajeva predstavljala je okosnicu za uspešan razvitak skijanja u glavnom gradu BH. Inače u ostalim krajevima BH skijaška aktivnost je bila nesrazmerno slabija, iako su pojedina mjesta imala izvanredne terenske mogućnosti, jer su se nalazila u blizini upravo jedinstvenih skijaških terena Vlašića, Bitovnje, Vranice, Zelengore i sl. Stoga se slobodno može reći da su ove terene otkrili i koristili skijaši iz Sarajeva, a često i iz drugih mjesta Jugoslavije prije nego što su domaći ljudi stigli sa skijama na ova područja. Nešto zapaženija skijaška djelatnost postojala je u Banjoj Luci, u čijoj su se blizini nalazili lako dostupni tereni Starčevice te u Varešu (skijaški tereni Peruna).

Suljo Suljagić (1885—1962), jedan od najaktivnijih planinara u BiH između dva rata

Međutim i pored relativno velikog broja skijaških terena u BH glavna pažnja skijaša prvenstveno je okrenuta prema Trebeviću, Jahorini i Crepoljskom. Ove planine imale su najbolje i najlakše pristupe i najveći broj izgrađenih objekata (kuće, skakaonice i sl.), a zbog povoljne orientacije i najpogodnije vremenske uvjete. Zahvaljujući u prvom redu svojoj stvarnoj vrijednosti a i priličnoj propagandi u ondašnjoj štampi Jahorina je kao skijaško područje vrlo brzo postala poznata po čitavoj Jugoslaviji. Održavanje skijaškog prvenstva na Jahorini 1937. godine samo je jedan od dokaza o vrijednosti, koju je ova planina stekla i u jugoslavenskim razmjerama.

I dok je tako skijanje zbog pomanjkanja organiziranog rada i materijalnih potreškoča teško krčilo put u pojedinu mjesta BiH i uglavnom se razvijalo u Sarajevu, dотле planinarstvo u širem smislu riječi ne ostaje ograničeno medama sarajevskog gradskog područja. U više mjesta BH postojale su planinarske organizacije kao podružnice pojedinih sarajevskih društava. Karakteristično je pri tome da se sve ove podružnice osnivaju — kako smo već rekli — u privredno razvijenijim (industrijskim ili poluindustrijskim) mjestima, gdje je bio veći broj radnika i službenika, koji su već imali određene poglede na planinarstvo. Gotovo svaka podružnica je izgradivala i održavala po jedan planinarski objekat na obližnjoj planini, što je svakako dokaz o aktivnosti i snazi ovih organizacija.

Najveći broj podružnica je imalo Društvo planinara u BH (Banja Luka, Travnik, Usora, Tuzla, Bugojno, Rogatica, Zavidovići). Turističko društvo »Prijatelj prirode« je formiralo više podružnica u raznim mjestima Jugoslavije, dok je u Zenici postojala najjača podružnica ovog društva u BH (jedno vrijeme društvo »PP« u Sarajevu je bilo podružnica zagrebačke centrale). U Jajcu i Varešu su postojale podružnice PD »Kosmos«, u Banjoj Luci podružnica PD »Romanija«, a u Kalinoviku i na Palama značajne podružnice SK »Slavija«, dok je u Kreševu djelovala je podružnica Hrvatskog planinarskog društva.

Drugi svjetski rat i okupacija Jugoslavije okončavaju jedan plodonosni period razvitka planinarstva u BH, u kojem planinarska društva uspijevaju — pretežno koristeći vlastite snage — da obnove ili iz temelja podignu 38 planinarskih kuća i skloništa, da izmarkiraju nekoliko stotina kilometara planinarskih puteva i da organiziraju preko 5.000 članova (prema današnjim približnim procjenama). U svakom slučaju impozantan uspjeh, koji bi bez sumnje bio još veći da nije bilo nesretnog rušenja i devastiranja planinarske imovine 1918. godine.

Međutim, sve ove plodove mukotrpnog rada bosansko-hercegovačkih planinara rat je pretvorio u pepeo i ruševine. Godine 1945. mogli smo samo s golemom tegom utvrditi da su svi planinarski objekti u BH osim planinarskih kuća na Trebeviću i na Čvrsnici, potpuno uništeni. Ova posljednja kuća bila je teže oštećena, a nekoliko godina kasnije uslijeg nepažnje je potpuno izgorila. Planinarima tako nije preostalo ništa drugo nego da ponovo grade sve ispočetka.

Sasvim je razumljivo da je bujni planinarski razvitak Bosne i Hercegovine prije drugog svjetskog rata dao i veliki broj planinarskih ličnosti i zaslужnih radnika pa tako i planinarskih pisaca i publicista. Još daleko prije prvog svjetskog rata u planinarskoj publicistici BiH susrećemo markantnu ličnost dra Radivoja Simonovića, koji je godinama živeći kao vojni lječnik u mnogim mjestima BH ostavio brojne fotografije i članke s bosansko-hercegovačkim planinama (Prenja, Čvrsnica i dr.) Simonović je bez sumnje prvi kompletni planinar domaćeg porekla, koji je još devedesetih godina prošlog stoljeća počeo pisati o planinama BH.

Planinarski dom kod Prokoškog jezera
na Vranici prije 30 godina

lovačkoj kolibici u Žlijebu iznad Divje Grabovice (Čvrsnica) na planini Čvrsnici. Uz ovu kolibicu i drugim planinarskim objektima u Žlijebu, u kojem se nalazi i planinarski dom "Divje Grabovice", postoji još jedna lovačka koliba, koja je u potpunosti obnovljena i u kojoj se danas smještena je poslovna administracija planinarskog doma. Ova koliba je u potpunosti obnovljena i u kojoj se danas smještena je poslovna administracija planinarskog doma.

Lovačka koliba u Žlijebu iznad Divje Grabovice (Čvrsnica)

Foto: M. Petrošić

Čini nam se da je to ujedno i jedini potpuni planinarski pisac, koji je djelovao u BH prije prvog svjetskog rata, što donekle i začuđuje kad se uzme u obzir činjenica da je među tadašnjim planinarima i planinarskim funkcionerima bilo i nekoliko istaknutih javnih radnika, književnika i historičara (npr. dr S. Pašagić i dr.) koji bi svakako mogli i znali dati zapažene priloge planinarskoj publicistici.⁶⁾

U periodu prije prvog svjetskog rata počinje naučna i publicistička djelatnost Vejsila Čurčića koja se naročito uspješno produžuje poslije rata. Pored brojnih historijskih etnografskih i drugih radova, Čurčić — inače u svoje vrijeme aktivan planinar — objavljuje u naučnim i planinarskim časopisima (»Hrvatski planinar«) više rasprava o pećinama, lovnu i ribolovu, od neposrednog interesa za planinarstvo, posebno u BH.

Od određenog značaja za planinarstvo i za planinarsku publicistiku u BH jesu i djela dra Ivana Pilara, osebujnog planinara i sigurno jednog od najlucidnijih duhova svoga vremena u Bosni. Po struci pravnik i advokat, pisac mnogih filozofskih, historijskih, socioloških i političkih djela i rasprava. Pilar opsežno raspravlja o problemu poboljšanja »kakvoće našeg ljudskog materijala« i time — makar i posredno — daje sociološko i filozofske opravdanje gimnastike i sporta općenito, a planinarstva posebno.⁷⁾

Inače u ovom vremenu, koje ograničavaju dva velika rata, u BH susrećemo veći broj značajnijih planinarskih pisaca (Ing. Jovo Popović, dr Josip Fleger, Jovo Ćića-Radumirović, Drago Šefer, Josip Grgić, Branko Tadić, Ivan Rengjeo, dr ing. Pavle Fukarek, dr M. Zon, Lj. Stipić, S. Suljagić, J. Plaček, J. Sigmund, D. Pregernik i dr.), između kojih posebno mjesto zauzimaju: dr J. Fleger kao prvi seriozni historičar planinarstva u BH i pisac sočnih članaka o Prenju i Čvrsnici; ing. Jovo Popović, urednik i glavni saradnik prvog planinarskog vodiča kroz planine BH, kojem pripada glavna zasluga da je ovaj vodič sve do danas sačuvao svoju veliku planinarsku i naučnu vrijednost; Drago Šefer, jamačno prvi teoretičar alpinizma u BH; Josip Grgić, vrlo okretni propagator planinarskih ljepota; Josip Sigmund, pisac zanosnih članaka o planinama, alpinizmu i skija-

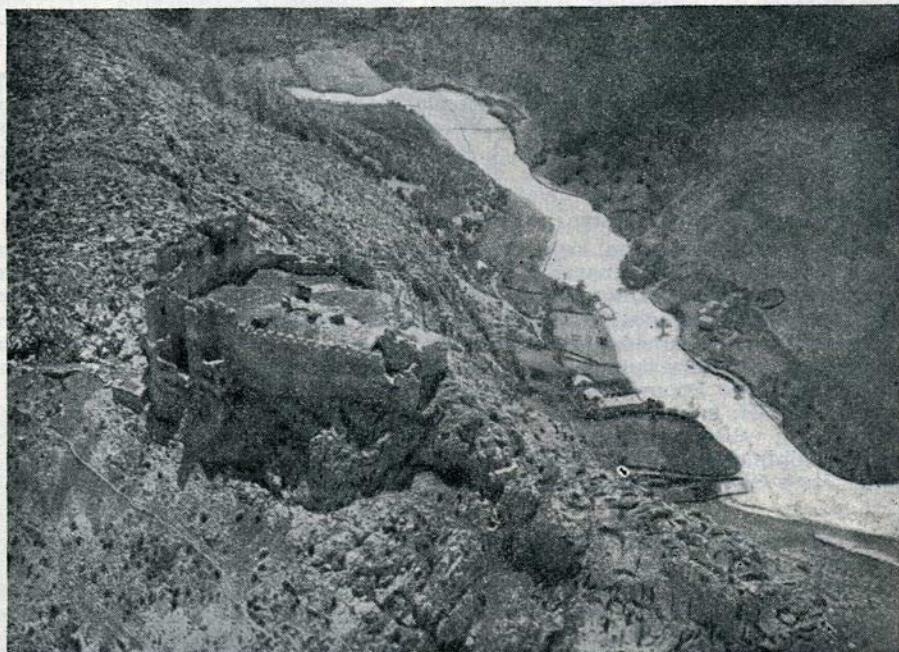
⁶⁾ Od manje poznatih radova dra Simonovića treba naročito spomenuti njegove opsežne članke objavljene u kalendaru »Bošnjak« (1907—1910) ili u časopisu »Der Tourist«, koji je izlazio u Sarajevu 1909. godine na njemačkom jeziku i služio »za promicanje prometa stranaca i gospodarskih prilika u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji«. Časopis je povremeno donosio članke i na našem jeziku.

⁷⁾ Isp. Dr Ivo Pilar: Borba za vrijednost svoga Ja (Zagreb 1922)

nju; Drago Pregernik, koji je u planinama tražio inspiraciju za svoje odveć skromne dramske, kompozitorske i pjesničke pokušaje.

Mnogi od ovih pisaca često su se suočavali sa problemom suštine planinarstva i pokušavali da nađu odgovor i na danas aktuelno pitanje: u čemu se sastoji i šta je planinarstvo? Pri tome su naravno dolazili do pogrešnih, čudnih, možda i do apsurdnih zaključaka. I dok su jedni sadržaj planinarstva nalazili u običnom hodanju po planinama i kontaktu sa prirodom, a potpuno negirali alpinizam (M. Ilić), dotle su drugi ljubav prema prirodi smatrali osnovnim porivom i pokretačem svih planinarskih akcija (Sigmund). Suprotno ovim mišljenjima dr Fleger je branio stav da je planinarstvo isključivo »kulturna djelatnost«, dok su propagatori planinarstva među radnicima u planinarstvu vidjeli jedinstveni izvor obnavljanja i očuvanja snage radnog čovjeka. Mnogi od ovih pisaca planinarstvo smatraju — svjesno ili nesvjesno — sportom. Drugi opet u planinarstvu ne nalaze sportske elemente zbog pomanjkanja natjecateljskih komponenata. Mnogima je međutim zajednička crta naslijedena još iz predratnog vremena, da manje ili više poistovjećuju turizam i planinarstvo.

Sasvim je razumljivo da su svi ovi pisci samo načeli pojedina teška pitanja, pa i pitanje planinarstva. Definitivan odgovor oni nisu dali, niti su mogli dati, jer ni uvjeti za to nisu bili dozreli. Stoga je odgovor prepušten generacijama, koje će poslije njih doći.

Stjepan-grad iznad rijeke Bune

Ravna planina

Zahvaljujući ogromnim društvenim ulaganjima u izgradnju objekata za fizičku rekreaciju, prigradske planine su toliko urbanizirane, da su dobine izgled parkova sa pratećim objektima. Dobre ceste su u takve centre omogućile pristup i motoriziranim ljubiteljima prirode, a relativno visok komfor privlači čak i one koji inače zaziru od napuštanja suvremenog i udobnog kućnog odmora, ili pak vikend provode u nekim poznatim odmaralištima.

Zahvaljujući tome omiljena izletišta u blizini naših većih gradova udesetorostručila su broj nedjeljnih posjetilaca. Medvednica, sva išarana asfaltnim putem, nedjeljom ima više automobila nego što je prije nekoliko godina imala planinara; na Trebeviću je živje nego na sarajevskim ulicama; Pohorje već podsjeća na ljudljanski Tivoli; Fruška gora je novosadski park prepun vikend kućica itd. Skoro se pravi planinar preplaši da će nedjeljom biti izjednačen s običnim izletnicima.

I u toj općoj urbanizaciji planine, u neposrednoj blizini Sarajeva sačuvan je kao biser u pijesku kutak, čini se, malo dirnute prirode, gdje ćemo osjetiti sve čari planine, i to ne one standardne, poznate, kojoj se uvijek jednako divimo, već pomalo neobične, oduševljavajuće. Jedan sat cestom ili vlakom od Sarajeva, i manje od sat planinskom stazom, i već su se izgubili šumovi civilizacije. Svi putevi vode kroz miješanu šumu mjestimično prošaranu šumarcima niskih breza, visokih bukvi ili pak gustih četinjača.

Međutim, ako krećući se tom tišinom obratimo pažnju na stazu, uočit ćemo da je ona djelo ljudskih ruku. Jer sve do posljednjeg rata to je bilo eksplotaciono područje pilane iz susjednog Korana. Nekoliko industrijskih pruga krstarilo je Ravnom planinom, a njene strme padine savladavale su dvije žičare. Sve je to već rat potpuno zameo, te je danas Ravna planina opet u svom prirodnom ambijentu.

Ravna planina je zapravo posljednji izdanak Jahorine, koji se kao kakav ježjak, visine do 1400 metara, ispružio prema Romaniji. Blagim, pošumljenim padinama povezana je s Jahorinom, dok je sa svih ostalih strana oštro odskočila iz okoline prkoseći joj strmim stijenama. Sa sjevera je Paljanska kotlina koju sa Stijena posmatramo kao kakvu maketu; na istoku blagi obronci Romanijske i visoke Crvene stijene, nezboravan pogled sa dominirajućeg vrha Hoda; na jugu nepristupačne Kalajdijine stijene, čini se, ne dozvoljavaju pristup iz Sjetline i Pračanske doline. Ali i tu ćemo pronaći duboki usjek »Ždrijelo« kojim vodi vrlo pristupačna staza.

Čini nam se da nikad nećemo izići iz šume i ugledati nebo. A onda, kada smo savladali uspon i došli do Stijena, pružit će se pred nama čistine. Čitava Ravna planina predstavlja prilično uravnjen plato na kojem se smjenjuju šumarnici sa manjim ili većim čistinama, među kojima centralno mjesto zauzima Sarajevo polje, načičkano zelenilom pokrivenim vrtačama. Na sve strane pogled se zauštavlja na okolnim planinama: Jahorina, Ozren, Romanija, Klek, a ponekad Zelen-gora i Maglić.

Lovno područje Lovačkog društva Pale, kažu da je najbogatije u sarajevskom kraju, a to samo zahvaljujući tome što mu pripada Ravna planina. Skoro je nemoguće preći je a ne susresti krdo srna, pa možda ugledati i medvjeda. A zimi bi mogli napisati studiju o tragovima divljači.

Ipak, najljepša je ljeti, kada je sva u cvatu te vas na svakom koraku zove da stanete i ne idete dalje. Privukla je i stočare iz okolnih sela, pa uvijek možete dobiti svježe mlijeko, a i svježeg mesa, ukoliko je medvjed ubio vola. Pruža vam se prilika i da se poigrate kauboja: seljaci su poslije završenih proljetnih radova pustili konje na slobodnu ispašu i po njih će doći tek u jesen.

Čak će i speleolozi-amateri naći zadovoljštinu u posjeti maloj pećini veoma bogatoj nakitom.

I usred tog raja na Sarajevo polju nalazi se planinarska kuća »Jusuf Đonlić« Omladinskog planinarskog društva »Igman« iz Sarajeva. I kuća kao da se uklopila u ovu nevinu ljepotu: kuhinja, dvije sobe sa dvadesetak kreveta i veoma ugodna trperazija, čini je jednom od najprivlačnijih u okolini Sarajeva. Simpa-

tičnom je čini i to, što je kompletno izgrađena dobrovoljnim radom i prilozima članova. Kao u staro, dobro doba planinarstva!

Prilazi do kuće su vrlo lagani:

- vlakom od Sarajeva do Korana 45 min, uspon do Stijena 1.30 h i livadama do kuće oko 30 min;
- vlakom do Stambulčića 1 h, zatim livadama i blagim uvalama do kuće oko 30 min;
- autobusom do Bistrice 1.15 h, zatim dobrim šumskim putem 1.30 h;
- automobilom se može od Bistrice produžiti šumskim putem na svega do 40 min, hoda od kuće.

Od kuće »Jusuf Đonlić« može se laganim hodom za oko dva sata doći do domova na Jahorini.

ESREF KORJENIĆ, Sarajevo

Entuzijazam »Igmanaca«

Još uvijek se u zvaničnim planinarskim vodičima nigmje ne spominje kuća na Ravnoj planini koja se proteže na donjoj, sjevernoj tesari Jahorine.

Oni koji ovdje odavno nisu bili, sjećaju se samo malog i neuglednog, tri-četiri koraka dugog i jedva toliko širokog skloništa. Dobro oni pamte fijuk vjetra i mečave, koji su se uvlačili kroz brojne pukotine drvenih zidova u jedva zagrijane postelje malobrojnih planinara.

Danas je tu lijep planinarski dom sa dvije prostorije za dnevni boravak, sa kuhinjom i dvadesetak udobnih ležaja.

Razgovarali smo sa članovima Omladinskog radničkog planinarskog društva »Igman« iz Sarajeva, sa onima koji su — kako se kaže — na svojim plećima iznijeli teret izgradnje ovog rijetko privlačnog planinarskog objekta.

Imena je mnogo... H. Telalagić, S. Ahatović, H. Abadžić, Š. Krehić, Dž. Jaha, Dž. Rešo, K. Spaho, M. Grbo, N. Fetahović, B. Mrehić, M. Porča, Z. Raštegorac, R. Buljubašić, Š. Porča, N. Škaljo, A. Idriz, A. Drda i mnogi drugi. Više od polovine još uvijek su golobradi mladići koje ni snijeg, ni vijavica, niti ljetne žege nisu sprječile da već sedam godina, skoro svake nedjelje, učestvuju u izgradnji doma. Istina, poneki bi posustali, ali ljubav za planinu — čak i onda kada je ona bila najsurovija — uvijek bi pobjedivala; bila je jača od ma kakve tople sale za igranku ili druge zabave u gradu.

Sjećanja na te, sada već minute dane, stalno naviru.

— Ne znam šta je bilo teže: obezbjeđivati sredstva za gradnju doma ili nabavljeni materijal prenosili sa željezničke stanice Koran ili Stambulčić na Ravnu planinu, kaže Grbo Pašaga, predsjednik društva.

Za Salka Čedića, ranijeg predsjednika društva, ipak je novac bio osnovni problem, jer stalnih izvora prihoda za izgradnju doma nije bilo.

— Umjesto hrane i presvlake često smo u našim rančevima nosili eksere, boju, kreč, cement... sjeća se omladinac Mehmed Rešo.

Mnogi detalji iz vremena izgradnje doma već su zaboravljeni isto kao što će i ova današnja priča išeznuti iz sjećanja ovih mlađih ljudi. Ali ostat će zdanje kao simbol entuzijazma »Igmanaca«, koji ovaj dom sagradiše prvenstveno snagom vlastite volje i svojih mišića.

Planinari i ostali ljubitelji prirode, dodite na Ravnu planinu, dodite i divite se djelu ruku omladinaca i njihovih starijih drugova iz planinarskog društva »Igman«.

Prenj u maju

Divna glacijalna dolina Bijele, u koju se okomito spuštaju stijene Zubca, Taraša i Motike, ovoga puta je zastrta debelim crnim oblacima. Kiša nas prati od kako smo napustili željezničku stanicu u Konjicu. I pored toga Sonja se zaustavi da ubere neku biljku za svoj herbarij. Anto i Pero su nam već dobro odmakli. Žurimo i mi za njima. Noć se lagano spušta. Iz Bijele na Jezerce ljeti se stiže lako za tri sata hoda, a sada po mraku i snijegu, ni sam ne znam koliko...

Pred nama se nazire svjetlost. To je kuća seljaka Ivana Vidačkovića kod kojeg obično spavamo, ostavljamo naša vozila ili suvišnu opremu.

— »Ivane!«, vičemo kroz maglu,

— »Hajde, hajde ulazite,« — čujemo glas našeg domaćina — »unutra ćete skinuti cepele. Ne stojte tu na kiši.«

Slušamo ga. S mukom skidamo mokra šatorska krila i sjedamo uz toplu peć.

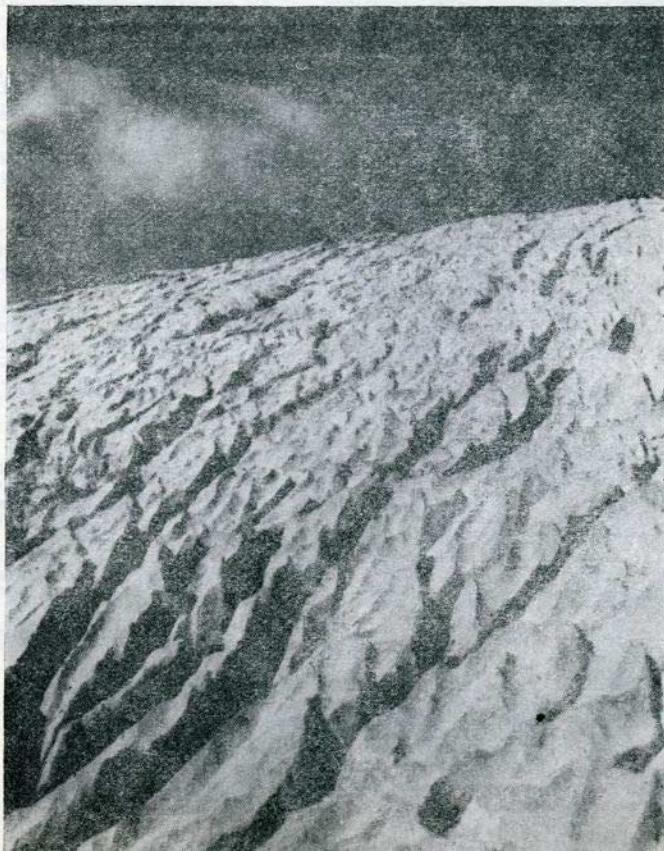
»Daj, stara, kafu,« kaže Ivan i nastavlja: »Bogami, po ovakovom vremenu se nisam nikome nadao. Hoćete li na Jezerce?«

»Hoćemo, sutra« velim ja.

Umorni zaspali smo brzo.

Jutro kao i prethodni dan bilo je tmurno, ali bez kiše. Ipak krećemo. Prolazimo pored grupe radnika koji rade na sjeći šume. Jedan nam reče: »Danas će pucati lavine.«

»Dobro, dobro...« — nismo mu vjerovali, međutim nismo odmakli ni desetak minuta kad začusmo neku tutnjavu kao da grmi. Niko da kaže ni riječi. Svi šutimo i za sebe mislimo.

More Škrapa na Prenju

Vec smo na snijegu. Počinju bezbrojne Prenjske serpentine. Ali sada od njih ni traga. Snijeg je na ovoj strmoj padini sve poravnao. Malo se pogledasmo i krenusmo ravno.

Dolazimo na prvu lavinu. Pero vadi svoje novo uže. Vežem se i lagano krećem naprijed. Oprezno, korak po korak. Sve je mirno. Prelaze i ostali. Još dvije manje lavine i evo nas na ploči. Magla se lagano diže i pred nama se ukazuju velika točila u Tisovici. Ništa nismo govorili, ali nas je kopkalo što nismo pronašli odakle ona grmljavna. Na odgovor nismo dugo čekali. Iz pravca Tisovice začu se grmljavina, a tada vidjesmo kako se velika masa snijega pomiče sa zemljom, kamenjem i komadima drveća uz zaglušujuću buku ruši niz točila u dolinu Bijele. Lijepo ali stravično je to bilo gledati.

Uskoro grmljavina prestade i mi se lagano uputisemo preko naredne lavine, koju također sretno predosmo. Ali nismo odmakli daleko kad začusmo grmljavinu iza sebe. Malo zatim masa snijega, koju smo čas ranije tako oprezno prelazili, pokrenu se i sruši u dolinu.

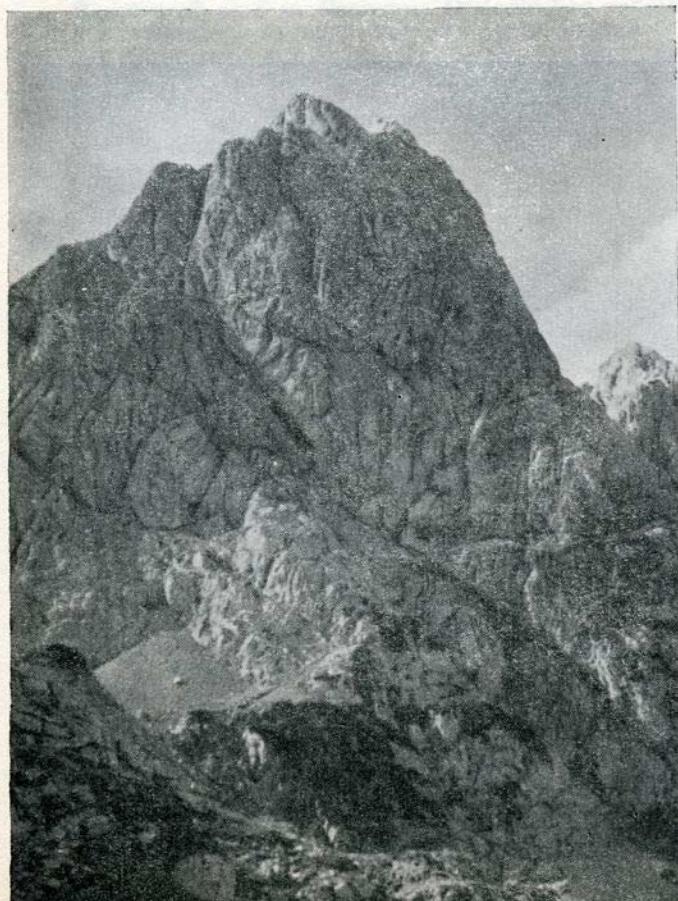
Sada je pred nama Podosobac i ravno šest novih lavina. Između njih samo jedan do dva metra razmaka. Ponovo se navezujemo. Nadamo se da se neće opet pokrenuti. Ipak ih sve prelazimo sretno.

Magla se spušta, ali najteže je prošlo. Konačno nakon devet sati hoda pred sobom ugledasmo kuću. Još pola sata kopanja snijega i vrata se mogu otvoriti. Ubrzo je vatra zapucketala i čaj se našao pred nama. Šutimo. Gasi se plamen petrolejke. Utonuli smo u dubok san, ali u ušima nam je još dugo odzvanjala grmljavina lavina...

»Sunce, sunce!... Ustajte vas dvoje, Anto je već otišao da fotografira«, viče Pero iz svega glasa.

Malo zatim i mi se kao gušteri pojavisemo na terasi. Oko nas je debeli snježni pokrivač, a pred nama, obasjan zlatnim zrakama sunca, ponosno je stajao Zubac, jugoslavenski Materhorn.

Grmljavina se više nije čula. Lavine su stale. Sve je bilo mirno. Ali dokle?

Otiš (2097 m) na Prenju

JEDNA DOBRA KNJIGA

Jadran. Vodič i atlas. Izdanje Jugoslavenskog leksikografskog zavoda u Zagrebu

Konačno smo dobili jedan vodič po našem primorju, s kojim možemo biti zadovoljni. Redakcijskom vijeću Jugoslavenskoga leksikografskoga zavoda, i ostalim suradnicima treba odati puno priznanje na uloženom trudu i uspješnoj redakciji djela. Ono što su mnogi negodovali u Pomorskoj enciklopediji izdanoj od istoga zavoda, to je u ovom vodiču izvrsno nadoknađeno i popravljeno. Dobili smo knjižicu u kojoj su na zbijen ali dovoljno iscrpan i ilustrativan način skupljeni osnovni geografski i kulturno-historijski podaci o našoj jadranskoj obali i o gradovima i naseljima u njenom području na način i u opsegu koji može zadovoljiti radoznalost i obrazovanoga posjetioca. U zbijenim opisima dane su glavne karakteristike reljefa, osnovni statistički i meteorološki podaci, te kratak opis kulturno-historijskih objekata. Naročito su ovi posljednji podaci pomno odabran i veoma dobro izneseni. Jedino se možda u Crnogradskom primorju osjeća neka nepotrebna suzdržljivost u akcentuaciji kulturnoga upliva Duklje za čitavo vrijeme njenog gotovo polamilenijskoga života. Veoma uspjeli crteži i mahom odlične fotografije znatno podižu vrijednost tiskanomu tekstu. Šteta je što neuspjeli crteži narodnih nošnja svedeni na posve pojednostavljenu jeftinu maniru ne samo brišu svu plemenitost linija i vanrednu harmoniju usklađenih boja, što čine glavnu draž ovoga pučkoga odijevanja, nego su one zatvore i svaki smisao za materijal iz kojega su te nošnje izradene, materijal koji je često upravo najvažniji nosilac njenih kulturno-historijskih značajaka. Veoma je dobro što su u tekstu vodiča uneseni podaci o najvažnijim izletima u neposrednu pozadinu, napose na planine, koje čine slikovitu pozadinu naše rivijere. Pored mora i otoka, nema sumnje, da su upravo planine važan činilac u općoj privlačnosti i estetskoj vrijednosti našega primorskoga pejzaža, pa one s otocima i samom morskom obalom čine jednu jedinstvenu turističku sredinu.

Geografske karte čine osnovu čitavoga vodiča, kojima tekst treba da bude popratni tumač. One posvema odgovaraju zahtjevima takvoga vodiča i njihova je najpozitivnija strana, da prvi puta kod nas, za jedan široki krug interesnata, naročito inostranih, (knjiga je izašla i na stranim jezicima) daje ispravnu nomenklaturu naših naziva na čitavoj našoj obali. Nekoliko sitnih omašaka (Arbneš mjesto Arbanješ; Bijelasica mjesto Bjelasica; Freskanjel mjesto Frascanjel na karti 26; Pominja mjesto Pomena na Mljetu; Zmijino brdo, što je prosti prijevod s talijanskoga Monte Vipera na Pelješcu itd.) lako će se moći ispraviti u slijedećem izdanju, kada će trebati i oznake cesta prilagoditi najnovijim prilikama.

Kao uvijek u prvim izdanjima ovakovih vodiča potkralo se u tekstu nekoliko omašaka, koje bi bilo potrebno u idućem drugom izdanju ispraviti. Ja sam, prelistavajući knjigu, zapazio slijedeće:

Babin Polje (str. 1) ne leži „u istomenom polju“ nego kao i većina naših otočnih naselja povše polja na obroncima Veljeg Grada.

Bribir (str. 7). Uz napomenu spomen-biste našega velikoga prirodoslovca Josipa Pančića, trebalo bi svakako navesti da se on upravo radio u tom mjestu.

Brusnik (str. 8). Trebalo bi navesti da je taj otočić vulkanskoga porijekla.

Ciovovo (str. 11). Trebalo bi spomenuti da se u crkvi sv. Karla u Gornjem Okruku (a ne Okrugu kako je u vodiču!) nalazi kamenka škropionica iz IX–XI stoljeća sa natpisom u kojem se spominje neki hrvatski župan.

Dubrovnik (str. 13). Neispravna je tvrdnja, da je „nasipavanjem močvarne doline između Gruškog zaljeva na sjeveru i Starog Porta na jugu ... stara gradska jezgra spojena s pregradnjem na drugoj strani doline“. Stara Raguza ležala je na otočiću, a laguna je bila ukaz rukavac

mora koje je spajalo današnju gradsku luku sa zaljevom između Bokara i Lovrijenca, gdje se, izgleda, na Brsaljima nalazila prva i najstarija luka stare Raguze. Do Gruškoga zaljeva nije nikada u historijsko vrijeme dopiralo more s ove strane. Mljet i Lastovo dolaze pod dubrovačku vlast znatno prije Konavala, a Korčula samo za jedno vrlo kratko vrijeme.

Govedari (str. 20). Najmlađe naselje na Mljetu. Osnovalo su ga monasi 1793. za svoje pastire i radnike. Danas važan turistički centar (kućna radinost).

Grabalj (str. 20). Trebalo bi svakako obraditi ovu natuknicu u vezi sa Bigovom (stari Akruij) i onim što piše pod natuknicom Luštica.

Jablanac (str. 24). Trebalo bi dodati: Stinica, ilirska i rimska Ortopula, a kasnije prozvana Murula, središte ilirskega plemena Ortoplina i važno naselje na rimskoj primorskoj cesti od Senja prema Zadru. Na silazu sa magistrale u Jablanac,

lijevo od cese kod kampa Butkovića na Panosu vidi se preko kilometra duga suhomedina koja je polazeći od mora pa sve do velebitskih vrhova označavala granicu između ilirskih plemena Bekosa i Ortoplina. Natpis koji je ovdje bio stavljen u medu za vrijeme Augustova namjesnika Dolabelli sada u muzeju u Senju.

Janjina (str. 24). Treba dodati: U polju na brdašcu Sućurad ostaci predromanične crkvice sv. Jurja s pleternom ornamentikom i natpisom donatora Petra iz IX – X st.

Jurjevo (str. 25). Izleti: šumskom cestom preko sedla Oltari (1027 m) do planinarske kuće na Zavižanu (1580 m) sa prekrasnim pogledima na more i vrhove sjevera. Velebita. Polazna točka Premažičeve staze, jedinstvenoga puta kroz svijet velebitskih kukova i pogleda na more.

Karlović (str. 25). U blizini — nije — bio Vegium, nego je u Baškoj Drazi i povije u Baškom Dolcu ležao rimske municipij čije name se ime izgleda sačuvalo u srednjovjekovnom nazivu Scrisca, koje je vjerojatno još predimskog postanja. Vegium je Starigrad kod Paklenice.

Kotor (str. 31). Nije Akruvij. Danas je utvrđeno da je taj antični grad ležao u Grblju u zaljevu Trašte kod sela Bigovo, te je od njegova imena i izveden naziv Grbalj. U Bigovi se vide brojni ostaci antiknih zgrada i ostaci keramike. Uopće čitav drugi odlomak koji govori o historiji trebalo bi preraditi. Treba također ispraviti da je Kotor svoju autonomiju sačuvao pod vlasti »Balšića i Nemanjića jer treba da stoji »Nemanjića i Balšića«. U opisu starina treba svakako spomenuti sarkofag Andreacija s natpisom osnivača prve crkve sv. Trifuna, a isto tako i restaurirane freske u apsidi katedrale.

Lovćen (str. 37). Nigdje se ne spominje da je Petar Petrović Njegoš vladika crnogorski i pjesnik Gorskog Vjenca. Za Lipsku pećinu neozbiljno je tvrditi da je »jedna od najljepših kraških spilja u Jugoslaviji.

Luštica (str. 39). Rose antički grad koga su srušili Saraceni, a spominje ga i car Konstantin Porfirijen. U Žanjici ostaci ranokršćanske bazilike.

Mljet (str. 41). Netočno je i nepoznato da bi neki »bosanski ban Stjepan poklonio Mljet 1333. Dubrovačkoj republici«. Vidi o tome moju raspravu: »Kako je Mljet postao dubrovački u Resetovom Zborniku, Dubrovnik 1931.

Nin (str. 44). Treba nadopuniti: »uz istočna gradска vrata su ruševine romaničke (danas rekonstruirane) crkve sv. Ambroza» iz XIII – XIV st., koja je — itd.« Treba također više podvući franaka relikvijare iz oka god. 800, najvažnije spomenike te vrstii u Jugoslaviji.

Obrovac (str. 45). Antikni Argyruntum na rijeci Zrmanji (antikno ime Tedanius, u srednjem vijeku rječka Kopriva).

Okuklje (str. 45). Treba dodati: nekad bogato naselje pomoraca, opustjelo krajem XVI st. zbog ponovnog pljačkanja turskih gusara i mletačkih hajduka za kandijskoga rata.

Pelješac (str. 49). Treba ispraviti: Ston nije rimski Pardua, nego Stammes.

Polače (str. 52). Treba ispuštiti čitavu priču o Agezilaju kao renesansnu izmišljotinu.

Prčanj (str. 54). Umetnuti na početak historijskog dijela: Crkva sv. Tome iz IX st.

Prevlaka, poluotocić u dunu Tivatskoga zaljeva, a do Soliotskog polja s ostacima rimske villae rusticae i ranokršćanske bazilike, do XI st. sijelo veoma ugledne benediktinske opatije, za Nemanjića u XIII st. pretvorene u manastir arhandedla Mihajla, gdje je bilo privremeno i sjedište zetske episkopije s ostacima fresaka i pleternom ornamentikom. Najljepši kameni ukras, jedna pa-

rapetna ploča, čuva se u današnjoj crkvi sv. Trojice. Dalje nastaviti tekst iz vodiča: »Citav taj manastirski kompleks porušili su itd. U nastavku: »U sjevernoj uvali gusto pošumljenog otoka Garvilo ili Stradiotik itd. sve do »iz Pariza«. Na nekadanju predromaničnu crkvu sv. Marku sjeća naziv uz more Ašamarak. Dalje tekst o Otoku.

Primosten (str. 55). Svakako kompletirati sa zavidnim najnovijim podacima o turističkoj izgradnji. Navesti da je jedno od istaknutih naših turističkih središta.

Ratac. Na pola puta između Sutomore i Bara, oko 300 m ispod magistrale. Na poluotoku što se zapada između Barski zaljev, dižu se ruševine nekada benediktinske opatije sv. Mihajla, a kasnije Egorodice Ratačke. Jedan od najstarijih i najstarijih benediktinskih samostana dukljanskoga primorja. Opustio u VI st. zbog nadiranja Turaka. Pored ostataka najstarije jednobrodne bazilike iz XI st. osobito se ističe nedovršena velebna trodjelna crkva s kupolom iz XIV st. gradena iz naizmjeničnih redova crvenoga i bijelog kamenja, zadužbina kralja Milutina i njegove žene Jelene Anžujske. Ruševine su teško oštećene u II svjetskom ratu.

Senj (str. 66). Treba nadopuniti: predimsko i glavno rimsко naselje na padinama Kuka na izlazu iz Senjske drage.

Skadarsko jezero (str. 67). Treba umetnuti: »Blizu sela Ostros ruševine negdašnje opatije benediktinaca sa crkvom Bogorodice Krajinske iz XI st. zadužbine Kosare, udovice kralja Vladimira, koji je bio tamo i pokopan. Kasnije prepravljena od kraljice Jelene Anžujske. Kroz stoljeća važno hodočašće za sve tri vjeroispovjesti.

Starobaska (str. 74). Dopuniti i ispraviti tekst: Selo nekada zvanو Kraje, na jugozapadnoj obali itd. Crkva sv. Jeronima iz X st. I na kraju odjeljka: »pa se njeni stanovnici, porijeklom pojavile iz susjednoga Raba, govorom i načinom života znatnije razlikuju itd.«

Starigrad-Paklenica (str. 75). Nije antični Argyruntum nego Vegium. Na ovaj naziv još danas podsjeća ime utvrđenja Večka kula. Ulaz u prodor Vel. Paklenice sa j. strane brani rimsko utvrđenje. Čitava ravnica uz more sve do Selina puma antičnih rimskih ostataka. Argyruntum je Obrovac.

Ston (str. 76). Na brdu sv. Mihajla nije bilo rimske naselje nego ranosrednjovjekovni slovenski župski grad, a kasnije utvrđeno sijelo zahumskih vladara sa dvorskom crkvom sv. Mihajla, čiji je osnivač, kako po svemu izgleda, Mihajlo Višević savremenik kralja Tomislava. U članku treba razlikovati stari Ston, zahumski i nemanjički, od dubrovačkoga, podignutoga poslije 1333. U Stonu je bila kratko vrijeme zahumska episkopija, što ju je osnovao sv. Sava, kasnije prebačena u crkvu sv. Petra na Limu (danasa Bijelo Polje).

Sutomore (str. 77). Izdvojiti Ratac kao zasebnu natuknicu!

Tivat (str. 82). Iznad Tivta na obroncima Durdeva brda crkva sv. Srdca sa donatorskim natpisom dakona Albelina iz IX st. Prevlaku zbog njene izuzetne važnosti treba izdvojiti kao zasebnu natuknicu.

Na kraju treba napomenuti da je za knjige ovakove vrste apsolutno nužno da im je naznačena godina izdanja kako bi čitaoci znali do kada su uneseni posljednji podaci. To ovdje nije učinjeno, pa bi i to trebalo idućem izdanju popraviti.

Sve ove napomene što smo ih zapazili čitajući tekst Vodiča niukoliko ne umanjuju njegovu vrijednost. Njih bi se sigurno moglo naci i više, što je prirodno u prvičnu ovakove vrsti kao što je ova toliko potrebljana knjižica. One su iznijete kako bi se mogle upotrijebiti za drugo izdanje, koje svi što skorije očekujemo.

Dr Branimir Gušić

JOS JEDAN PRIKAZ »PLANINA JUGOSLAVIJE«

U prošlom broju »Naših planina« izašla je recenzija prof. dra Vladimira Blaskovića o fotomonografiji »Planine Jugoslavije«. Pod kraj svoje recenzije on kaže:

»Naravno, nema ljudskog djela pa ni knjige bez grešaka i omašaka. Ima ih sporadično i u ovoj fotomonografiji, no njihove su pojave i sadržajne stramputice tih omašaka više slučajne, ne krnje osnovno povoljan utisak cjeline i svušće pedantno kopkanje po njima podsjećalo bi više na kritikantsko cijepidačarenje nego li na ozbiljno kritičko rasčlanjivanje jednog ne samo publicistički vrijednog već i društveno korisnog djela. To opet ne znači prešutjeti što treba reci.«

Autor navodi niz grešaka i alineju završava sa slijedećom rečenicom:

»To su doduše već detalji, no prešutjeti ih ne bi bilo dovoljno objektivno.«

Kako sam prof. Blašković podvlači, da u knjizi ima grešaka i da bi bilo neobjektivno ne iznijeti ih, a kako je po mome sudu on iznio tek manje važne greske, smatram potrebnim dodati još jednu recenziju o toj istoj knjizi, u toliko više, jer je to prva ovakova knjiga u našoj turističko-planinarskoj literaturi, pa treba i te kako ukazati na greške i nedostatke ove prve knjige, kako bi se u buduće moglo ovakove nedostatke i greške otkloniti.

Odlučiti se na izdavanje knjige, koja treba da sa malim, škrtim uvodnim tekstrom, samo sa nizom fotografija, čitaocu (odnosno, bolje bi bilo i ispravnije reći razgledaocu) prikaže ljepotu, raznolikost i karakterističnost pejzaža naše zemlje, složen je i odgovoran zadatak, koga se može riješiti na razne načine. Petar Lučić-Roki, urednik ove, za nas i naše prilike jedinstvene knjige, stavio je težište na fotografije, kojih ima 140, dok teksta ima samo dvadesetak dvostupačnih stranica. Kako je knjiga namijenjena pretežno inostranom tržištu (naklada iznosi 10.000 primjeraka na njemačkom jeziku, 5.000 na slovenskom jeziku i samo 3.000 na našem jeziku) tekst bi trebao u maksimalno sažetoj formi dati prikaz onoga, što je u našoj zemlji najljepše i najkarakterističnije. U taj tekst bi se naravno trebale onda uklopiti i slike. Urednik je dobro uočio, da je takav zadatak složen i odgovoran, pa je zato tekstualni dio razdijelio među nekoliko naših istaknutih planinarskih pisaca.

Uvodni dio i Crnu Goru obradio je dr Branimir Gušić, jugoslavenske Alpe Tine Orel, Dinarske planine zadržao je urednik za sebe, bosanske planine povjedio je dru Halidu Čauševiću, makedonske planine predao je dru Željku Poljaku, a srbijske dru Koči Jončiću.

Pored teksta dodan je u knjizi još i tekst na samo dvije strane na engleskom i na talijanskom jeziku, u kome se na veoma skraćen način daje nekakav sadržaj napred navedenih tekstova.

Slike su radene u crno-bijeloj technici u bakrotisku i razmijerno su dobro reproducirane, a na ovoju knjige reproducirano je u kolor fotografskoj technici 10 fotografija formata 6×6 cm.

Fotografije su dali: Uzeir Beširović, ing. Srećko Božičević, Branislav Ćelap, Tošo Dabac, Branibor Debeljković, Jozko Dolničar, Mladen Grčević, dr Branimir Gušić, Petar Lučić-Roki, Vladimir Matz, Milan Pavić, dr Željko Poljak, dr Srđan Rižnar, ing Zlatko Smerke, Vilim Strašek i Branko Turin.

Na žalost ispod slika nema imena autora, što je veliki nedostatak i što je svakako neuobičajeno u publikacijama ove vrsti. Dobra fotografija je umjetničko djelo, koje zavreduje i zasluzuje da znamo ime njena autora, pa je ovakav »kolektivni« popis samo autora, bez njihovih slika, promašen.

Kako je ova knjiga namijenjena popularizaciji naših prirodnih ljepota u inozemstvu, a kako ona predstavlja početak izdavanja takovih i sličnih knjiga u našoj izdavačkoj djelatnosti, treba knjigu podvrći malo kritičnijoj ocjeni, s jedne strane da se oda priznanje i pohvala onome što je pohvalu zavrijedilo, no u isto vrijeme treba ukazati i na poneke nedostatke, koje bi u slijedećim knjigama trebalo izbjegći.

Dr Branimir Gušić je u oba svoja priloga na veoma lijep način pokazao, kako bi trebalo na maksimalno sažetom prostoru teksta dati upravo ono, no i samo ono, što je karakteristično i lijepo u našoj zemlji i na što treba upozoriti stranog čitoca, koji o našoj zemlji tek nešto znade i koji želi svoje manjkavo znanje listanjem ove knjige upotpuniti. Odmah iza ovih priloga treba istaći prilog slijedećeg autora o turističkoj stazi ing. Premužića. Međutim sa ta dva autora ujedno su i iscrpljene pohvale s obzirom na tekstualni dio knjige.

Kako je urednik odlučio da tekstualnom opisu jugoslavenskih planina posveti samo dvadestak stranica, trebao je rigorozno i tek nakon detaljnih i temeljnih diskusija sa svojim suradnicima odrediti način, stil i metodu obrade materije pojedinih područja naših planina. To međutim nije provedeno. Tine Orel dao je blijeći prikaz slovenskih Alpa, u kome oduševljeni citat engleskog alpiniste G. Longstaffa doista nema opravdanja. Petar Lučić-Roki je na dva i pol stupca prikazao čitave Dinaride, koje je, ne znam po kojem kriteriju prozvao Dinaridi Jadran, kao da postoje još neki drugi Dinaridi, kod čega je gotovo isto toliko teksta posvetio Bijelim stijenama, koliko i Sjevernom Velebitu. Osim toga podatak o Premužićevoj stazi trebao bi biti ipak tačniji. Staza nije duga »preko 40 kilometara« nego 65 kilometara, a ako uredniku i postrane varijante (Štirovača — Šatorina, te Zala Kosa — Kugina kuća — Težakovac), ima oko 100 kilometara.

U tekstovima ima općenito dosta toponomičkih grešaka, a sastav dra Hajla Čauševića, sa nepotrebnim quasi poetskim obiljem epiteta i atributa, neuobičajenih, no i potpuno nepotrebnih u ozbilnjom planinarskom tekstu, odviše odstupa od stila ostalih autora.

Uz svako od 7 glavnih planinarskih područja zastupanih sa slikama, dodani su na jednoj stranici teksta sažeti planinarski podaci i odgovarajuće planinarske karte tih područja. Zadržat će se samo na planinarskoj karti Sjevernog Velebita.

Karta je namijenjena planinaru, pa prema tome mora biti pouzdana i tačna. Međutim na ovoj karti su Rožanski Kukovi shematski prikazani kontinuiranim grebenom. Premužićeva staza, mada spada među izvanredna ostvarenja za planinarenje po Sjevernom i Srednjem Velebitu, i mada je već jednom na jednoj planinarskoj karti Sjevernog Velebita bila krivo unešena, i na ovoj karti je u jednom svom dijelu krivo unešena. Na karti staza ide zapadnim rubom Gromovače iako ona ide istočnim rubom, a zatim čitava trasa od Vučjaka prema Oltarima je tek shematski ucrtana. Osim toga autor te karte (koji u tekstu nije spomenut) Premužićevu stazu je jednostavno završio kod ceste na Mirovu, mada je na karti bilo još dosta prostora da ju se unese prema Baričević Docu i Ograđenici. Iako se u tekstu spominju Hajdučki Kukovi, u karti ih uopće nema, jer je lijevi rub karte tako rezan, da su Hajdučki Kukovi naznačeni bez natpisa tek svojim krajnjim gornjim dijelom. Glavna staza, koja ide iz Starigrada preko Velike Brisnice — Plančice — Klanca na Jerkovića dolac sa Rossijevom kućom (koju dr Ž. Poljak naziva »kolibom« iako se radi o povećoj od kamena građenoj kući) uopće nije unešena. Čitavo područje Rossijeve kuće je shematski prikazano. Uopće nema grebena Štirovca, koga sačinjavaju Cipalski vrh, Hircov vrh, Zeleni Kuk, Rossijev Kuk i Novotnijev Kuk, a to je upravo jedan od najmarkantnijih detalja čitavih Rožanskih Kukova. U tekstu stoji da Rossijevu sklonište ima skupne ležaje, štednjak i cisternu, što treba da znači, da planinar odnosno namjernik može u tom skloništu naći ležaj, štednjak i da se može koristiti sa vodom za piće. Međutim svakom poznavaocu Sjevernog Velebita je dobro poznato, da cisterna u Rossijevoj kući nije čišćena od kada je sagradena i da se voda iz nje ne smije pitи iako to u kući nigdje ne piše.

Urednik je slike nizao prema pojedinim područjima, no kod toga nije uspio, da za svako područje dade doista ono, što je najvažnije. Urednik je u želji da sa samo nekoliko fotografija prikaže izvanrednu ljepotu Čvrsnice i Prenja stavio i jednu fotografiju, na kojoj dva čovjeka gone volovski zapreg po uskom kamenitom kolniku. Pod sliku na kojoj se vidi u pozadini djelom ogoljeli krš, a u prednjem planu kola natovarena sijenom u koja su upregnuta 3 para volova, stoji

tekst: »Travnjaci planine daju obilate zalihe dobrog sijena«. Najveća vrijednost te slike nije međutim u sjenu, nego u jedinstvenoj građi kola sa još srednjovjekovnom konstrukcijom potpuno drvenih kotača. Dati pod sliku, koja prikazuje devet kuća gornjeg zaseoka Žabljaka tekst: »Žabljak na Durmitoru« znači dati potpuno pogrešnu fotografiju Žabljaka. Pod slikom planinskih košanica i šuma u Barama pod Komovima svoji tekst: »Vapnenačke gromade Komova« iako se na toj fotografiji Vasojevički Kom jedva vidi, a Kučki Kom jedva nazire, a na slici se ne vidi ni jednog kamčka. Za sliku koja prikazuje malo klekovine, malo kamenjara, puno magle i u daljini gole grebene, stavljen je tekst: »Južni Velebit — beskrajni pašnjaci i daleki vidici«. I konačno, na omotu nalazi se 10 kolor fotografija. Kako je urednik imao, izgleda, mogućnosti, da u knjigu unese samo 10 malih kolor fotografija, bilo bi za očekivati, da će to biti 10 najljepših naših planinskih kolor fotografija. Umjesto toga on je stavio sasvim banalnu sliku u snijeg zabodenih 6 cepina snimljenih iz blizine, slike jaglaca, 4 loše i nekarakteristične slike sa Velebita, dvije loše i nekarakteristične slike iz Slovenije i jednu nekarakterističnu sliku vrha Lovćena. Pored tog sasvim neshvatljivog izbora, nigdje u knjizi nema teksta o tim kolor fotografijama.

Među autorima, koji su dali svoje slike ima i naših najistaknutijih planinara fotografa, no i nekih manje istaknutih. Među fotografijama koje je urednik zabrao ima nekih veoma dobrih, nekih manje dobrih, no i nekih, koje ni po kojem kriteriju nije trebalo uvrstiti u ovu reprezentativnu knjigu. Da je ispod svake slike ime autora, barem bi bilo moguće zaključiti, tko su autori tih nepotrebno izabranih slika.

Kako sam na početku naveo, knjiga je štampana na našem jeziku i na njemačkom i to tako, da na njemačkom jeziku postoje dvije verzije, jedna za istočno-njemačko tržište i druga, namijenjena zapadno-njemačkom tržištu. Osvrnut ću se i na jednu i na drugu njemačku varijantu, jer su i jedna i druga zavrijedile da se na njih osvrnem.

Istočno-njemačka varijanta je prevod teksta knjige namijenjene našim čitaocima. Prevod planinarsko-turističkog teksta na strani jezik ozbiljan je i odgovoran posao, koga su prevodioci bezuvjetno trebali provesti u uskoj saradnji i uz pomoć autora koji su pisali članke na našem jeziku, što u ovom slučaju nije učinjeno. Trebalo je svakako se principijelno složiti sa postulatom: ili sve naše toponime donositi na našem jeziku ili ih sve uz naše toponime po mogućnostima prevoditi, odnosno, u koliko postoje njemački, navoditi i te njemačke. Prevodioci su prevodili tek po neki, a da nikako nisam mogao zaključiti kakavog su se kriterija kod toga držali.

Izdanje za Zapadnu Njemačku potpuno međutim odudara i od istočno-njemačkog i od našega izdanja po koncepciji tekstualnoga dijela, po načinu, kako je on napisan i po načinu, kako je autor prišao razradi svoga zadatka. Dok su autori u našem izdanju, na način kako sam iznio naprijed, obavili svoj zadatak i dok su prevodioci sve to preveli na njemački za istočno-njemačko izdanje, autor zapadno-njemačkog izdanja stvorio je potpuno drugačiju, svoju koncepciju, koja ni u čemu ne odgovara tekstovima naših autora. Autor zapadno-njemačkog teksta je na jedan po malo novinarsko-kozerski način u uvodnom dijelu članka pokušao objasniti klimatske prilike naše zemlje uzimajući u pomoć kod toga i englesko ljeto i salcburški »Schnürregen« i turistički Zugvögel Völkerwanderung; daje sažet historijski pregled zbivanja na teritoriju Jugoslavije od antike preko turskog razdoblja sve do u naše dane; objašnjava jugoslavensku turističku politiku; prikazuje naše glavne ceste i jadransku magistralu, a nakon toga prikazuje sve naše republike ne držeći se ni u čemu materije o kojoj su pisali naši autori u našem izdanju.

Sastavljanje reprezentativne i luksuzne fotomonografije pod odgovornim naslovom »Planine Jugoslavije« težak je i složen zadatak, kome je glavni urednik trebao prići na drugačiji način. Ma da su i tekstualnim i fotoprilozima u toj monografiji zastupljeni naši najistaknutiji planinari, pisci i fotografici, knjiga ni izdaleka nije pružila ono, što je mogla i trebala pružiti, da je bilo više dogovora i kritičnjega izbora skupljenoga materijala.

Dr Mihajlo Pražić

EMINA HRASNICA, Sarajevo

Na Lopati u novembru

Tog jutra Kreševa nas je dočekalo kišno i blatnjavo. Vijugava staza vodi iz Kreševa do planinarskog doma na Lopati. U novembarskom jutru prat'la nas je magla do prvih obronaka planine. Odatle su se izdizali visoki sivi grebeni. Na njima su se nazirale krpice svježeg snijega. Na podnožju smo prošli pored potoka. Tu je bilo dosta kamenja i malo kržljave bjelogorične šume. Malo dalje počele su se uzdizati visoke jele i smreke. Njihove zelene grane ponegdje su bile išarane bijelim sniježnim pokrivačem. Mokre grane pojedinih stabala bukve ili hrasta stršale su kao gole džinovske ruke. Oko vrha skupila se mračna siva magla, samo je jedan mali šiljak virio iz magle i izgledao kao da lebdi na nebu.

Pošli smo stazom kroz stogodišnju crnogoričnu šumu, među stablima po-krivenim kristalastim injem. Pored puta je proticao jedan vrlo živahan potok. Obrušavao se s kamena na kamen, kovitao u zelenim virovima, izronjavao i opet nastavljao svoje igre obaraajući usput kamenje i rušeći gomilice snijega s mokrog kamenja. U selu Vrancima taj se potočić široio preko kamenog bijelog puta. Voda je bila plitka i lako smo prešli preko kamenja. Što dalje, snijeg je bilo sve više i bio je sve čišći i bijeli. Ponegdje su se u snijegu mogli vidjeti tragovi životinja. Duže vremena sam slijedila jedan zeleni trag, koji se kasnije izgubio u šumi. Peli smo se sve više. Počeo je padati snijeg. Škripao je pod nogama ulijetao u lice, padao po nama, po drveću i zemlji. Šutke smo išli dalje. Najednom sam ugledala plavičast tračak dima. To je bila prva nada, i uskoro sam bila sigurna da smo blizu cilja. Još malo i sjedla sam pred planinarskom kućom pijući topli čaj. Kratkotrajni boravak u domu protekao je u vedrom raspoloženju i smijehu.

Preko noći je palo mnogo novoga snijega i idućeg jutra je planina osvanula sva bijela. Drveće je bilo povijeno, a staze zatrpane. Prva grupa krenula je nizbrdo rano ujutro i privila nam prtinu. Pošli smo i mi, šutke i brzo. Vjetar je šibao i nanosio snijeg u lice. Gledali smo u tlo da nam ne bi padao u oči. Nisam ni primijetila kad smo stigli do Vranaca. Prešli smo potok i za pola sata stigli opet u Kreševe, a odatle kući u Sarajevo. Taj izlet mi je ostavio mnogo lijepih utisaka i uspomena.

Deset godina susreta »Bratstvo i jedinstvo«

Ove godine navršava se 10 godina tradicionalnog planinarskog susreta »Bratstvo i jedinstvo« u kom učestvuju planinarska društva: Matica — Ljubljana, »Japetić« iz Samobora, »Treskavica« — Sarajevo, Željezara — Zenica, »V. Mašovarić« — Ivangrad, »Pobeda« — Beograd i »Metalurg« i »Skopje« iz Skopja.

Počelo je 29. novembra 1957. godine. Svi jure svojim kućama da proslave Dan republike. Vozovi su krcati putnika. Nigde mesta za putnika a kamo li za prtljagu. U toj vrevi i metežu jedna grupa planinara iz Skopja na čelu sa Đurom Blahom juri da zauzme mesta u vagonima malog voza na železničkoj stanicici Kačanik. Mesta nema. Sve je prepuno. Taman rešili da odustanu i podu pešice za Brezovicu, kad iz jednog vagona neko ih doziva. Sa čudenjem provirila je kroz prozor glava jednog planinara i zove grupu da uđe u vagon. Radosni što su našli prijatelje, skopski planinari ubacili su kroz prozor svoje rančeve, pa onda jedan po jedan počeli da se provlače i sami oni. Bilo je neprilike i smeha. Lako su se provukli slabiji i manji, ali bilo je povuci-potegni kad su se provlačili drugarica Ilonka i voda puta drug Blaha. Veliki kao »planina« nisu mogli ni napred ni nazad. Drugovi svom silom vuku i guraju. Na kraju ipak se dobro završilo, svi su se nekako ubacili. Počelo je upoznavanje, pitanja gde putuju, iz kog društva su itd. Zadovoljstvo je bilo veliko kad se saznalo da obe grupe idu preko Brezovice na Ljuboten. Znači, isti im je plan. Skopski planinari su sa zadovoljstvom saznali da su drugovi koji su bili tako predusretljivi, članovi planinarskog društva »Pobeda« iz Beograda. Voz je stenjao uzbrdo vjugajući pored reke Nerodimke i živopisnim padinama Šar-planine. Iako je u vagonu bila velika gužva, ipak svi su bili radosni i veseli. Pevalo se i pričalo sve do Brezovice, kad su nakon silaska sa voza pošli pešice prema »Stojkovoj kući« ispod Piribega. Kuća mača, tesna, ali dovoljno prostrana da primi obe grupe planinara. Iako se nisu poznavali brzo su našli zajednički jezik, jer ih je put od Kačanika do doma zbлизio. Prvo veče rano su legli, jer ih je očekivao dug i naporan uspon na vrh Ljuboten.

Dan republike osvanuo je sa snegom. Šara je bila sva u belini. Za jednu noc promenila su se dva godišnja doba, topla, lepa i sunčana jesen i surova, maglovita i snežna zima. Planinari su rešili da idu prema vrhu, iako većina od njih nije bila opremljena za pohod u zimskim uslovima. Pošli su sa velikom voljom, ali snaga i čud planine bila je jača. Lako obučeni počeli su da osećaju hladnoću, polivinilske pelerine počele su da se od hladnoće kidaju, kao da su od hartije. Uvidajući da je beskorisno, pa čak i opasno ići dalje, grupa se vratila u dom.

Na vrhu Solunske glave
(2 540 m) 3. maja 1958.

Sprečena da nekud pravi izlet, prinuđena da ostane u prostorijama kuće, grupa je postala zarobljenica vremena i planine, ali raspoloženje i veselje nije opalo. Pevalo se i igralo, pričale su se dosetke i planinarske zgode i nezgode. Drugarice zadužene za kuvanje obavile su svoj posao besprekorno. Skuvali su omiljen planinarski pasulj.

Svanuo je novi dan, dan povratka i rastanka. Obe grupe išle su 25 kilometara pešice do Kačanika, jer saobraćaj nije b' o osiguran, a moralo se natrag kuci pa na posao.

Iako su zajedno bili samo tri dana, to je bilo dovoljno da se svi dobro upoznaju i zbljiše kao da su dugo bili po planinama. Rastanak je bio dirljiv i sa primljениm obavezama da će se opet sresti.

Prvog januara jedna manja grupa skopskih planinara posetila je planinarski dom na Rajcu koji je pod upravom PD »Pobede« iz Beograda. Za celo vreme boravka na Rajcu grupa je bila obasuta sa pažnjom, srdačnošću i velikom ljubavlju. Na svečanoj večeri bilo je pozdravnih govora sa obe strane. Čika Duško Jovanović, veteran planinarstva Srbije i dugogodišnji predsednik »Pobede« u ime članova društva izrazio je veliko zadovoljstvo što se u njihovoj sredini nalaze planinari iz Makedonije koji su proveli sa njihovim članovima tri naporna ali nesvakidašnja i nezaboravna dana na Brezovici. Prisustvo Skopjanaca je dokaz da su održali obećanje i želju za dalju saradnju oba društva. Čika Duško je predložio da ova saradnja postane tradicionalna i trajna kao što je trajno i neraskidljivo bratstvo i jedinstvo jugoslavenskih naroda. Eto, tako se rodila ideja o planinarskom susretu »Bratstvo i jedinstvo«. Radosti nigde kraja. Svi prisutni, više od 150 članova, sa burnim oduševljenjem pozdravili su reči druga Kole Vilara, koji je u ime skopskog društva prihvatio predlog o dalnjim zajedničkim izletima, pohodima i susretima po planinama i istorijskim mestima širom Jugoslavije.

Tako je došao prvomajski susret i pohod na Solunsku Glavu u centralnoj Makedoniji, koji će svim članovima — učesnicima pohoda ostati u trajnoj uspomeni, jer je to bio nesvakidašnji doživljaj, kako reče drug dr Protić, veterani »Pobede«. Svakako, nije bilo lako ni jednostavno proći uz opasnosti od lavina snegom u višini od tri metra i osvojili visinu od 2540 m (slika na strani 229).

Došla je prva godišnjica susreta na planini Goliji kod Novog Pazara. Lepo i sunčano vreme doprinelo je da Vojkan Jovanović, uz pratnju uvek svoje prisutne harmonike, razveseli planinare pevajući i svirajući narodna kola i pesme.

Ovi susreti ne bi imali svoj pravi smisao i značaj da su se ograničili samo na skopske i beogradске planinare. Zahvaljujući Radmili Luić iz »Pobede«, broj učesnika-društava povećao se, tako da se ovom susretu uključilo planinarsko društvo »Treskavica« iz Sarajeva, a u daljim susretima i planinarsko društvo »Metalurg« iz Železare u Skopju.

Ostajući veran tradiciji, drug Đuro Blaha, premešten na službu u Ljubljani, uspeo je organizirati uz podršku PD »Matica-Ljubljana« i PD »Japetić« iz Somobora susret »Bratstvo i jedinstvo« 1. maja 1966. na Komni pod Triglavom. Slovenci kao domaćini pokazali su svu svoju organizatorsku umeštost, a iznad svega svesrdnu gostoljubivost, zahvaljujući velikom zalaganju drugova Andrije, Vinka, Luke, predsednika društva druga Franca i, razume se, podrške celokupnog članstva. Drugovi iz Ljubljane pokazali su učesnicima susreta ne samo lepote Slovenije nego i istorijska mesta vezana za NOB.

Desetogodišnjica susreta dočekuje se uz učešće društava iz svih republika Jugoslavije. Tako su 29. novembra 1966. godine po prvi put učestvovali i drugovi iz PD »V. Maslovarić« iz Ivangrada u Crnoj Gori.

Bilans susreta i pohoda je velik i mnogostran. Redale su se lepote zemlje: Kopaonik, Golija, Goč, Suva planina, Rajac, Jastrebac, Treskavica, Romanija, Jahorina, Želengora, Bogatin, Solunska Glava, Karadica, Kitka, Bistra i Šar-planina. Posećivali su se i upoznala znamenita i istorijska mesta, gradovi i industrijski centri kao Tjentište, Žabljak, Begunje i mnogi drugi, kako u Sloveniji tako u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji. Svuda, gde god su učesnici susreta prolazili, kroz naseljena mala i velika mesta, širili su ljubav i patriotizam prema svojoj zemlji, propagirali razvoj planinarstva i učvršćivali bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

Više od 300 puta na Čvrsnici

Bilo je to 1929. godine. Gostioničar Mato Papković iz Jablanice poslao je svog najamnog radnika, mladog seljaka iz obližnjih Doljana Jozu Klepicu, da konjem prenese opremu dvojice planinara u lovačku kuću na Plasi. Tada Jozo nije mogao ni pretpostaviti da će kasnije postati jedan od najčešćih posjetilaca Čvrsnice i, vjerovatno, rekorder u broju posjeta ovoj planini.

Planinari su dolazili sve češće, a Jozo se kao njihov vodič sve više sprijateljio sa Čvrsnicom i postajao njen nerazdvojni drug.

1930. godine Čvrsnicu je posjetio tadašnji predsjednik HPD »Bjelašnica« iz Sarajeva. Sa svojim vodičem Jozom b'io je neobično zadovoljan. Od tada Jozo postaje ne samo planinarski vodič, nego i zvanično — planinar. Naime, po povratku u Sarajevo predsjednik mu šalje člansku kartu planinarskog društva »Bjelašnica« sa uplaćenim članskim ulogom za tekuću godinu.

Prvo markiranje Čvrsnice na potezu Jablanica—Plasa—Crepulja—Drinača—Pločno (vrh Čvrsnice)—Bare izvršio je Jozo zajedno sa planinarkom Josipom Plačekom, a na pojedinim predjelima, kao što je onaj između Velikog Vilinca i Peštibrda, na čijim južnim padinama prema Maloj Čvrsnici raste runolist, markaciju je postavljao sam Jozo.

Sa planinarkama iz Sarajeva i Jablanice još prije rata Jozo je aktivno učestvovao u izgradnji planinarske kuće na Vilincu, koju i sada čuva i brine se o njoj kao o svojoj vlastitoj. Sa još uvijek primjetnom tugom priča Jozo o neoprezenoj grupi planinara čijom je nepažnjom kuća prije petnaestak godina izgorila. S obzirom da se radilo o jedinom planinarskom objektu na Čvrsnici, bila je to velika žalost za planinare i ostale posjetioce ove planine, ali, čini se, za Jozu najveća. Zbog toga je baš on bio najagilniji u njenoj obnovi i vrlo često organizirao svoje seljane na dobrovoljni rad.

Planinarsko društvo »Vilinac«, koje je djelovalo u njegovom selu Doljani, jedno je od rijetkih seoskih društava u Bosni i Hercegovini. Ne treba posebno napominjati da je Jozo bio jedan od pokretača za osnivanje društva i njegov naj-vredniji član. I dok je kod mnogih oblasti društvenog života uobičajeno da se aktivnost rada u gradu i odатle postepeno prenosi na selo, planinarski pokret u ovom kraju širio se obrnutim smjerom — iz sela u grad, iz Doljana u Jablanicu. Sada je sjedište ovog društva u Jablanici.

Za 38 godina, otkako je Jozo planinar i vodič, stekao je mnogobrojne prijatelje iz cijele zemlje, među koje on posebno ubraja najčešće posjetioce Čvrsnice — članove planinarskih društava »Željezničar« iz Zagreba, »Maribor« iz Maribora, »Željezničar« iz Ljubljane i, naravno, planinare iz Sarajeva. Njegova kuća u selu Doljani pod Čvrsnicom i danas je često svratište planinara koji ovdje predahnu i izvrše posljednje pripreme za odlazak na Čvrsnicu.

Iako ima 64 godine još uvijek djeluje krepko i sa lakoćom najmanje dva puta mjesечно izlazi na Čvrsnicu. On bi to činio i češće da nije poljoprivrednih radova od kojih uzdržava porodicu. Treba reći da je Jozo i kao poljoprivrednik uzoran. Među prvima u selu je počeo da primjenjuje agrotehničke mjere u obradi zemlje i u tome postiže zapažene rezultate.

U planinarskoj kući na Vilincu ili u društvenim prostorijama u kojima se okupljaju članovi planinarskog društva iz Jablanice, Jozo je često okružen mladim planinarama koji sa naročitim interesom slušaju njegove zanimljive doživljaje i priče o Čvrsnici, njenim čarima i ljepotama, surovosti i opasnostima koje krije ova planina.

Podjete li na Čvrsnicu, nikako nemojte zaboraviti Jozu Klepicu, entuzijastu-planinara, dobrog i skromnog čovjeka, koji će vam pomoći i uputiti vas u sve tajne veličanstvene Čvrsnici.

SPELEOOSKO ISTRAZIVANJE KORANE

Još jedan zapažen uspjeh postigli su zagrebački speleolozi. Petorica mlađih istraživača, Marijan Garašić, Dubravko Penović, Zlatko Ban, Miran Kovacić i Mladen Garašić izveli su svojevrstan pot-hvat na rijeci Korani. Sa tri čamca otisnuli su se u Slunju i krenuli nizvodno istražujući speleološke objekte uz korito rijeke u dužini od 25 kilometara. U razdoblju od 23 do 30. juna uspjeli su istražiti 19 spilja i tri jame. Izvršili su detaljna istraživanja nekih već poznatih objekata, ali pada u oči njihovo nastojanje da udu u tajne podzemlja tamo, gdje narod pojedine spilje pozna tek po nazivu, a do sada nije nitko ušao u njihov labirint hodnika, dvorana i podzemnih voda. Evo, primjera Sopoć jama kod Hrvatskog Blagaja, gdje su mlađi istraživači otkrili veliki broj ljudskih kostiju. Kratkoča vremena nije omogućila detaljnije istraživanje spilje Ledenice u čiju su dubinu speleolozi prodrli 60 metara. Odavde se račvaju kanali u dužini od oko 70 metara. Ulaz u spilju je vrlo velik, a objekt je bogat spiljskim ukrasima. Zimi je ova spilja nepristupačna, jer postaje vrlo jak izvor podzemnih voda. Spilja na brdu Veliki Lisac duboka je oko 100 metara, gdje su speleolozi bili iznenadeni veličinom podzemnih dvorana, a naročito ljepotom spiljskih ukrasa, koji su do ovog istraživanja bili sakriveni ljudskim očima. U Gregorićevu spilji istraživači su ušli u dubinu do 98 metara, gdje je također nadeno nekoliko izvanrednih spiljskih fenomena. Dubina ostalih istraženih objekata varira između 25 do 80 metara.

Istraživanje je izvršeno uz pomoć tri gumena čamca, kojima su se speleolozi prebacivali niz rijeku Koranu, 36 metara dugačkim ljestvama na koje je bila pričvršćena sajla za prođenje, a ujedno su se služili alpinističkim užetima. Treba spomenuti da je istraživanje izvršeno pod vrlo dobrim vremenским uvjetima, što je mnogo pridonio ovoj akciji.

Prema izjavi vođe istraživačkog pohoda na Korani Marijana Cepelaka ovogodišnje istraživanje početak je detaljnijeg proučavanja podzemlja u predjelu Plitvičkih jezera i rijeke Korane. Ono je ove godine postiglo svoju afirmaciju, otkrivši spiljarima niz nepoznанica podzemnog svijeta. Stoga je opravdana želja da se istraživanja nastave i slijedeće godine.

B. Spoljarić

SPELEOOSKI LOGOR PSH 1967.

Od 1. — 6. VII 1967. održan je speleološki logor u selu Kusej kraj Plitvičkih jezera. Organizaciju logora imala je Komisija za speleologiju Planinarskog saveza Hrvatske pod vodstvom predsjednika komisije ing. Vladimira Božića. Na logoru su učestvovali speleolozi iz planinarskih društava »Velebit«, »Mosora«, »Zagreb« i »Zeljezničar«. Uku-pno je bilo šesnaest istraživača podzemlja.

Cilj ovog logora bio je da se uz stručno ospo-sobljavanje mlađih članova izvrši istraživanje nekoliko jama u neposrednoj blizini sela Kusej. Prvog dana istraživanja bile su postavljene ljestve i osiguranja kod »Jame na Vršiću« do dubine od oko 100 meara. No međutim, kako nije stigla cijela ekipa za istraživanje, učesnici su logora istražili jamu duboku oko 50 metara tri kilometra udaljenu od sela Kusej. Slijedećeg dana počelo je istraživanje »Jame na Vršiću«. Deset speleologa

uspjelo se probiti u dubinu od 160 metara. Ovdje jama postaje vrlo komplikirana. Naime već ispod 100 metara dubine jama se račva u nekoliko krakova čija su dna puna vode, a stijene su mokre i blatne. Izvršeno je fotografiranje donjeg dijela jame, pa se ekipa oko ponoći vratila na površinu. Istraživanje je nastavljeno s eksprom od devet članova koji su izvršili topografsko snimanje donjeg dijela jame. Zbog poodmaklog vremena nije završeno istraživanje jednog kraha jame od 40 metara s vodom i jednog horizontalnog odvojka. Istraživači su se vratili na površinu u jedan sat poslije ponoći.

Dok je jedna ekipa istraživala »Jamu na Vršiću« druga je ekipa nastojala naći vodiča za »Jamu u I odjelu« u koju se trebalo spuštati s vitlom. Kako nije pronađen vodič, ekipa je izvršila rekognosciranje terena i obišla neke druge jame, među kojima »Volinu« jamu u dubini od 64 metra. Ova jama već je otprije bila istražena za razliku od »Volovske jame« u koju se ekipa prvi puta spustila. Ova jama istražena je u dubini od 41 metra.

U »Jami na Vršiću« izvršeno je posljednjeg dana istraživanja fotografiranje gornjeg dijela jame, a zatim se pristupilo izvlačenju ljestava. Istraživanje je prekinuto zbog velike zamorenosti speleologa. Odlučeno je također da se istraživanje nastavi kad će istraživačka ekipa raspolagati s malim i lakin vitlom. Pomoću vitla lakše bi se savladala vertikalna od 80 metara, koja kod ovog istraživanja predstavlja najveću poteškoću.

»Jama na Vršiću« pokazala se prema mišljenju vode logora — kao vrlo težak speleološki objekt. Istraživanje ove jame već je treće koje se organiziralo, ali ni ono nije postiglo željeni uspjeh. Istraživanja su bila 1960. godine u organizaciji Speleološkog društva Hrvatske, a zatim je uslijedilo 1961. istraživanje Komisije za speleologiju

Planinarskog saveza Hrvatske. Poteškoća je naime u tome, da nakon dvije stepenice od 25 i 7 metara nadolazi stepenica od oko 80 metara, koju je vrlo teško svaldati bez pomoći vitla. Na dubini od oko 110 metara nalazi se platforma od koje se odvaja nekoliko krakova vertikalno u dubinu od još oko 50 metara. Svaldavanje dijela jame do platforme dugotrajno je, ako se ne upotrebi vitlo, a ujedno vrlo je naporno za istraživače. Kratko vremenjsko razdoblje koje je bilo predviđeno za istraživanje i pomanjkanje vitla razlogom su da istraživanje nije postiglo predviđeni uspjeh, tj. da ovaj interesantan speleološki objekt bude do kraja istražen.

B. Spoljarić

RAZVOJENA JE KOMISIJA PS JUGOSLAVIJE ZA ALPINIZAM I SPELEOLOGIJU

U planinarskom domu »Runolist« na Medvednici održano je maja o. g. savjetovanje planinara-speleologa Jugoslavije, a prisustvovali su mu predstavnici svih republičkih planinarskih saveza osim Slovenije.

Na savjetovanju je zaključeno da se razvodi Komisija PS Jugoslavije za alpinizam i speleologiju, pa će unaprijed Komisija za alpinizam PS Jugoslavije imati sjedište u Ljubljani, a Komisija PSJ za speleologiju u Zagrebu. Za predsjednika ove potonje komisije izabran je inž. Vladimir Božić, član PD »Zeljezničar« u Zagrebu.

I. L.

Za alpiniste

SMJER »TEČAJKA« U STIJENI OSOBCA NA PRENU

Prvi penjali: Rašić Mulahusić, Bećir Behrem, Sonja Šiljak i Nikica Meandžija, članovi AO »Sarajevo« 30. VII 1966.

Prilaz: Iz doma na Jezercu markiranim putem do južnog kraja Osobca (2026 m), a onda lijevo pod njegovu sjeveroistočnu stijenu. Smjer se nalazi u prvoj trećini masiva računajući od sjevera.

Opis: Uzak u smjer desnom stranom markantnog točila preko polica 60 m, onda prijeđe u lijevo do najuže dijela (grla točila). Smjer dalje prolazi desnom stranom velikog kuloara do pod centralni žlijeb koji je tačno nasuprot ulazu (grlu). Žlijebom nastavlja oko 3 dužine do vlažnog kamina, a onda koji metar u lijevo pa pločom još jednu dužinu. Sada smjer ponovno prolazi samim žlijebom i njime stiže na vrh.

Tejina: IV, mjestimično III i II, dužina smjera 400 m, vrijeme prvih penjača 4 sata, vrijeme povratka 1 sat.

Povratak: grebenom prema jugu na markirani put za dom na Jezercu.

SMJER »ELEGANTNA« NA ROMANIJI

Prvi penjali: Faruk Zahirović i Petar Hilčišin 13 — 14. V 1967.

Pristup: Markiranim putem od Pl. doma »Slaviša Vajner-Cicad« do pod Zub. Uzak u smjer se nalazi oko 20 metara lijevo od Zuba.

Opis: Smjer se proteže lijevom markantnom pukotinom. Uzak u smjer ide preko okomitih ploča obraslih travom, ali sasvim lijevo uz samu stijenu do pod Kamin. Preko gлатke ploče do u Kamin (lijevo od Kamina štanda). Sa štanda se dati sasvim gore desno (serija klinova), a onda okomitom pukotinom do pod prevjes. Ispod prevjesa prijeći u desno preko ploče do trave (klinova), a odatle po klinovima oko pola užeta i tu osiguravati (loš štand). Od štanda malo u lijevo, a zatim u diagonalni gore desno po klinovima do dobrog štanda. Sa tog štanda ići malo lijevo na Zub i po klinovima van iz smjera.

Napomena: Gornji dio smjera je kršljiv i obrazstao travom.

Teškota: VI°, dužina smjera 120 m. Vrijeme penjanja 13 sati.

Silaz: Sa vrha ići lijevo grebenom na markirani put i njime do doma.

SILAZNA SPONKA

Različiti uzroci (nevrijeme, povrede, iscrpljenost itd.) prisiljavaju penjače da se od vremena do vremena brzo spusti iz smjera u podnožje stijene. Spuštanje se vrši pomoću užeta. Kad poneštane abseil klinove penjači ostavljaju u stijeni uz obični klin karabiner ili dio zamke. Takav način spuštanja je vrlo skup, a može biti i neugodan ako penjačima ponestane karabinera ili zamki jer tada moraju čekati pomoći do doline.

Kod spuštanja pomoću silazne sponke (abseil-karabinera) situacija je posve drugačija. U stijenu se zabije klin i u njega se ukopča silazna sponka. Na sponku se zaveže jedan kraj glavnog užeta (po kojem se penjač spušta). Uz to glavno uže na sponki je i 2 mm debelo pomoćno uže (na slici prikazano crtkano). Kad se penjač spusti (cijelu

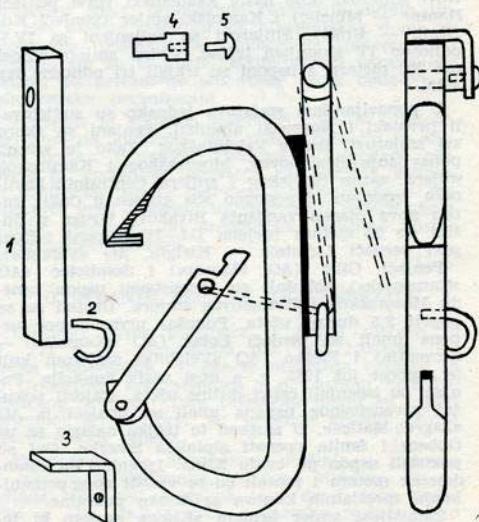
dužinu) povuće pomoćno uže koje na taj način iskopče sponku i ona pada zajedno s glavnim i pomoćnim užetom dole penjaču. Prilikom takvog spuštanja u stijeni ostavljamo samo klinove ili čak ni njih ako je stijena zaklinčana.

Silaznu sponku ne možemo kod nas nabaviti, no zato ju svaki penjač može dati napraviti jer je konstrukciji prilično jednostavna. U tu svrhu je potrebno nabaviti običnu sponku (mnogo bolja je trapez sponka od ovalne), jednu željeznu zakovicu, veći čavao, komadić željeznog lima i željeznu šipku. Na crtežu nisu unijete dimenzije jer mogu varirati zavisno o materijalu koji smo u mogućnosti nabaviti.

Tok izrade silazne sponke:

- 1) Otpilimo dio sponke (na crtežu šrafiran) da ne zapinje o klin prilikom iskapčanja.
- 2) Na pokretnom dijelu sponke probušimo rupu ili urežemo utor za poomčno uže (mnogo sigurnija je rupa).
- 3) Odrežemo dio većeg čavala i šavinemo ga kao na crtežu broj 2.
- 4) Pločicu od željeznog lima debljine 2-3 mm treba saviti pod pravim kutem i na njoj probušiti rupu za zakovicu (crtež broj 3)

- 5) Treba ispiliti valjak promjera 8 mm u donjem, a 4 mm u gornjem dijelu (crtež broj 4). Deblji dio treba dobro obraditi da ne bude hrapav jer preko njega klizi pomoćno uže. Na donoj (većoj) plohi valjka izbušimo rupu za zakovicu.

6) Na okrugloj ili četvrtastoj željeznoj šipki (crtež broj 1) dužine cca 70 mm izbušimo 2 rupe: jednu za tanji dio valjka i jednu za čavao. Šipku zavarimo za sponku. Na šipku zavarimo valjak i čavao, svaki u odgovarajuću rupu kako je prikazano na crtežu.

7) Na gornju plohu šipke zavarimo pločicu od željeznog lima. Nakon toga užarimo sponku i lagano ukucamo zakovicu kroz rupu na pločici u željezni valjek. Kad se šipka ohladi, čvrsto stegne zakovicu i silazna sponka je izradena.

Pomoćno uže zavežemo na pokretnom dijelu, zatim ga provučemo kroz čavao i između valjka i pločice, ukopćamo sponku u klin i zavežemo glavno uže. Laganim potezanjem pomoćnog užeta spenka se otvara i iskače iz klina.

Nikola Mihoković,
AOPD »Zagreb-matica«

SKUP JUGOSLAVENSKIH ALPINISTA U PAKLENICI

Za vrijeme prvomajskih praznika održan je u kanjonu Velike Paklenice Skup jugoslavenskih alpinista, na kojem je učestvovalo 56 penjača. Najbrojniji su bili slovenski alpinisti, koji su stigli sa sedamnaest učesnika, slijede članovi AO PDS »Velebita« iz Zagreba koji su ujedno bili i organizatori ove značajne akcije, članovi AO PD »Kamenjak« iz Rijeke, AO PD »Zagreb-Matica«, te speleolozi »Velebita«.

Vrlo lijepo vrijeme omogućilo je da se izvrši rekordan broj alpinističkih uspona, koji se svojom težinom ubrajuju među najteže smjerove u našim stijenama. Ukupno je bilo 120 čovjek-smjera od kojih u prvom redu treba istaknuti prvo ponavljanje smjera »Klin«, kojim su se, kako je poznato, prošle godine popeli alpinisti Jakić-Pleško-Gilić učvršći time najteži alpinistički smjer u hrvatskim planinama. Prvo ponavljanje izvršeno je zahvaljujući opisu prvih penjača u rekordnom vremenu od dan i pol s jednim bivakom. Ponavljači su bili poznati slovenski alpinisti Ščetinin — Štupnik. Slovenski su alpinisti izveli također dva prvenstvena smjera u Aniču kuku i Manito peći. Novi smjerovi nose naziv Akademski (prvi penjači Hanzer — Mihelić) i Kamniški smjer (penjači Korićnik — Uršić). Smjerovi su ocjenjeni sa IV+ odnosno IV stupnjem težine. Visina smjera iznosi cca 200 metara, a usponi su trajali tri odnosno dva sata.

U ponavljanjima smjerova jednako su sudjelovali hrvatski i slovenski alpinisti. Penjani su skoro svih smjerovi, izuzev Velebitaškog. Tako je vršeno ponavljanje Brahmova, Mosoraškog i Kaminskog smjera, zatim Splitskog i smjera Centralnim kamnom, ispojen je ponovo »S« greben u Čuku, zatim nova »lažna varijanta« Bivakov je jaruge u dužini do 90 metara (ocjena III—IV stupanj težine; prvi penjači Lukatela — Kirigin, AO »Velebit«).

Penjači Gilić (AO »Mosor«) i Sombolec (AO »Kamenjak«) pokušali su prvenstveni uspon između Mosoraškog i Brahmova smjera. Uspjeli su se popeti 3,5 dužine užeta. Pokušaj prvenstvenog uspona imali su penjači Polak (AO »Kamnik« — Slovenija) i Pleško (AO »Velebit«) smjerom koji je započeo još 1963. g. a nosi naziv Fikacija. Penjači su ispenjali četiri dužine užeta. Najteži pokušaj prvenstvenog uspona imali su penjači iz AO »Zagreb-Matica«. U sastavu te trojke nalazio se uz Gobecu i Smitu poznati alpinista Smerke. Oni su pokušali uspon po bridu Klinu. Ispenjali su osamdesetak metara i moralni su se vratiti zbog pomanjkanja specijalnih klinova za široke pukotine.

Zamišljeni smjer bridom »Klin« svojom bi težinom bio najteži smjer u stijeni Aniča kuka, a time i uopće u hrvatskim stijenama. Zbog toga je za njegovo svladavanje potrebno pritekati još neko vrijeme i uspon izvršiti uz sve potrebe predradnje.

Prema mišljenju svih učesnika Paklenice 1967. ova je akcija uspjela. Mogućnosti koje za alpinisti-

zan pruža ovaj kanjon nisu još ni izdaleka iskoristene, pa se s pravom očekuje da ta akcija dobije tradicionalni karakter okupljanja najboljih jugoslavenskih alpinista.

B. Špoljarić

NAVEZ POLAK — MIHELIĆ U CENTRALNIM ALPAMA

Ljetna alpinistička sezona bila je vrlo bogata kako u domaćim tako i u inozemnim planinama. Uz organizirana alpinistička logorovanja i pohode naših planinarskih saveza u inozemstvu, mnogi su alpinisti i penjači samostalno djelovali u području centralnih Alpa.

Tako su mlađi penjači Vesna Mihelić (PDS »Velebit« — Zagreb) i Bojan Polak (PD »Kamnik«) koji su petnaest dana boravili u području Grossglocknera, Mont Blanca i Dolomita, izvršili nekoliko zapaženih uspona na vrhove iznad 3000 metara dostigavši i svoju najvišu tačku od 4.362 metara. Njih dvoje je najprije krenulo u područje Grossglocknera, gdje im je posljednja ishodišna tačka bila Hofmanns-hütte (2438 m). Uslijedio je zatim petosatni uspon tzv. Lammerwegom (III i IV stupanj težine) na vrh Grossglocknera 3.798 m. Alpinistički navez Polak — Mihelić prebacio se zatim u Chamonix, da pokuša uspon na najviši vrh Evrope, Mont Blanc. Prvog dana penjači su se preko glečera probili do Grand Muleta. Slijedećeg dana stigli su na visinu iznad 4.000 metara. Po vrio lošem vremenu, gdje su jak vjetar i gusta magla otežavali kretanje izbili su do bivaka Vallot, koji se nalazi na 4.362 metra. Ovdje je uslijedilo ono mukotrplno čekanje na poboljšavanje vremena, kako bi se mogao izvršiti posljednji jurš na vrh Evrope. Nažalost vremenske prognoze nisu ništa obećavale i penjači su se morali povući s domaka cilju. Uz dvadesetak planinaru koji su se također naložili u bivaku Vallot počelo je spuštanje prema dolini i to najprije na Refuge de l'Aiguille du Goüter na visini od 3.817 metara. Odatle su nastavili prema Chamonixu. Da se daljnje čekanje nije isplatilo dokazuje činjenica da je tokom noći provedeno u Chamonixu pa snijeg.

Kao ishodišna tačku za slijedeće uspone Mihelić i Pollak izabrali su Cortinu odakle su krenuli preko Misurine do kuće Rifugio Lavaredo (2400 metara) koja se nalazi ispod Cima. Odatle su odmah izvršili uspon »via normale« (II s detaljima III stupnja težine) na vrh Cima Grande — 3.003 metra. Slijedećeg dana slijedio je uspon Sjevernom stijenom Cima Piccolo po lošem vremenu uz kišu, a kasnije i snijeg. Ovaj uspon nosi ocjenu IV stupnja težine. Povratak s vrha bio je pomoću »apsajla« tj. spuštanjem na užetu, gdje su se naši penjači zajedno s jednim talijanskim alpinističkim parom spuštili uz pomoć četiri užeta. Uspon zapanjiv stijenom na Pabporten — Kopf (2.709 m) po kiši i snijegu iznenadio je naš penjački par prirodnim fenomenom tzv. »glorije« kada se likovi penjača na vrhu zbog utjecaja atmosferskih prilika, u ovom slučaju kiše, oblaka i sunca, doimlju kada da se gledaju u zrcalu. Ovaj prirodnji fenomen vrlo je rijedak. Kao posljednje izvršili su uspon smjerom Dibona Kante na Cima Grande koji je trajao pet sati i ocjenjen je IV stupnjem težine, te smjer N. N. O. Grau na Pabporten Kopf, III stupanj težine.

Uhodanost ovog mladog penjačkog para koji još nema naslov alpiniste, dokazuje da se mlađi alpinistički kadar svakim danom sve bolje razvija. Kao da se sve više skida fama o alpinizmu kao opasnom sportu, koji je rezerviran samo za čvrste muškarce jakih živaca. Upravo suprotno dokazuje primjer Vesne Mihelić!

B. Špoljarić

TECAJ ZA VODICE PSH 1967.

U organizaciji Komisije za vodiće Planinarskog saveza Hrvatske održan je tečaj za vodiče na Velebitu. Instruktori na ovom tečaju bili su Stanko Hudoletnjak, Pavao Jurčić i Nikola Aleksić, dok su učesnici bili iz planinarskih društava »Velebit« (10), »Grafičar« (1), »Zanatlija« (1), te »Paklenica« — Zadar (2), »Jankovac« — Osijek (3), »Promina« — Drniš (1). Tečaj je održan po vrlo dobrim vremenskim prilikama u razdoblju od 15.—25. jula.

Svrha tečaja bila je da se osposobi novi vodički kader u planinarskoj organizaciji putem teoretskog i praktičnog obrazovanja. Tečaj je započeo na Sjevernom dijelu Velebita u planinarskoj kući ispod Vučjaka. Tečajci su zatim krenuli Premužićevom stazom prema Alanu. Putem su održane alpinističke vježbe kod Rossijeve kolibe gdje su tečajci upoznali s osnovama alpinističke tehnike. Od kuće na Alanu izvršena je jednodnevna tura Alan (1350 m) — Veliki Kozjak (1620 m) — Mrkište — Stirovača. Tura je zatim nastavljena preko Mliništa u Baške Oštarije. Ovaj dio puta iskoristjen je da se izvrši markiranje za budući »Velebitski planinarski put« pa su izvršena markiranja na dionici puta Vučjak — Alan — Mlinište s odvojkom na vrh Šatorine (1624 m).

Od Baških Oštarija učesnici tečaja krenuli su preko Sugarske dulbine do Jelove Rije. Jedna posebna ekipa Planinarskog saveza Hrvatske izvršila je nedavno markiranje ovog dijela puta i to Sugarska duliba — Jelova Rija — Visočica (1619 m) — livada Janjičarica. Učesnici su na Jelovoj Riji imali vježbe iz pružanja prve pomoći u planinama s izradom improviziranih pomagala za transport unesrećenog. Na Jelovu riju tura je kratala preko Visočice na planinarski dom Stirovac. Tečaj je završio u Nacionalnom parku Paklenica.

Prema mišljenju instruktora tečaja je uspio makar je sastav učesnika bio vrlo heterogen kako po godinama starosti tako i po znanju i planinarskom iskustvu. Budući da je cijeli tečaj bio zamislen kao hodalačka tura, bilo je premašlo vremena da se održe vježbe, dok su sva teoretska predavanja održana.

Zapaženo je ujedno da mnogi tečajci ne vladaju poznavanjem orijentacije, što je neobično potrebno za ture ovakve vrste kao što je bila ova na Velebitu, gdje zbog pomanjkanja orijentacijskim znakovima i ploča posjetilac može vrlo lako zalutati.

Svaki iskusni planinar tvrdi da je Velebit orijentacijski najteža planina, pa ne začuduje da je tokom ovog tečaja došlo do lutanja jedne grupe na čelu sa Stankom Hudoletnjakom na dionici puta Šatorina — Mlinište.

B. Špoljarić

SKLONISTE NA KAMENIM SVATIMA

Kamene Svate na zapadnom dijelu Medvednice vrlo rado posjećuju planinari i to radi istaknutih stijena i otvorenog vidika na veći dio Hrv. Zagorja i Posavini do Krskog. Poslije rata bilo je s južne strane stijena izgrađeno sklonište, koje je izgradio i vodio privatnik iz selca Jablanica. Tokom vremena vlasnik skloništa, koji je bilo dobro opremljeno hranom svake subote i nedjelje, napustio ga je silom prilika i skinuo s njega drvenu gradu prvog sprata i krovista. Ostalo je samo prizemlje sa slabom betonskom pločom da prkositi vremenu.

Sada je medutim pala inicijativa da se na ostaćima skloništa podigne novo moderno zdanje, uuglasnosti sa vlasnikom zemljišta, koji je i prije bio u vrlo dobrim odnosima s planinarama,

PD »Susedgrad« pokrenulo je akciju da se obnovi planinarsko sklonište na Kamenim Svatima. Dne 14. VII. sastali su se na Kamenim Svatima predstavnici zagrebačkih planinarskih društava, okolnih lovačkih društava te Općinske skupštine, SSRN i Saveza boraca iz Zaprešića, koji su se suglasili za obnovu skloništa. U sačuvanom dijelu starog skloništa mogu se uređiti dvije prostorije s manjim troškovima, a radovi bi se obavili dobrovoljnim radom. Ako se sastavi ugovor s vlasnikom zemljišta, nastavit će se akcija za početak radova.

I. L.

SLOŽAN RAD DONOSI USPJEHE KARLOVACKIM PLANINARIMA

PD »Dubovac« u Karlovcu jedno je od najstarijih planinarskih društava u Hrvatskoj, čiji članovi slijede utrtim stazama osnivača planinarstva kod nas. Aktivnost i utjecaji planinarstva od početka do danas počivaju na dobrovoljnom radu članstva. Bez takvog amaterskog rada ne bi postojali ni rezultati koje je dosada postiglo PD »Dubovac« u Karlovcu. To je najbolje dokazala izgradnja planinarskog doma na Vodicama u Zumberačkoj gori gdje su mladi i stari članovi društva poletno sudjelovali.

PD »Dubovac« odlikuje se društvenim radom u rješavanju planinarskih pitanja kojih nikad ne manjka. Tu su planinarska i naučna predavanja za članstvo, građanstvo i omladinu. Omladina traži i po koje orijentaciono natjecanje jer joj međusobno natjecanje leži u krvi. Tu su i zajecnici diruštveni izleti, propaganda rekreacije radnih ljudi oko idealno postavljenog planinarskog doma na Vodicama, postavljanje Zumberačke transverzale i propaganda za to gorie, zaštitu prirode, vanarmijski odgoj, pa privadjanje što većeg broja omladine u planinarsku organizaciju.

Naročito je vrijedno spomenuti, da je planinarski dom na Vodicama ove godine poslužio za »Sureset boraca i naroda Zumberak« prigodom proslave 50. godišnjice osnivanja partizanskih jedinica u Zumberku. Bit će potrebno i podvući, da je starađreni grad Dubovac inicijativom i radom karlovačkih planinara sredovječne ruševine postao znamenitost Karlovca.

I. L.

OTVARANJE RIJEČKE TRANSVERZALE

Općinski savez planinara u Rijeci otvorio je 2. VII. o. g. planinarski put pod nazivom Riječka transverzala. Svečanost otvaranja održana je u Crikvenici, kraj stadiona i u Lovranu kod Turističkog društva. Tom prigodom izdani su i prvi dnevni RT, a pri su učesnici krenuli novim planinarskim putem.

Transverzala je dvosmjerna. Počinje u Lovranu i svršava u Crikvenici, odnosno obratno. Da se svlađa cijeli put potrebno je 6 do 7 dana hoda. Put u oba smjera vodi s morske razine preko istaknutih vrhova preko Učke, Obruća, Snježnika, Risnjaka, Tuhobića i Viševice. Uključen je posjet partizanskog logora Spilja Crni Vrh te partizanskog logora Matija Gubec u sklopu Zagradskog vrha.

Put je dobro obilježen planinarskim oznakama kojima su dodana slova RT. Dnevnik puta upoznaje planinara s pojedinostima puta, kontrolnim tačkama i potrebnim podacima o dobivanju pre-

hrane. Uz dnevnik priložena je i orijentaciona karta.

Novost je, da se cijeli put uz prekide mora pravi u vremenu od 3 godine. Dolazak treba najaviti na naslov: PD »Platak«, Rijeka, Korzo Nародне revolucije 2, gdje je i sjedište puta.

Burni Bitoraj svojim teško prohodnim kršem, ali lako pristupnim vrhom, nije obuhvaćen novom Riječkom magistralom. On je danas dobro povezan s Viševicom preko koje prolazi magistrala. Bitoraj svojom konfiguracijom tla, ljudim kršem i divljinom, a konačno i florom koju ne nalazimo na susjednoj Viševici, nadmašuje ovu potonju čiji vrh posjećuju planinari najvećma radi vanrednog vidika ne samo na more već i na Velebit i planine Gorskog kotara. Osobitosti jedne i druge planine treba da upoznaju planinari jer je to i jedan od razloga radi kojih prolaze magistralama.

I. L.

XV SLET PLANINARA PTT JUGOSLAVIJE

Od 2. do 4. srpnja o. g. održan je XV slet planinara PTT Jugoslavije na planini Ozren kod Tuzle. Organizaciju sleta provelo je PD »Poštar« iz Tuzle na puno zadovoljstvo planinara poštara, od kojih su najbrojnije skupine bile iz Zagreba, Rijeke, Splita, Varaždina i Križevaca. Pored već uobičajenih svečanosti i natjecanja najveći dio prisutnih popeo se na Konjuk planinu i na vrh Ozrena.

I. L.

OBNOVLJEN JE DOM ZAGREBACKOG SKIJASKOG PODSAVEZA NA MEDVEDNICI

Zagrebački skijaški podsavet ima na Medvednici svoj dom, koji zaprema cijeli prvi kat i potkrov je u kući istočno od kapelice. Cijela je zgrada sada obnovljena i sve prostorije u kući novano su uređene i opremljene modernim pokuštvom. Pored električne i vodovoda taj dom sada raspolaže i toplo vodom u kupaonici pa pruža mogućnost udobnog ljetovanja na tom dijelu Medvednice, a uz poznate planinarske cijene.

I. L.

»PUT KRASNHI VIDIK«

U nedjelju istovremeno sa otvaranjem nove kuće na Lipi održana je još jedna skromna svečanost u neposrednoj blizini.

Na Mačjem kamenu uz prisustvo članova planinarskog društva »Sljeme 2« i nekoliko delegata zagrebačkih društava skromnom svečanosti otvorena je nova dionica Planinarskog puta Medvednicom od Mačjeg kamena do Vugrovnca.

Ovaj put je pronašao i većim dijelom i sam obilježio pročelnik sekcije vodiča PD »Sljeme« Ivo Pleić. On je tom putu i dao ime »Put krasnih vidika«. To ime je zaista na mjestu jer čitav put prolazi iz grebena u greben a vidici se stalno stalno otvaraju na jednu i drugu stranu. Na pola puta do Mačjeg kamena prema Vugrovcu nalazi se i izvor svježe vode udaljen samo 6 minuta od staze. Ovaj odvojak je također obilježen.

»Put krasnih vidika« je nešto duži od dosadašnjeg puta iz Vugrovnca na Mačji kamen koji prolazi kroz selo Gorjanci, ali je zato daleko simpatičniji i ugodniji pa ga zato preporučamo planinarama.

Tim putem se preko Mačjeg kamena također dolazi do novog doma na Lipi.

Z. Hlebec

MALE VIJESTI IZ PD »ŽELJEZNICAR«, ZAGREB

mlađe seniorke na takmičenju »Vugrovec 1967« zauzele 1. mjesto.

3. nagradu na Smotri planinarske fotografije (u Pošti 2) dobio senior Joža Smerke.

Mješovite ekipe društva postigle 6, 7. i 11. mjesto između 21 ekipe na noćnom orijentacionom takmičenju na Medvednici.

Na Smotri mlađih planinara Medvednice masovni izlet članova.

Pioniri Hrvatskog Zagorja na Kalniku. Alpinistički odsjek prikazao demonstraciju penjanja u stijeni. Broj prisutnih članova iznosio približno trećinu prisutnih planinara grada Zagreba.

Na »Memorijalu Janka Mišića« pioniri osvojili 3. mjesto. Alpinisti zajedno s ostalim članovima osvojili bokal za masovnost. Od ukupno 40 ekipa — PDZ Zagreb dalo 8 ekipa.

PD »Lipa« — Sesete ukazana planinarska pomoć. Sekcija seniora uveličala proslavu otvaranja novog planinarskog doma.

Planinarska društva željeznica Jugoslavije osnovala su koordinacioni odbor u svrhu bolje suradnje društava i aktiviranja što većeg broja željeznica u planinarske redove. Nositelj tog odbora je PD »Željeznica« Zagreb — te će kroz dvije godine sjetiti biti u Zagrebu.

PD »Željeznica« Zagreb izdao je prvi biltan. U njemu su iznesene viesti o radu društva kao cijeline, o radu pojedinih sekcija i odsjeka, škole i tečajeva, savjetovanja, radnih akcija, međudruštvenih susreta, izleta kao i literarni prilози članova.

PD »Željeznica« Niš izradio je biltan za VII slet koji je u gore imenovanom biltenu ukratko obrađen. Svi ostali članci i prikazi u biltenu rad su članova PD »Željeznica« Zagreb.

Z. Š.

PENJACI »ŽELJEZNICARA« U JUGOSLAVENSKIM ALPAMA

Tokom petnaestdnevnog planinarskog pokretnog logora u Alpama, Vedran Buban, Zlatko Turčin, Vlado Mesarić i Željko Jelenić članovi PD »Željeznica« iz Zagreba postigli su izvanredne rezultate u stijenama naših Alpa. Ako se samo spomene Aschenbrenerov smjer (VI stupanj težine) dovoljno je da ukaže na odličnu alpinističku obrazovanost mladog naraštaja u »Željeznicaru«. Tokom 16 sati uspjeli su V. Buban i Z. Turčin svladati ovaj najteži smjer u Jugoslavenskim Alpama. No prije toga učinjen je još jedan podvig, a to je uspon smjerom »Centrala« koja je ocijenjena VI stupnjem težine, u trajanju od 4 i pol sati. Slijede smjerovi Šarina poč (VI), Anškov (V) i Desni smjer (V stupanj težine). Penjaci su ukupno tokom ovog pokretnog logora izveli 17 tzv. čovjek-smjerova, što predstavlja vrlo dobar rezultat ljetne aktivnosti. Ako se uzme u obzir da ni jedan jedan smjer nije ispod V stupnja težine, rezultati ovih penjača svrstavaju ih na vrh ljestvice postignutih uspjeha u domaćim stijenama.

B. Špoljarić

VIJESTI IZ KRUSEVCA

Planinarsko-smučarsko društvo »Jastrebac« održalo je u Kruševcu (Srbija) redovnu XVII Skupština. Skupština je održana dana 10. maja 1967. godine kako je i zakazana i bila je dobro posećena. Na skupštini je izabran novi Upravni odbor od 13 članova. Za predsednika društva izabran je Ljubodrag Petrović, viši zubar, za potpredsednika Vlada Ilić, p. pukovnik JA u penziji, za sekretara Žarko Zarić dipl. pravnik, a za načelnika Dragan Rajković, radnik Industrije »14. Oktobar«, svi iz Kruševca,

Ekipa Planinarsko-smućarskog društva »Jastrebac« iz Kruševca učestvovala je 1. maja o. g. u grupi seniora na orijentacionom takmičenju planinara Jugoistočne Srbije na Stolu kod Bora i osvojila prvo mesto. U konkurenčiji je učestvovalo 11 ekipa iz raznih krajeva Srbije. Ekipa je bila u sastavu: Petrović, Rajković i Drakulić. Ekipa je donela u društvo zastavicu i pehar.

Z. Žarić

IX. MEMORIJAL »JANKO MISIĆ«

U nedjelju 13. juna održan je »IX memorijal Janka Misicā«, takmičenje koje se u svakom pogledu može nazvati masovnim. Na obroncima Samoborskog gorja nastupilo je 47 ekipa, što znači da se 141 planinar natjecao u ovoj vrlo popularnoj planinarskoj disciplini.

Start je bio u Rudama, a staza se kretala prema Velikom Černecu, pa preko Smrđevičke doline na obronke Slanovca, zatim na Lipovečki grad, pa ispod Oštrelja na cilj kod planinarskog doma Veli-ki dol.

Ekipi su bile podijeljene u tri kategorije (pioniri 9 ekipa, omladinci 5 ekipa, seniori 33 ekipa) od kojih se najčešće borba vodila u seniorskoj konkurenčiji. Bila su ovde poznata imena orijentacionog sporta: Zlatko Smerke, Gordan Skukan, mlađi Švabić iz »Japetića«, a ponovno se pojavilo i šest »velebitaških« ekipa, gdje su veterani ovih takmičenja Nedjo Jakić i Pavao Jurčić praktički upoznali s orijentacijom mlađe članove, zatim su se na startu našle ekipa iz Varaždina, društva »Runolist«, »Zeljezničar« i ostalih zagrebačkih planinarskih organizacija.

Premda rječima natjecatelja staza je bila izvrsno postavljena. Domačin natjecanja PD »Japetić« iz Samobora dao si je puno truda pa mu se mora odati priznanje na odličnu organizaciju i izvanrednom prijemu natjecatelja.

No medutim! Poslije službenog proglašavanja rezultata uz prisustvo pokrovitelja natjecanja Nevenke Buban iz Planinarskog odbora grada Zagreba zainteresirao se Antun Filipčić, predsjednik »Velebita«, za plasman svoje šestoplasirane ekipе pod vodstvom Čepelaka, koja je uporno tvrdila da njen plasman nije realan prema računanju vremena o zadržavanju na stazi. Organizator je nakon kraćeg nečekanja pristao da se izvrši uvid u kontrolni list »velebitaške« ekipе i prokontroliraju prolasci kroz KT. I eto opet jedne greške. Naime, ustavljeno je da je ta ekipa prema bilješici kontrolora na KT krenula pola sata ranije nego što je uopće stigla na tu KT. Time je na slijedećoj tački kasnila 30 minuta. Sucima koji vrše kontrolu izmislila je ta greška i pribrojili su ekipi »Velebita« 30 kaznenih bodova svrstavši je time na šesto mjesto, makar bi ta ekipa trebala dijeliti drugo mjesto zajedno s ekipom »Sljemeča« (voda Cop). PD »Japetić« priznao je grešku ispričavši se »Velebitu« s obećanjem da će se toj ekipi naknadno dijeliti trofej za osvojeno II mjesto.

No moramo se ponovno upitati, dokle će na orijentacionim natjecanjima vladati takvo stanje? Krivo postavljenе kontrole, pristrano ocjenjivanje, zabune u izračunavanju rezultata — sve to dovodi do nezadovoljstva takmičara, rukovodstava društava i stvara zlju krv između mladih ljudi koji s puno volje kreću na natjecanja, a vraćaju se razočarani. Ovakvom greškom pada sumnja na sve rezultate. Nešto se mora mijenjati. Prvo, Komisija za omladinu Planinarskog saveza Hrvatske, koja vrši neku patronatsku ulogu nad orijentacionim natjecanjima u Hrvatskoj, treba otvoriti oči pred problemima ove sportske discipline. Sve se otvoreniye čuju kritike, a izjave poznatih orijentacionaca, da ne žele nastupati na natjecanjima koja nemaju najosnovniji organizacioni kadar za njihovo izvođenje, posve su opravdane. Upravo školovanje ta-

kvog kadra jedna je od primarnih dužnosti Komisije za omladinu PSH, ako se želi da postojanje orijentacionih natjecanja bude opravdano.

Rezultati (izmijenjeni nakon proglašenja): Seniori: 1. Zagreb-Matica, voda Smerke (117 kaz. bodova); 2. i 3. Velebit — Čepelak, i Sljeme — Čop (155); 4. Japetić — Švarić (159); 5. Zagreb-Matica — Krsnik (161); 6. Sljeme — Skukan (168); 7. Velebit — Jurčić (197); 8. Runolist — Servacie (198); 9. Japetić — Kristijan (199); 10. Zeljezničar — Buban (209); Omladinci: 1. Japetić, 2. Velebit; 3. Sljeme; Pioniri: 1. Japetić III, 2. Japetić IV, 3. Zeljezničar.

B. Špoljarić

I. NOĆNO PRVENSTVO U ORIJENTACIJI

Orijentaciona natjecanja sve više donose problema planinarskoj organizaciji. Javljuju se otvorena nezadovoljstva natjecatelja, koji su izvrgnuti volji takmičarskih komisija, različitim pravilnicima i propozicijama, pa se često u razgovorima s poznatim ličnostima orijentacionog sporta javlja riječ »ukuhinja«. Koliko je to tačno, najbolje svjedoči podatak da se mnogi poznati natjecatelji više ne žele takmičiti zbog, kako kažu, lošeg iskustva.

Evo samo nekoliko ponavljanih grešaka. Još uvjek nisu uskladene propozicije za sva natjecanja. Dok je kod jednih potrebno da takmičar nosi planinarsku opremu i hranu, kod drugih takmičar trči u sprintericama. Na nekim takmičenjima ekipi broje tri do pet takmičara, a neki organizatori forsiraju pojedinačna takmičenja. Najviše problema ima kod ocjenjivanja vremena. Dok je u većini natjecanja ograničeno vrijeme između dvije kontrolne tačke, na drugima pak nemaju tih ograničenja, već se računa cijelokupno vrijeme prolaska kroz sve tačke od starta do cilja. Kod te vrste natjecanja plasman ovisi često o sekundama, jer su favoriti obično izjednačeni, i sada stupaju na scenu jedan od najvećih problema, a to je sudački kadar. Još uvjek se natjecanja održavaju pomocu ljudi koji »uskoče« kao kontrolori i vazno je samo da ovi imaju olovku i sat. O stopercama nema ni govora. Kadkada se javlja pristranost tih kontrolora, koji, kako je to bilo na državnom prvenstvu 1965., biliže vrijeme u korist ekipa iz svoga društva ili republike. No ipak najteže je onda kada se kontrolne tačke krivo postave. Primjer takve greške bilo je nečavno održano I noćno prvenstvo iz orijentacije u organizaciji PD »Zagreb-Matica«. Normalno je da se može trasirati staze potkrasti greška, ali treba prije natjecanja stazu kontrolirati. Međutim, na nocnom prvenstvu ta sitinica je zaboravljena. Peta kontrolna tačka bila je ni manje ni više nego 350 m od mjesta koje su natjecatelji imali ucrtano u svojim kartama! Naučeni već na takve greške, natjecatelji su uporno po mraku tražili u tom krugu od 350 m kontrolnu tačku. Većina kaže, da im je pomogao instinkt i svi su je našli. Ali plasman nije realan. Drugoplasirana ekipa sa Gordanom Skukanom podnijela je žalbu smatrajući, što je i normalno, da je oštećena. Tada je na scenu stupila rječitost jednog funkcionera, koji je uporno tvrdio da se ekipa »Sljemeča« buni samo zbog neosvojenog prvog mesta. Nagrade su podijeljene i takmičenje je s uspjehom završeno. No ipak, tokom tjedna poslana je ekipa trasera koja je prokontrolirala stazu i posebnu inkriminiranu KT-5. Prema izjavi Pavla Jurčića, koji je bio u komisiji, KT-5 bila je 350 metara daleko od mjesto na kojem je bila zadana.

Postavlja se pitanje, da li će organizator »Zagreb-Matica« ponistišti ovo natjecanje i organizirati drugo na novoj stazi ili će se opet, kako je to uobičajeno, preći šutke preko ovakvih neshvatljivih pogrešaka?

Rezultati: 1. PD »Zagreb-Matica«, Zlatko Smerke, Željko Gobec, Josip Vrhovec — 125 minuta;

2. PD »Sljeme«, Gordan Skukan, Josip Puljko, Marijan Žunić — 129 minuta; 3. PD »Zagreb-Matica«, Janko Jurković, Cedomir Gross, Duško Smit — 136 minuta; 4. PD »Runolist«, Jan Servacije, Rajko Židovec, Silvio Sertić — 138 minuta; 5. PDS »Velebit«, 6. PD »Željezničar« itd.

B. Špoljarić

NOVI SKI-LIFT NA MEDVEDNICI

Članovi »Velebita« i »Zagreb-Matica« odlučili su se na jedan veliki posao za vrijeme ljetnih mjeseci na Medvednici, koji iziskuje mnogo napora i razumijevanja da se izvrši.

Poznato je da iz godinu u godinu broj skijaša na Medvednici raste. Skijaški tereni se stalno proširuju, prokreću se nove prosjeke, rade novi stupovi, ali postoji svega jedna sportska žičara za svega cetiri skijaša na centralnom dijelu Medvednice (panjevina, crveni, bijeli i plavi spust). Čekanju na donjoj stanicu žičare nema kraja. Kad se održavaju skijaška natjecanja, oni koji se ne natječu osudeni su da se ne skijuju, odnosno da se vrlo teško mogu razmisliti žičarom. Zbog toga se velik broj skijaša razmili na Medvednici i priličan broj odlazi na skijanje u blizinu planinarskog doma »Ivan Pačkovski« na Puntjarki. Ovdje postoje dva vrlo lijepa skijaška terena: jedan na južnoj strani u dužini oko 700 metara i jedan na sjeveroistočnoj strani, koji je dug oko 500 metara. Prema podatku meteorologa visina snijega na tom području iznosi u prosjeku 10 cm više nego na centralnom dijelu Medvednice. Ujedno se pokraj sjeveroistočnog skijaša nalazi idealna prosjeka u širini od 12 metara, koja u svakom slučaju može poslužiti svrsi. Sve su to zajedno odlični uvjeti da se na tom području podigne vučnica. Skijaš dvaju društava prišli su već detaljnijim izmjerama terena, uspostavljeni su kontakti s poduzećem »Sirovinac« za stupove i profilirano željezo, zatim s nekim rudinicima koji su u likvidaciji za čelično uže i koloture, dok će se neki materijali nabaviti iz proizvodnje. Izdati prema predračunu nisu veliki, dok problem radne snage upocene ne postoji. Prema riječima Branka Jakopovića, poznatog skijaša-planinara i pročelnika skijaške sekcije »Velebita« koji kaže: »Ima nas dosta, mladi smo i naučeni na radne akcije, a svj zajedno želimo da do zime imamo vučnicu, možemo se s pravom nadati da će entuzijazam ovih mladih ljudi biti okrunjen uspjehom. Vjerujemo da će naći razumijevanja da taj potuhvat uspije. Njima nije važno tko će upravljati vučnicom, tko će se kasnije za nju brinuti, njima je momentano najvažnije da je sagrade.«

B. Špoljarić

RAD ZPP-a U OVOJ GODINI

U Hrvatskom zagorju djeluje Medudruštveni savez Zagorskog planinarskog puta, koji okuplja petnaest planinarskih organizacija s područja Hrvatskog zagorja i zagrebačke planinarske regije. Osnovni zadatak je ovog Savjeta da popularizira Zagorski planinarski put, koji kreće najinteresantnijim predjelima Hrvatskog zagorja, a ujedno da razvija planinarstvo na tom području.

U protekljoj godini održano je četiri savjetovanja, gdje su izuzetnu suradnju pokazala društva iz Budinšćine, Ivance, Varaždina, Pregrade, Stubice i PD »Sljeme« iz Zagreba. Posebno treba istaknuti odaziv PD »Milengrad« iz Budinšćine i PD »Zagreb-Matica«, koji su iskoristila savjetovanje za izlet šireg članstva i time pridonesele upoznavanju planinara zagorske i zagrebačke regije.

Prošlogodišnja savjetovanja imala su na svom dnevnom redu niz aktuelnih pitanja u odnosu na planinarsku aktivnost u Hrvatskom zagorju.

Bilo je mnogo prigovora na smanjenu planinarsku aktivnost i pokušalo se naći uzroke takvom stanju. Jedan od uzroka sigurno je i ukidanje željezničkih povlaštica, što u mnogome otežava kontinuirani odlazak u planine. Kako bi se ozivjela planinarska aktivnost, doneseni su neki zaključci od kojih ćemo spomenuti organizaciju omladinskog pohoda trasom Zagorskog planinarskog planinarskog puta i dr. Prema mišljenju vrijeme ljetnih praznika, zatim bi se organizirala pokretna izložba ZPP; donesena je odluka o propagandi kod samih društava za obilazak Zagorskog planinarskog puta i dr. Prema mišljenju predstavnika društava potrebno je obnoviti markacije na nekim dionicama puta, a posebno na dijelu puta Trakoščan — Gornje Jesenje.

Na savjetovanju ZPP-a s pravom je povohljeno PD »Ravna Gora«, koje je organiziralo prošlogodišnji slet mlađih planinara Hrvatskog zagorja. Ovaj slet imao je pun sadržaj omladinskog sleta, koji je do sada organiziran u Hrvatskom zagorju. Na savjetovanjima pratili su se radovi na izgradnji planinarskog doma na Velikom Dolu u Samoboru kod čije izgradnje su sudjelovali i pojedini članovi društava ZPP. Treba ujedno istaknuti suradnju koja je uspostavljena s Općinskim savezom za fizičku kulturu u Varaždinu i nastojanja Savjeta ZPP da se oživi rad PD »Trakoščan« u Lepoglavi. Kritički se osvrnuto na rad Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske, koji — prema mišljenju Savjeta — ne prati aktivnost društava u onolikoj mjeri koliko bi se od njega očekivalo.

Pred Savjetom ZPP stoji mnogo zadataka kako bi se suradnja između društava i dalje razvijala. Zajednički ih veže Zagorski planinarski put, ali ona jednakost izvode i druge akcije, koje pomažu u razvoju planinarstva u Hrvatskom zagorju. Osnovni cilj — postojanje Zagorskog planinarskog puta — postignut je. O tom svjedoči da je do kraja 1965. izdano 1.046 iskaznica i 248 spomen značaka. U prošloj godini izdano je još 99 iskaznica i 19 značaka, pa se pristupilo izradi nove serije značaka. Sirom propagandom za planine Hrvatskog zagorja vjerojatno bi broj osvojenih značaka bio veći, a za tu propagandu vrijedni planinari iz Savjeta ZPP sigurno će se pobrinuti.

B. Špoljarić

PLANINARI PTT NA MARSU U MAKEDONIJI

Iz Maribora, Ljubljane, Sarajeva, Tuzle, Novog Sada, Beograda i Skopja sastali se planinari PTT zajednice, pošli na preko 90 km dugi marš od selu Gorno Količani kraj Skopja, pa preko planine Kitke, Karadice, Solunske Glave i Čeplesa stigli do Bogomile. Skoro za sve učešnike marša tereni su bili nepoznati.

Rano ujutro 11. septembra 1966. godine odjeknuo je snažni glas komandanta marša Đore Dameskog, narodnog heroja i nekadašnjeg komandanta II Makedonske brigade.

Spremite se za pokret!

Bili smo u koloni po jedan. Pred brigadom vjori brigadna zastava, nošena od mladih novosadčana Miše.

Ulazimo u selo Gorno Količani. Erigada je postrojena pred spomenikom na mjestu gdje je formirana XII brigada. Drug Dameski evocira uspomene o slavnom putu XII makedonske brigade u toku narodnooslobodilačke borbe.

Producavamo put. Idemo preko Kitke. U planinarskom domu evociraju se uspomene o bjegstvu političkih zatvorenika iz zatvora Idrizovo kraj Skopja, 1944. godine. Istog dana idemo dalje. Prolazimo rijeku Kadino i pred nama je selo Aldinci, čiji stanovnici su se doselili prije mnogo godina iz Rugovske klisure, sklanjavajući se od krvne osvete. Iako je strm uspon, ipak nam je lakše. Znamo da je blizu planinarski dom i da nas čeka topla večera i prijatan odmor.

Drugog dana, odmorni, u koloni po jedan, polazimo na naporniji marš. Pred nama je masiv Jakupice sa vrhom Solunskoga glava. Put vodi kroz šumu a dalje se redaju pasišta i bačila. Preko Elegice stizemo na široku visoravan Begovo polje. Tu je mala planinarska kuća i posljednja etapa za uspon na vrh. Prikupljuju se sile pred početak jakog uspona. Nakon sat i pol hoda savladavamo skoro vertikalni uspon do samog vrha. (2540 m). Naokolo otvoreni vidici koji se pružaju u nedogled: Karadica, Pelister, Sar-planina, Kajmakčalan, Kožuf itd.

Na samom vrhu masivna kula. Unutra bezprekoran komfor. Ljudi koji žive u ovoj kuli vrlo su gostoprimaljivi.

Spuštamo se na suprotnu stranu. Strahotno djelejući Nežilovske stijene sa svojim vertikalama i 1000 m dubine. Za jedan i pol sata hoda stizemo do Babine Rupe pored hladnog izvora. Lijep pogled prema Sclunskoj Glavi i dolini Babune. Markacija nas vodi kroz stoljetnu bukovu šumu i za nešto jedan sat stizemo u planinarski dom »Čepleza«. Tu nas je dočekalo obilna večera, koju su spremili planinari iz Titovog Veleza.

Trećeg dana spuštamo se dolinom Babune i za više od tri sata pješačenja stizemo na cilj — željezničku stanicu Bogomila — gdje se ukrcavamo na voz i produžavamo do Prilepa.

Nakon dugog i napornog marša, zahvaljujući organizatoru PTT Skopje, autobusima smo posliši na Ohridsko jezero. Tu su se učesnici pohoda dobro odmorili i upoznali ljepote i znamenitosti Ohrida i Struge. Tako je završio jedan od pohoda, koji će ostati u dugom i nezaboravnom sjećanju, svih učesnika.

Kiro Dimitrovski - Bihać

XI SLET MLAĐIH PLANINARA HRVATSKOG ZAGORJA

Ovogodišnji XI slet održan je 10. i 11. lipnja na Kalniku gdje je u okolini planinarskog doma ispod zidina staroga grada uređeno sletište. Organizator sleta bio je planinarsko društvo »Kalnik« iz Križevaca.

Jaka kiša koja je padala nekoliko dana prije sleta pa i na sam dan otvorenja ipak nije omela da se na sletištu već u subotu naveče nadreko dije stotine planinara iz čitave Hrvatske, kao i gosti iz drugih republika.

Slet je otvoren naveče paljenjem velikih vatrica na zidinama grada Kalnika, a nakon toga je program nastavljen u domu gdje su prikazivani filmovi i kolor dijapozičivi, a zatim je planinarsko veselje poteklo duboko u noć.

U nedjelju ujutro na sletištu su počeli stizati planinari svih strana, pješice, automobilima i autobusima. Iz Zagreba je na sletište stigla kolona od osam autobusa sa preko 300 planinara iz većine planinarskih društava zagrebačke planinarske regije. Ovu zajedničku akciju organizirao je Planinarski odbor Zagreba, a sa najviše učesnika sudjelovala su društva »Zeljničar«, »Zanatlijac« i »Sljeme«.

U programu sleta bilo je u prijepodnevnim satima održano i orijentaciono takmičenje na omladinskoj i pionirskoj konkurenци. U omladinskoj konkurenciji prvo mjesto osvojila je ekipa PD »Ravna Gorica« iz Varaždina, a drugo mjesto ekipa PD »Sljeme« iz Zagreba, dok su pioniri PD »Zeljničara« imali najviše uspjeha u svojoj kategoriji.

Alpinisti PD »Zagreb-Matica« prikazali su na okolnim stijenama učesnicima sleta alpinističke vještine. To je bilo moguće izvesti samo zahvaljujući naglom poboljšanju vremena.

U podne je ispred planinarskog doma održana mala svečanost na kojoj su delegati društava pozdravili prisutne i organizatora sleta. Tom prilikom je tajnik Planinarskog saveza Hrvatske predao srebrnu značku PSH Planinarskom društvu »Kalnik« uz diplomu za uspješan dosadašnji rad.

Sletski program nije u potpunosti održan, jer su neki učesnici, među njima kulturno umjetničko društvo i armija, otkazali svoje sudjelovanje. Na sletištu se osjećala mala pometnja, uvjetovana vjerojatno lošim vremenskim prilikama neposredno pred slet, čime su bile poremećene i same pripreme.

No raspoloženje planinara na sletištu je pokazalo da su zadovoljni a i to je jedan znak da je slet uspješno. Organizatorima treba ipak čestitati jer organizacija ovakove planinarske manifestacije iziskuje mnogo truda, snage i vještine.

Slet je završen odlaskom posljednjih učesnika sa Kalnika kasno poslijepodne. Velika množina planinara pokazala je ponovo jačinu i brojčanost planinarske organizacije.

Nadajmo se da će slijedeći slet 1968. godine na Ivančici biti još posjećeniji i još veći. Tada ćemo na tom sletu proslaviti i sedamdesetgodišnjicu Planinarskog društva »Ivančica« iz Ivance koje društvo će biti i organizator sleta.

Z. Hlebec

AUTOBUSOM NA STRAHINJSCICU

Planinarski dom na Strahinjšćici uskoro će biti dostupan i motoriziranim planinarkama. U izgradnji je cesta do samoga doma. Ona se uspinje na Strahinjšćicu sa sjevero-zapadne strane, a odvaja sa ceste Zutnica — Jesenje. Da bi se došlo do odvojka za Strahinjšćicu, potrebno je iz Krapine produžiti do Zutnice, a zatim skrenuti desno na cestu koja vodi preko sela Jesenja za Trakošcan. Na četvrtom kilometru nalazi se odvojak dug 6 kilometara.

Ova cesta je još u toku izgradnje, no već i sada je njome moguće proći. Prostor prerdiven za parkiranje nalazi se iza planinarskog doma na sedlu. Ovom cestom će i planinarski dom dobiti veći posjet što će biti od koristi samome domu i planinarskom društvu »Strahinjšćica« koje domom upravlja. Isto tako i motorizirani planinari, koji imaju sve više, imat će jednu mogućnost više da brzo stignu u sreć planine vlastitim kolima, i time da iskoriste duži boravak na njoj.

U nedjelju 25. 6. 1967. godine 34 planinara Planinarskog društva »Sljeme« stiglo je do doma na Strahinjšćicu autobusom da prisustvuju svjetovanju ZPP-a. Time je ujedno autobus PTT prevoza bio prvi autobus koji je stigao ovamo. Prednost ceste i rani dolazak na planinu »Sljemešnici« su iskoristili da prokrstare Strahinjšćicom.

Zeljko Hlebec

SEMINAR PSH ZA VODIČE I PRIPRAVNIKE NA JANKOVCU

Komisija za vodiče Planinarskog saveza Hrvatske održala je na Papuku u planinarskom domu na Jankovcu dvodnevni seminar od 12. — 14. maja za vodiče i pripravnike iz čitave republike.

Na seminaru je sudjelovalo 34 vodiča i pripravnika. Tema seminara bila je orientiranje na terenu i obilježavanje planinarskih puteva. Seminar su vodili Stanko Hudoletnjak i Franjo-Cine Ropotec, a instruktor je bio inž. Paljan. Učesnici seminara vježbali su u prostorijama doma uporabu karte i snalaženje sa kartom, a u okolini doma bila je postavljena staza sa šest kontrola, te je bilo organizirano orientaciono takmičenje.

Takmičenje je imalo svrhu da se provjeri znanje iz orientacije. Učesnici seminara moralni su pronaći sve kontrole bez obzira na vrijeme. Odim toga na seminaru se obradivala tema »Oznakačavanje planinarskih puteva« a navečer je u domu održano predavanje sa kolordijapozitivima na temu: »Velebit«. Tom prilikom vodiči i pripravnici su upoznati sa pripremama komisije za vodiče PSH oko obilježavanja »Velebitske transverzale« i pozvani su da se odazovu pozivu za izvođenje tih radova.

Posljednji dan seminara vodići su pošli sa Jankovca do doma u Velikoj. Na tom putu vodići su podijeljeni u dvije grupe i doobili su zadatak da improviziraju transportiranje unesrećenog.

Komisija za vodiće nastaviti će i ubuduće sa održavanjem sličnih seminarova sa ciljem uzdizanja stručnog znanja i kvalitete vodića, a isto tako organizirati će i škole i tečajeve za planinare koji žele da steknu svrhu znanje a time i zvanje vodića PSH.

Z. Hlebec

VELIKI SNEŽNIK DOBIO NOVI PLANINARSKI DOM

PD »Ilirska Bistrica« podiglo je podno vrha Velikog Snežnika ili Slovenskog Snežnika (1796 m) novi, moderan i razmerno veliki planinarski dom na mjestu zvanom Svinčaki. To su liveade s južne strane Snežnika na kojima su se i dosada sakupljali i odmarali planinari. Novi objekt još nije opremljen, pa se otvorenje očekuje ove jeseni. Hrvatski planinari, a naročito oni iz riječkog primorja, često posjećuju Velik Snežnik jer je to istaknuti i vrlo privlačan vrh, koji nadgleda cijelu južnu slovensku krajinu kao i planine Gorskog kotara. S njega pada i prekrasan vidik na Kvarner i otoka.

Stavljen je prijedlog PS Slovenije da se Snežnik uključi u Slovensku transverzalu, a bila bi to i vezna tačka sa našom Riječkom transverzalom.

I. L.

ORIENTACIONO TAKMIČENJE »VUGROVEC 67«

Na obroncima istočne Medvednice na potezu Vu-grovec — Lipa održano je u nedjelju 28. 5. 1967. godine orientaciono takmičenje za trofej »Vugrovec« u organizaciji Planinarskog društva »Sljeme« i pod pokroviteljstvom Planinarskog odbora Zagreba.

Planinarsko društvo »Sljeme« bilo je inicijator ovog takmičenja zahvaljujući jakoj sekcijski takmičarskoj koju je osnovao i povećao novim mladim članovima inž. Gordjan Sukan. Takmičenje je organizirano u skladu sa propozicijama za orientaciona takmičenja Planinarskog saveza Hrvatske. Takmičenje »Vugrovec« je održano već po drugi puta. Prvo takmičenje održano je 1966. godine.

U nedjelju je nastupilo 40 ekipa u muškoj i ženskoj konkurenциji. Stazu za ovogodišnje takmičenje postavili su članovi PD »Sljeme« Leo Oppitz i Mariantina Plašč.

Takmičenje je održano po lijepom sunčanom vremenu a postignuti su slijedeći rezultati: u muškoj konkurenциji

- I mjesto i prelazni pehar — ekipa PD »Sljeme«
- II mjesto ekipa PD »Zagreb-Matica«
- III mjesto ekipa PD »Zagreb-Matica«,

a u ženskoj konkurenциji:

- I mjesto i prelazni pehar ekipa PD »Željezničar«
- II mjesto ekipa PD »Zagreb-Matica«

Takmičarska komisija je diskvalificirala žensku ekipu PD »Sljeme« zbog nesportskog ponašanja.

Ovo takmičenje privuklo je u prvičanu i lijepu okolinu planinarskog doma nad Vugrovcem veliki broj planinara i prijatelja orijentacionih takmičenja.

Z. Hlebec

SMETRA PLANINARSKA FOTOGRAFIJE

U vremenu od 25. 5. — 15. 6. o. g. održana je u auli Pošte Zagreb 1 u Juršićevoj ulici Druga smotra planinarske fotografije. Smotru je organizirao Planinarski odbor Zagreba, a uređenje izložbenog prostora uspješno je obavilo Planinarsko društvo »Sljeme«.

Na smotri je sudjelovalo 19 autora koji su poslali 180 radova od kojih je stručni žiri izdvojio za izložbu 84 rada zbog ograničenog izložbenog prostora.

Žiri je imenovao Planinarski odbor Zagreba u sastavu: Pero Lučić-Roki, Stanka Mihelić-Polić i Ivo Pleić. Pregledom radova žiri je donio odluku, da se odjeli:

- I nagrada za fotografiju — »U magli« autora Smerke inž. Zlatka,
- II nagrada za fotografiju — »Savina Voda« autora Beširević Uzeira,
- III nagrada za fotografiju — »Stolovi« autora Smerke Josipa.
- IV nagrada za fotografiju — »Stinga« autora Rodmana Dragutina,
- V nagrada za fotografiju — »Snaga prostora« autora Ahmetašević Safeta,
- VI nagrada za fotografiju — »Silaženje« autora Smerke inž. Zlatka.

Osim toga Planinarski odbor Zagreba podijelio je svim autorima koji su sudjelovali na smotri priznanja za uspješno sudjelovanje. Smotra je pobudila veliki interes. Iako možda nije bila na onoj visini kakva se očekivala, ona je ipak postigla svoju svrhu: propagandu planinarstva i planinarske fotografije. Organizator smotre Planinarski odbor Zagreba i idućih će godina organizirati ovakove smotre pa je za očekivati da će odaziv biti još veći, a time će porasti i kvaliteta. Smotru su sa mnogo ukusa postavili članovi PD »Sljeme«.

Uporedno sa ovom izložbom Filateličko društvo »Poštarski« održalo je izložbu maraka na temu »Cvijeće na markama«. Zagrebačka štampa i radio dali su publicitet obim izložbama.

Z. Hlebec

OTVORENJE NOVE PLANINARSKE KUĆE NA LIPI

U nedjelju 18. 6. 1967. godine na istočnom dijelu Medvednice na masivu Lipe ispod samog vrha Roga otvorena je nova simpatična planinarska kuća. Otvorenu je prisustvovao veliki broj planinara zagrebačkih planinarskih društava koji su na Lipu stigli po veoma lošem i kišnom vremenu. Kuću je otvorio član Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske Ladislav Katana.

Predsjednik društva »Lipac« pozdravio je prisutne, a predsjednik građevinske komisije Josip Ručavina, najzaslužniji za podizanje ovog planinarskog kutka, upoznao je prisutne sa tokom gradnje kuće, o finansijskim problemima, o pomoći PSH i planinarskih društava i o nesebičnom radu članova Planinarskog društva »Lipa« koji su brojnim satima dobrovoljnog rada pomogli da se kuća na vrijeme postavi. Veliku pomoć pružili su i mještani sela Planina Donja i Gornja koji su dijelove kuće i građevinski materijal prevezli do doma besplatno, što govori o njihovom razumijevanju i simpatiji prema planinarama.

Planinarska kuća postavljena je na najpotrebitnijem mjestu gdje se već godinama osjećala potreba planinarskog skloništa, u ovom, za mnoge planinare najseltenijem dijelu Medvednice. U eri automobilizma ovaj objekt, udaljen od cesta i buke motora, bit će mjesto pravih planinara, a za prolaznike Planinarskog puta Medvednicom na putu iz Vugrovnca prema Hunjki i obratno ugodno odmoriste.

Nova kuća ima i 10 kreveta a biti će redovito otvorena subotom i nedjeljom. Prilazi kući su takoder brojni i markirani. Najkraći prilaz je od autobusne stanice Gornja Kašina preko sela Platinina, a takoder su ugodni prilazi iz Vugrovnca i Čučerja preko Maćjeg kamena.

Do kuće se takoder može doći iz Markuševačke Trnave preko Marije Snježne ili grebenskim putem od Hunjke preko kaptolske lugarnice i izvora Rumec. Vodičica sekcijska PD »Sljeme« upravo izvodi radove na markiranju puta iz Čučerja do grebanskog puta, a njime do Lipe i nove kuće. Ovo će biti još jedna mogućnost posjeta novoj kući na Lipi.

Z. Hlebec

»Naše planine« između dviju skupština

REFERAT UREDNIKA ZA VIII REDOVNU SKUPŠTINU PSH

Po prvi put od kada izdajemo NP možemo dati izvještaj optimističkog karaktera. Dok se u svim dosadašnjim izvještajima za Skupštinu Saveza redovito moglo čuti o teškoćama s kojima se list bori, ovaj put možemo kazati da stanje časopisa zadovoljava. Kao primjer, evo nekoliko rečenica iz izvještaja za prošlu skupštinu, koje su upravo zabrinjavale svojom sumornošću: »Nismo bili u stanju da sprjećimo zakašnjavanje časopisa a niti ima izgleda da riješimo to pitanje . . . Promjenili smo tri tiskare, a sadašnja nas tolerira jer smo pristali na daleko višu cijenu . . . Perspektive nisu dobre, jer smo se sukobili s takvim poskupljenjem grafičkih usluga, kakvo nas još nije zadesilo . . . Pitanje dobrih suradnika je težak problem koji ne daje razloga za optimizam . . . Bit ćemo primorani da smanjimo obujam časopisa . . . « itd.

Sa zadovoljstvom možemo konstatirati da su danas svi problemi uglavnom riješeni. Časopis izlazi uredno i to zahvaljujući u prvom redu stavu sadašnjeg Izvršnog odbora Saveza, koji je uredniku dao slobodnije ruke u odlučivanju. Imamo stalnu tiskaru s kojom suradnja teče normalno i nema opasnosti da bi iznenada opet moralni tiskaru mijenjati. Suradnički kadar se dosta proširio jer smo dobili novih vrijednih suradnika iz Bosne. I što je najvažnije, časopis se riješio finansijske krize i on danas, unatoč oštrim uvjetima u novoj privrednoj situaciji, stoji bolje nego ikada. To imamo zahvaliti u prvom redu pomoci PS Bosne i Hercegovine, zatim dotaciji Savjeta za nauku i kulturu SR Hrvatske, povećanju broja pretplatnika i jednoj nepopularnoj mjeri: znatnom povišenju pretplate, koja se sada vidno približila ekonomskoj cijeni. Ovdje treba posebno istaknuti nesebičnu gestu našeg beogradskog prijatelja Zivorada M. Jevremovića, penzioniranog publiciste, koji je lan iz vlastitih sredstava osnovao zakladu za NP u iznosu od 300.000 dinara.

Još uvek ne možemo biti zadovoljni sa sadržajnom kvalitetom, jer rukopisi koji pristižu redakciji u prosjeku nisu zadovoljavajući. Prigovori većine čitalaca odnose se najviše na stručne članke, pogotovo ako svojim opsegom premašu uobičajeni opseg. Ovo pitanje je teško riješiti na opće zadovoljstvo. Naš časopis će i ubuduće donositi stručne članke, jer upravo oni mu daju trajniju vrijednost kao stručnom glasilu, ali ćemo, izgleda, biti primorani da duže članke objavljujemo u nastavcima, premda smo do sada nastojali izbjegavati cjepljanje cijelovitih prikaza. Potpuno je zakazala akcija za sakupljanje reklamnih oglasa, koji bi mogli donijeti znatan ekonomski efekt. Posebni problem su pretplatnici-dužnici. Upravo je neshvatljiv aljkat odnos mnogih planinara prema svom glasilu. Umjesto da pokazu svoju solidarnost poput pretplatnika slovenskog »Planinskog vestnika«, koji su svoj časopis u prošlogodišnjoj krizi pomogli brojnim dobrovoljnim prilozima, mnogi naši »pretplatnici godinama zakašnjavaju s dužnim uplatama i primoravaju administraciju da im šalje opomene.

Od prošle skupštine do danas izašlo je 15 svezaka NP (godišnje 6 dvobroja na ukupno oko 300 stranica). Osobita je pažnja posvećena speleološkoj i alpinističkoj rubrici. U svakom broju izade i poneki članak iz stranih planina. Posljednjih godinu dana su prilozi za rubriku Vijesti toliko porasli brojem, da smo bili primorani vijesti štampati sitnijim slovima, kako bi sve naše mesta na stranicama časopisa.

Prošle godine sklopljen je aranžman s Planinarskim savezom Bosne i Hercegovine o izdavanju NP kao zajedničkog glasila. Taj dogadjaj možemo smatrati najvažnijim od početka izlaženja časopisa. Bio je to ne samo akt koji je časopisu proširio ekonomsku podlogu, nego ujedno i krupni uspjeh u njegovoj afirmaciji. Savez BIH stekao je pravo raspolaganja trećinom volumena časopisa kao i pra-

Novo!

UČKA I ISTARSKE PLANINE

PLANINARSKO - TURISTIČKI VODIĆ

Oko 70 stranica teksta, brojne slike i crteži

U prilogu višebojna složiva karta formata 70 x 30 cm

Panorama s vrha Učke istih dimenzija

U općem dijelu obrađene su prirodne osobine Učke i Ćićarije, kroatologija istraživanja, stanovništvo i njegova prošlost, porijeklo imena Učka i Ćićarija, razvitak planinarstva na istarskim planinama itd. a u specijalnom dijelu usponi iz opatijske rivijere do planinarskih kuća na Poklonu i Lisini, te izleti koji se mogu od njih poduzeti u planinu.

Vodič se naručuje kod Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb, tako da se čekom doznači 3 ND na tekući račun 301-8-2231 i da se na poleđini označi »za Vodič na Učku« (čitka adresa naručioca!).

vom formiranju vlastite redakcije za svoje rukopise, a časopis je dobio za uvrat od PS BIH garanciju za 666 novih pretplatnika s područja BIH (tj. milijun starih dinara). Takva saradnja traje već preko godinu dana. Ona je pridonijela ne samo poboljšanju stanja NP, nego je urođila plodom koji je daleko premašio okvir časopisa: doveo je do čvrstih prijateljskih veza između obiju Saveza, pa je čak održan i posebni zajednički sastanak Izvršnih odbora (Trebević, 20—21. maja 1967) koji je pokazao potpunu jednoglasnost u svim pojedinstvima.

NP stekle su već odavna općejugoslavensku reputaciju i svojim sadržajem i suradničkim kadrom, a u novije vrijeme i mrežom pretplatnika. Početkom 1967. taj općejugoslavenski karakter dobio je još jedan novi vid: naš časopis preuzeo je funkciju Biltena PSJ jer je taj prestao izlaziti zbog finansijskih poteškoća. Činjenica da su NP jedini planinarski časopis na području hrvatskosrpskog jezika, dovela je do akcije da časopis postane i glasilo ostalih saveza s tog područja, tj. Saveza Srbije i Crne Gore. Tim Savezima je predloženo da u tu svrhu uvedu posebni doprinos od 1 nd po svakoj članskoj markici u korist fonda NP, kao što to već godinama plaćaju planinari u SR Hrvatskoj. Ako dođe do realizacije tog plana, NP će povećati svoj opseg za jedan arak u svakom broju. Svakako da je taj zajednički prijedlog Saveza BIH i Hrvatske značajni prilog međurepubličkoj saradnji i akt punog razumijevanja za one Saveze koji nisu u stanju da snose teret izdavanja vlastitog časopisa.